

Läroplan för grundskolan

Lgr⁶⁹

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK ✓

100164 2004

Supplement

SKOLOVERSTYRELSEN 1971

Planeringsexempel

Lågstadiet. Mellanstadiet

Läroplan
118a

Lgr 69 II: Plex

Pedagogiska biblioteket

Läroplan
118a

PDF GENERATED BY
www.pdfcrowd.com

Läroplan

för

grundskolan

BIBLIOTEKET
LÄRRARHOGSKOLAN
I GÖTEBORG

N

10

Ex. 2

SKOLOVERSTYRELSEN

Utbildningsförlaget

Supplement

Planeringsexempel

Lågstadiet. Mellanstadiet

Kompletterande anvisningar och kommentarer

Ex. 2

Förord

Läroplan för grundskolan består av en **allmän del** (del I) och en **supplementdel** (del II), båda utfärdade av SÖ enligt förordnande i Kungl Maj:ts brev den 29 maj 1969.

Supplementdelen innehåller kompletterande anvisningar, kommentarer och exempel till kursplanerna och till vissa avsnitt i allmänna anvisningar för skolans verksamhet. Av praktiska skäl är den uppdelad på häften, varierande i fråga om både omfång och karaktär.

SÖ avser att efter hand revidera och komplettera supplementdelen med hänsyn till erfarenheterna vid läroplanens tillämpning. SÖ är därför angelägen om att sådana erfarenheter på lämpligt sätt och efter hand förmedlas till SÖ.

Stockholm den 1 november 1971

Kungl Skolöverstyrelsen

Produktion ● 1972 Svenska Utbildnings-
förlaget Liber AB

Formgivning ● Paul Hilber

Producent ● Rune Jarenfelt

Tryck ● Bröderna Lagerström AB
Stockholm 1972

Fotografer och bildleverantörer

Teddy Aarni/Tiofoto 48
Sven G Andersson/Tiofoto 23
ATA 70
Beata Bergström/Tiofoto 49 (nederst)
Konny Domnauer 41
Sven Gillsäter/TIO 43 (nederst)
Hans Hammarskiöld/TIO 31
Ingmar Holmåsen/N 25, 50
Bertil K Johansson/N 65
Tore Johnson/TIO 24, 30, 42, 43 (överst)
Jörgen Lundberg/Tiofoto 64
Hans Malmberg/TIO 22
Hilding Mickelsson/N 51
Pål-Nils Nilsson/TIO 68
Nils Johan Norenind/Tiofoto 19, 37
Pressens Bild 12, 49 (överst), 57, 61, 108, 114 (arrangerad bild)
Radio Times Hulton Picture Library, London 120, 121
Reportagebild 61
Jan Rietz/N 28
SIDA 101
Gunnar Smoliansky 15, 120
Svenska Brandförsvarsföreningen/Olle Johansson 86
Rein Välme 77

Innehåll

Allmänna synpunkter	6
Stoffurval och stoffgruppering	7
Arbets sätt	8
Undervisningens utformning med hjälp av planeringsexempel	8

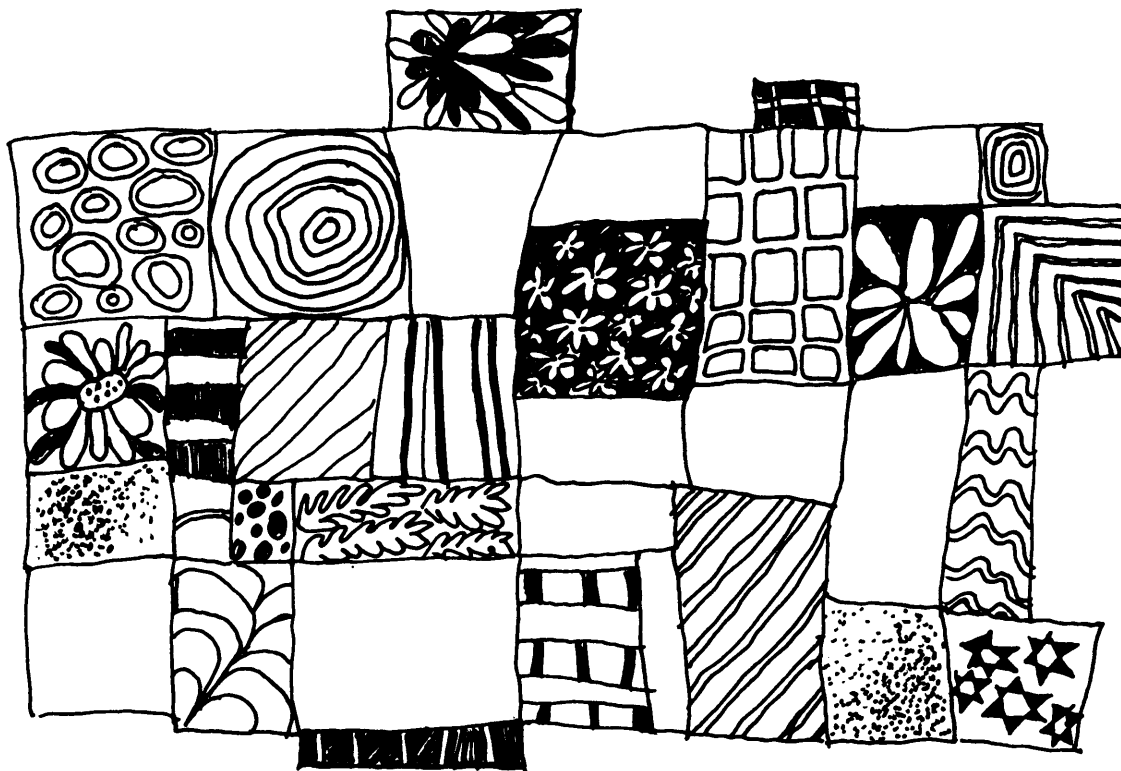
Förteckning över förslag till planeringsexempel för låg- och mellanstadiet 11

FÖRSLAG TILL PLANERINGSEXEMPEL FÖR LÅGSTADIET 12

1. "Möte med skolan". Ak 1	12
2. "Möte med skolan". Ak 2	15
3. "Möte med skolan". Ak 3	19
4. "Något om växter och djur i trädgården och i skolans närhet". Ak 1	22
5. "I naturen om hösten". Ak 1	28
6. "Vänskap". Ak 1—2	30
7. "Vi alla tillsammans". Ak 2	34
8. "Hur vi bor". Ak 2	42
9. "Djuren på gården". Ak 2	47
10. "Olika djurs sätt att överleva vintern". Ak 2	50
11. "Rymden". Ak 2—3	57
12. "Vår kropp". Ak 3	61
13. "Vid ån". Ak 3	64
14. "Under stenåldern". Ak 3	68

FÖRSLAG TILL PLANERINGSEXEMPEL FÖR MELLANSTADIET 77

15. "Arbete och liv i det medeltida Norden". Ak 4	77
Schemaexempel	78
Kommentarer	80
16. "Det brinner". Ak 4	84
Schemaexempel	84
Kommentarer	85
17. "I norrländsk kustbygd". Ak 4	88
Schemaexempel	88
Kommentarer	89
18. "I vårmarker". Ak 4, 5, 6	92
Schemaexempel	92
Kommentarer	92
19. "Några profetgestalter och deras roll i den israelitiska historien". Ak 5	99
Schemaexempel	99
Kommentarer	100
20. "Att leva i utvecklingsland". Ak 6	106
Schemaexempel	106
Kommentarer	107
21. "Människor med annorlunda villkor". Ak (5) 6	111
Schemaexempel	111
Kommentarer	112
22. "En uppfinning och dess följder". Ak 6	118
Schemaexempel	118
Kommentarer	119

Allmänna synpunkter

All verksamhet i skolan är målbestämd och tidsbegränsad och måste därför vara planmässig. Noggranna förberedelser — vid planeringen såväl på längre sikt som vid utformning av begränsade kursavsnitt — utgör en viktig förutsättning för goda resultat. Detta är inte minst viktigt eftersom den enskilde eleven skall stå i centrum för skolans verksamhet. Kunskaper, färdigheter och arbetsvanor skall därför inriktas mot den enskilde elevens personlighetsutveckling.

Om skolarbetet skall kunna anpassas till den enskilde elevens förutsättningar, behov, intressen och problem kan endast den som väl känner elevgruppen detaljplanera arbetet. Behovet av konkretion i undervisningen på låg- och mellanstadiet innebär också att den som planerar skolarbetet väl känner de lokala förhållanden som undervisningen måste utgå från. Först då blir det möjligt för eleverna att grunda sina studier på egna iakttagelser av verkligheten.

Det är således omöjligt att centralt utarbeta planeringsexempel för utformning av olika intresseområden som direkt kan användas i den enskilda klassen. Men en viss vägledning vid uppläggningsen av ett intresseområde kan i andra klasser utprovade planeringsexempel vara, framför allt beträffande centrala kursavsnitt. SO har därför sammanställt några planeringsexempel för de olika årskurserna på lågstadiet och mellanstadiet. Dessa planeringsexempel har utarbetats, utprovats och reviderats av fortbildningskonsulenter, metodiklektorer och lärare på lågstadiet och mellanstadiet.

Stoffurval och stoffgruppering

Det har erfarenhetsmässigt visat sig att lärostoff som enbart består av från varandra isolerade fakta är tidsödande att inlära och svårt att varaktigt behålla. Detta är också fallet med sådant lärostoff som eleverna uppfattar som meningslöst att lära. Förhållandet är ofta likartat beträffande färdighetsträning som isoleras från meningsfulla sammanhang. Om eleverna däremot finner att färdigheterna fungerar och att stoffet innehåller fakta som de kan överblicka och förstå, blir intresset större. De lär lättare och de behåller det inlärdas bättre. Lärostoffet i de olika planeringsexemplen har därför ordnats i avgränsade enheter, intresseområden och kursavsnitt, som eleverna kan överblicka och till väsentlig del bearbeta på egen hand. Det har varit en strävan att utforma dessa intresseområden och kursavsnitt i nära anslutning till elevernas erfarenheter, intressen och problem. Hänsynen till de enskilda ämnenas egen systematik har därför fått träda i bakgrunden och en samverkan mellan olika ämnen har eftersträvats. Främst har läroplanssupplementet "Orienteringsämnen. Lågstadiet. Mellanstadiet" fått utgöra utgångspunkt för planeringsexemplen. En samverkan med andra ämnen har eftersträvats när denna varit naturlig. Lärostoff som traditionellt ingår i skilda ämnen har på så sätt sammanförts till naturliga enheter.

Stoffet och arbetet med stoffet kan skapa tillfällen för eleven att förvärva

förmåga att uppleva och uttrycka estetiska värden

känslö- och viljemässig mognad

attityder, gynnsamma för honom själv och för omgivningen
samt

delaktighet i en gemenskap och förmåga att samarbeta.

färdigheter som kan hjälpa honom att självständigt skaffa upplevelse och kunskap

kunskaper som kan bidra till hans orientering i omvärlden

förmåga att tillämpa förvärvade kunskaper i nya sammanhang

I planeringsexemplen har i allmänhet inte angivits preciserade anvisningar för uppdelning av lärostoffet i grundkurs och överkurser. Detta har inte varit möjligt eftersom det är nödvändigt vid urvalet av lärostoff för grundkursen att man iakttar den begränsning som föranleds av elevgruppens studieförutsättningar. Eleven bör så långt möjligt tillägna sig vissa kunskaper, insikter och färdigheter med hänsyn till sina individuella förutsättningar, och den enskilde läraren måste således själv fastställa grundkursen. De överkursuppgifter eleverna därutöver skall arbeta med bör de själva få vara med om att välja och utforma. Uppgifterna kan vara av såväl kvalitativ som kvantitativ art och tex avse fördjupning eller komplettering. Förslag till överkursuppgifter ges i vissa planeringsexempel. En del av dessa är närmast utformade med tanke på individuellt elevarbete, andra kan vara gemensamma för en större eller mindre grupp elever. Personliga initiativ från eleverna måste alltid stimuleras och uppmuntras.

Arbetsätt

Till attitydbildningen bidrar särskilt de situationer där eleven själv sätts att lösa problem, dels på egen hand, dels i samarbete med andra. Att via verklighetsstudier, laborationer och bild- och textmaterial finna svar på aktuella frågor, att lösa problem och att samla erfarenheter som kan bli utgångspunkt för kommande iakttagelser i ett samspel med kamrater och lärare ger erfarenheter av stor betydelse.

Arbetsättet vid behandlingen av olika intresseområden måste variera beroende på bl a elevernas olika grad av utveckling och studieförutsättningar samt de inlärningsresultat som man vill nå. Lärostoffets karaktär och omfattning måste också inverka. Även den lokala tillgången på läromedel har sin betydelse.

Allmänt gäller dock att arbetet bör organiseras så att utrymme ges för en rikt varierad elevaktivitet. Den självständiga elevverksamheten kan ibland behöva stöd av läraren.

För de olika intresseområdena eller kursavsnitten har angivits för vilka årskurser de utarbetats, utprovats och reviderats. Den enskilde läraren bör dock självfallet omgruppera stoffet för andra årskurser än de angivna om detta passar bättre för den egna planeringen. Eleverna i de angivna årskurserna har i allmänhet studietekniska färdigheter nog för att kunna arbeta med de olika arbetsuppgifter som föreslås. En viss anpassning till olika begåvningsstyper och andra skillnader i förutsättningar bland eleverna blir dock ofta nödvändig.

Undervisningens utformning med hjälp av planerings-exempel

Hur undervisningen med hjälp av de olika planeringsexemplen kan utformas har inte angivits i detalj. Förslagen till arbetsgång har i allmänhet skisserats mera översiktligt. Rent principiellt gäller följande riktlinjer för arbetets utformning.

Introduktionen bör målinrikta och engagera samt skapa frågeställningar som besvaras senare under arbetet med intresseområdets stoff. Denna introduktion kan ha skiftande form och innehåll, och olika alternativ föreslås i planeringsexemplen. Ett samtal kan byggas upp kring konkreta ting och företeelser, en film eller ett ljudbildband kan utgöra lämplig stimulering liksom exkursioner, studiebesök, exempel hämtade från fritiden, experimentellt arbete, skapande manuellt arbete, undersökningar, text- och bildstudium etc. Därefter diskuteras och planeras elevernas självständiga arbete. Ur de arbetsavsnitt som vuxit fram under introduktionen väljer lärare och elever i samråd ut sådana avsnitt som, med tanke på frågornas allsidiga belysning samt elevernas intressen, mögna och studieförutsättningar, bör och kan bli föremål för behandling. Man diskuterar också hur arbetet bör bedrivas och vilka läromedel som kan utnyttjas.

Vid den därpå följande **bearbetningen av lärostoffet** bör arbets-sättet variera alltefter stoffets karaktär och elevernas förutsättningar. Förslag ges i de olika planeringsexemplen. En strävan har varit att organisera arbetet så att eleverna stimuleras till självständigt ställningstagande och till arbete på egen hand och tillsammans med andra, så att de därvid bl a får tillfälle att

inhämta kunskaper från olika läromedel, exkursioner och studiebesök

försöka sammanställa fakta och dra slutsatser

tänka självständigt och ta ställning i olika frågor

diskutera sina ställningstaganden och pröva dem mot nya fakta

arbeta enskilt och tillsammans med andra dels under lärarens direkta ledning, dels under lärarledd självverksamhet.

Eleverna behöver träning i att finna, bokföra, sammanställa och värdera fakta samt att framföra sina åsikter. Exempel på sådan träning ges i de olika planeringsexemplen i samband med stoffbearbetningen. Därvid övas eleverna bl a i att

använda register och innehållsförteckning

skumläsa vid sökande efter bestämda fakta

formulera frågor och uppgifter

avläsa bilder och bildtexter

göra korta sammanfattningar och presentera dem

muntligt redogöra för en läst text t ex med hjälp av rubriker

dramatisera

skriva redogörelser och artiklar av olika slag

genomföra intervjuer.

Naturliga tillfällen att utöka elevernas aktiva ordförråd bör tas till vara i största möjliga utsträckning. Generellt gäller också att lyssningsövningar av bl a danskt och norskt tal bör förekomma.

Individuella behov tillgodoses genom att eleverna bjuds färdighetsträning på olika svårighetsnivåer, får välja mellan förelagda uppgifter och inom ramen för ett grupparbete själva föreslå, planera och fördela arbetsuppgifter.

Efter elevernas bearbetning av lärostoffet följer **redovisning** och **sammanfattning**. Elever och lärare får härvid tillfälle att tillsammans ta del av resultatet av det självständiga arbetet.

Vid redovisningarna leder och kompletterar läraren elevernas bidrag så att dessa kommer in i ett sammanhang och mer fullständigt belyser de frågor som aktualiserades vid introduktionen.

Sammanfattningen av väsentliga punkter kan slutligen utformas så, att den ger en helhetsbild av intresseområdet och betonar det centrala och allmängiltiga i stoffet.

Ibland presenteras delar av redovisningen efter hand som enskilda och grupper färdigställt ett avsnitt. Ofta består arbetet inom ett intresseområde av flera kortare studieavsnitt. Klassens erfarenheter redovisas och sammanfattas för varje avsnitt. Därvid upp-

står nya frågeställningar, som i sin tur blir föremål för självständiga studier, redovisning och sammanfattning.

Intresseområdenas uppläggning och omfattning på lågstadiet varierar starkt. En disposition av arbetet i inledning, planering, bearbetning, redovisning, sammanfattning och utvärdering får ofta stå tillbaka för en mycket fri organisation som möjliggör en mera tillfredsställande individualisering.

Utvärderingens främsta syfte är att klargöra vilka resultat som uppnåtts, vilken överensstämmelse dessa resultat har med de från början uppställda målen, orsakerna till eventuella avvikelser mellan mål och resultat samt om undervisningssätt och läromedel varit väl valda.

Förslag till planeringsexempel för låg- och mellanstadiet

Förteckning över förslag till planerings- exempel för låg- och mellanstadiet

Anmärkning. Vid varje planeringsexempel i förteckningen anges årskurs. Dessa angivelser är att betrakta som förslag.

Lågstadiet

1. Möte med skolan	åk 1	s 12
2. Möte med skolan	åk 2	s 15
3. Möte med skolan	åk 3	s 19
4. Något om växter och djur i trädgården och i skolans närhet	åk 1	s 22
• Naturstudier på lågstadiet		
• Växter och djur nära skolan		
• Växter och djur i trädgården		
5. I naturen om hösten	åk 1	s 28
6. Vänskap	åk 1, 2	s 30
7. Vi alla tillsammans	åk 2	s 34
8. Hur vi bor	åk 2	s 42
9. Djuren på gården	åk 2	s 47
10. Olika djurs sätt att överleva vintern	åk 2	s 50
11. Rymden	åk 2, 3	s 57
12. Vår kropp	åk 3	s 61
13. Vid ån	åk 3	s 64
14. Under stenåldern	åk 3	s 68

Mellanstadiet

15. Arbete och liv i det medeltida Norden	åk 4	s 77
16. Det brinner	åk 4	s 84
17. I norrländsk kustbygd	åk 4	s 88
18. I vårmarker	åk 4, 5, 6	s 92
19. Några profetgestalter och deras roll i den israelitiska historien	åk 5	s 99
20. Att leva i utvecklingsland	åk 6	s 106
21. Människor med annorlunda villkor	åk 5, 6	s 111
22. En uppfinning och dess följder	åk 6	s 118

Förslag till planeringsexempel för lågstadiet

1. Intresseområdet "Möte med skolan"

Årskurs 1

Den första bekantskapen med skolan bör ge eleven *trygghet* genom

känslan av att vara accepterad i en gemenskap

kunskap om människor och ting i omgivningen

träning i att fungera i den nya miljön både självständigt och i samspel med andra

Eleverna bör också tillägna sig en känsla av *medansvar*

för människor i den nya gemenskapen

för privat och gemensam egendom.

Här följer förslag till *stoffurval* och till den *inriktning* som stoffbehandlingen kan ges. Någon arbetsgång presenteras inte för årskurs 1.

Övningar och samtal i klassrummet omväxlar med *korta besök i skolan* i övrigt.

Denna orientering avser att hjälpa eleverna
att lära känna kamrater och lärare i klassen
att rätt använda det egna klassrummets resurser
att bekanta sig med de närmaste grannarna i skolhuset
att känna till aktuella personer och lokaler i skolan i övrigt.

1. Att lära känna kamrater och lärare i klassen samt att rätt använda det egna klassrummets resurser

*Gamla kamrater och nya
Välkänd omgivning — ny miljö*

Många är redan bekanta från förskola och lekplats, andra känner sig en aning främmande. Hur kan alla lära känna varandra?
Barnen ger förslag: Berätta, samtala, leka, sjunga, arbeta tillsammans, dela med sig, visa den som inte hittar, fråga om man inte vet.

Samtal

Samtalet för fram till att man når gemenskap genom att göra något tillsammans och genom att dela med sig av erfarenheter.

Egna namn och andras

Att lära sig förknippa namn med rätt person.

Samtal

Uttala namnen, lyssna, analysera, jämföra korta och långa namn.
Att lära känna igen det egna namnet textat.
Konstatera att namn ger hjälp för att känna igen och särskilja personer.

Språkiakttagelser

Lika och olika

Att acceptera sig själv och andra

Måla självporträtt, montera dem som gruppfoto och jämföra med verkligheten.

Vi är olika till utseendet. Det är praktiskt. Det är också mycket fint. Varje människa är unik — vilket borde vara ett motiv för stark självkänsla.

Samtal

Varför blir många retade för sitt utseende?

Vi är olika också på andra sätt: är djarva eller ängsliga, har olika lätt att tala osv.

Blir man retad för sådant?

Att bli vän med sig själv och med andra.

Att se olikheter som en tillgång i samarbetet.

Att trivas tillsammans.

(Vid behov ges temat redan i detta skede en omfattande behandling. Läromedel finns tillgängliga, bildmaterial i läroböcker och tidningar kan ge hjälp. Dessutom handlar många nutida barnböcker om avvikande barn.)

Starka gemensamma intressen kommer oss ofta att glömma personliga likheter och skillnader.

Klasskamrater har mycket gemensamt. Eleverna ger förslag.

Att leva och arbeta tillsammans

Vad vi gemensamt förvaltar.

Orientering om klassrummet, dess inredning och utrustning.

Föremålens funktion och namn. Pröva funktion, öva ord.

Gemensam miljö — gemensamt ansvar.

Hur kunna bevara respektive förhöja trevnaden?

Eleverna ger förslag och tar initiativ.

Aktsamhet om varandras arbetsinsatser och ägodelar.

Enkla sysslor fördelas: sköta blommor, krittavla osv.

Samtal

2. Att bekanta sig med de närmaste grannarna i skolhuset

Besök hos grannklasser

Gemenskap i lek och ibland i arbete.

Delade korridorer, trappor, genomgångsrum.

Att lägga märke till att många arbetar medan vi är på vandring.

Vi visar hänsyn genom att gå tyst, tala dämpat. Plagg som ligger på golvet hänger vi upp av omsorg om ägaren.

Många sådana konkreta erfarenheter kan kanske lägga grund till en hänsynsfull inställning och förståelse för skolans ordningsföreskrifter.

3. Att känna till aktuella personer och lokaler i skolan i övrigt

Besök hos rektor och vaktmästare

Besök hos skolsköterska och tandläkare

Dessa besök bör ske innan undersökning är aktuell, så att barnen känner sig avspända vid den första läkarundersökningen.

Vissa personer och lokaler uppmärksammas först vid nyttobesök: skolrestaurang, gymnastiksal, bibliotek osv.

Besök på skolgården

Skolgårdens möjligheter och begränsningar undersöks.

Några intryck skildras sedan i färg och form.

All förstagångspresentation ges med omsorg och med konsekvent inriktning mot att lära barnen hitta, lära dem något om rummens funktioner och göra dem bekanta med människor i skolan på ett sätt som ger underlag för en positiv inställning till och ansvar för människor och ting i den nya miljön.

2. Intresseområdet "Möte med skolan"

Årskurs 2

Vidgad kunskap om en välkänd miljö bör kunna ge eleverna ett engagemang som ökar omsorgen om människor och ting omkring dem och berikar dem själva.

Här följer förslag till stoffurval och till den inriktning som stoffbehandlingen kan ges.

Förslag till arbetsgång skisseras endast för avsnittet / trafik.

1. Stoff från årskurs 1 blir föremål för fördjupad behandling

Kontakten med klasskamraterna och läraren återknyts.

Sommarupplevelser berättas i färg och form muntligt och skriftligt. Bilder och föremål ordnas till en utställning. Sommarvännen. Lek- och arbetskamrater i skolan.

Ansvar för yngre skolkamrater. Kontakt kan knytas genom att årskurs 1 inbjuds att se utställningen och lyssna till sommarsånger. Årskursens innehåll får en kort presentation i avsikt att stärka elevernas motivation, ansvarskänsla och samarbetsvilja.

Nya böcker med intressant innehåll visas. Värdefullt och dyrbart material att vårda. Prisuppgifter och beräkningar.

Klassrummets inredning studeras. Ordförrådet från årskurs 1 aktualiseras, nu även med hjälp av skriftliga övningar.

Vi behöver hjälpas åt i vårt arbete.

Fördelning av veckosysslor.

Samtal om samlevnad.

Inga regler är täckande. Det enda verksamma är en sådan inställning som hjälper oss att ta hänsyn till varandra.

Bekantskapen med skolans personal och inrättningar aktualiseras på nytt . . .

. . . genom besök hos personer och i lokaler som man tidigare inte haft anledning besöka.

. . . genom rundvandring till tidigare besökta avdelningar. Huvudvikten bör läggas vid speciella aspekter såsom mänskliga insatser, ekonomiska risker, skönhetsvärden.

Allt detta för över till samtal om barnens roll och medansvar: pengar kan inte betala besvär, bekymmer och tidsepillan som vi förorsakar andra.

Regler för livet i skolan, men inga regler förslår utom grundregeln om ansvar och hänsyn.

2. Exempel på för årskursen nytt stoff

Synen på vår skola och vår egen situation berikas

Skolor i främmande miljöer

Skolor i stad studeras av barn på landsbygden.

Landsbygdens skolsituation studeras av stadsbarn.

Skolsituationen för barn i isolerade trakter.

Skolor i några andra länder.

Den egna skolans historia

När skolan byggdes, vad som förut fanns på dess plats.

Var traktens barn tidigare gick i skola.

(Ett av ovanstående två alternativ bör anstå till årskurs 3.)

I anslutning till intresseområdet behandlas bl a

a) klockan och schemat

Färdigheten att avläsa klockan kan tränas med hjälp av bl a elevtillverkade modeller och stor förlagstillverkad modell. Tidpunkter — från morgon till kväll — markeras på modell, samtidigt som eleverna pantomimiskt visar vad som vid aktuell tidpunkt sker i hemmet eller i skolan.

Färdigheten att avläsa och förstå ett skolschema övas.

Samtal om att visa hänsyn genom att passa tider.

b) trafiken kring skolan (se s 17).

I trafiken

Avsnittet ger exempel på

introduktion till ett arbetsavsnitt

gemensam bearbetning

grupparbete och redovisning: lyssna, se, agera, tala, läsa, skriva, teckna, måla och forma, sjunga, leka

iakttagelser av verkligheten: anteckningar som bearbetas

kontroll av kunskaper

sammanfattning.

Mål

Arbetet avser att ge eleven ökad förmåga att klara sig i trafiken och att ta ansvar för sig själv och andra.

Delmål

Känna igen och tolka trafikmärken, aktuella för gång- och cykeltrafikanter.

Identifiera och lösa vissa trafikproblem.

Känna till några av polisens arbetsuppgifter.

Kunna telefonnummer för alarmering i nödsituation.

Veta hur en cykel bör vara utrustad i trafik.

Introduktion

Samtal om skolvägens trafikproblem. Sommarens resor har utökat erfarenheterna om trafiksituationer.

Under samtalets gång växer på tavlan fram anteckningar som kommer att bilda underlag för elevernas självständiga arbetsuppgifter:

Hjälp för gångtrafikanter

Hjälp för cykeltrafikanter

Väg- och gatukorsning utan trafik

Signal med trafik

Polisen

Gemensam bearbetning

Gemensam bearbetning i avsikt att ge eleverna studieträning.

Man väljer ut en av uppgifterna, bygger under lärarens ledning upp muntliga frågeställningar, letar fram önskade uppgifter ur tillrättalagd text som samtliga elever har tillgång till, konstaterar, drar slutsatser, antecknar.

I samråd kan lärare och elever förenkla anteckningarna till elevernas nivå.

Gemensamt dramatiserar man en situation där polisen hjälper. Även detta ger träning inför redovisningsarbete på egen hand.

Sammanfattning:

Polisen är beredd att hjälpa men vi måste så långt möjligt hjälpa oss själva.

Elevernas självständiga arbete

Eleverna väljer arbetsuppgifter och bildar grupper, inhämtar fakta ur läromedel, antecknar.

Det manuella arbetet påbörjas av en grupp i taget under lärarens ledning. I stor utsträckning kan förlagstillverkat material i form av bilder och trafikmärken samt modeller av trafikpunkter användas. Någon grupp bygger själv modell. Redovisningen diskuteras med läraren och övas för att bli instruktiv.

Redovisning

Redovisningen sker med hjälp av bilder av trafiksituationer och trafikmärken samt modeller där trafiksituationer arrangeras.

En grupp i taget undervisar, övar och förhör kamraterna. Läraren sköter eventuella anteckningar på tavlan.

Dramatisering för att nå inlevelse.

Trafiksånger som mellanspel.

Sammanfattning

Sammanfattning i form av några enkla klara trafikregler som skrivs av alla elever.

Efter dessa inledande studier i klassrummet övergår arbetet till att i verklighetsmiljö använda de inhämtade kunskaperna.

Verklighetsiakttagelser

Vi studerar en *cykel* ute på skolgården:

vi benämner de olika delarna

antecknar benämningarna

samtalar om delarnas funktion

får funktionerna demonstrerade av cykelns ägare.

Inne i klassrummet

Anteckningarna renskrivs och stavningen ses över. Några regler för cykelåkare aktualiseras.

Orden bearbetas: I par övar eleverna att muntligt, med stöd av de nedskrivna orden, redogöra för cykelns utrustning.

Samtal om cykeln som ett praktiskt redskap.

Valfria uppgifter

Skriva:

ett cykeläventyr

Läsa:

fiktionsberättelser om cyklar och trafik

Kontroll av elevernas kunskaper sker i samband med visning av ett bildband om gång- och cykeltrafik. Muntligt ställda frågor kan besvaras skriftligt.

Sammanfattning och **tillämpning** av inhämtade kunskaper kan ske vid övning av riktigt beteende i en verklig trafiksituation med eller utan ledning av polis.

3. Intresseområdet "Möte med skolan"

Årskurs 3

"... att frimodigt och hänsynsfullt kunna fungera i de situationer livet ställer honom i ..."

Inriktningen är likartad med den som gäller för arbetet i årskurserna 1 och 2. Stoffet är dock en aning utökat och arbetssättet betydligt mer avancerat.

Förslag till stoffurval, arbetssätt och arbetsgång:

Några personer och institutioner kontaktas.
Skolans lokaler och utrustning studeras.
Färdigheten att förstå kartbegrepp grundläggs.
Skolenhetens historia behandlas.

1. Personer med olika funktioner inom skolan besöks

I smågrupper går eleverna på egen hand till var sin institution, iakttar, frågar och antecknar.
Eleverna berättar om gjorda erfarenheter under besöken.

Skolans hälsovård. Om vikten av hälsovård. Eleverna berättar om egna sjukdomar. Aktuella ord skrivs på tavlan under det eleverna berättar. Materialet är rikt och motivationen stark, varför eleverna får berätta skriftligt. Valfria uppgifter: illustrera, läsa.

Den grupp som vid arbetspassets början gått till skolsköterskan ordnar sina anteckningar, övar att berätta och demonstrera samt får mot arbetspassets slut rapportera inför klassen.

(Gruppen berättar om vägen till intervjustället samt visar på kartan, beskriver miljön och relaterar intervjuobjektets svar. Någon antecknar väsentliga ord på tavlan.)

Skolans matsal. Samma tillvägagångssätt följs då skolrestaurangen studeras. I klassrummet behandlas mat och matvanor.

Ordkunskap: aktuella ord antecknas och används i muntligt eller i fritt skriftligt berättande. *Målning, klippning* och montage av bilder ur veckotidningar o d. Formulering av regler för goda kostvanor.

(Den intervjuande gruppen är noga med anteckning av siffror, ty mängder och kostnader intresserar. Gruppen berättar och hela klassen antecknar, diskuterar, beräknar och ställer frågor till intervjugruppen. Någon grupp kan framföra sin rapport genom att föreställa personer i arbete i den miljö som studerats.)

Biblioteket. Arbetssättet varierar: Hela klassen går till biblioteket, orienteras om register och utlåning och ställer bl a frågor om personalens arbete.

I ovan skisserade arbetssätt tränas eleverna att *ställa relevanta frågor*. Dessa formuleras fritt med hjälp av stödord.

Eleverna ställer ofta frågor kring arbetsuppgifter, arbetstider, ansträngning, hjälpmedel osv. Frågor om personlig trivsel kan hjälpa eleverna att leva sig in i andra människors situation. Kanske avslöjar svaren något om elevernas egen roll som trivselskapande faktorer.

2. Skolans lokaler

Lokalerna studeras med tanke på om de är ändamålsenliga för de människor som arbetar där. Förslag till förbättring är ett ämne som engagerar. Ordförandet utökas.

3. Kartbilder av klassrum och skolans område

Jämförelse med verkligheten och tal om förminskning. Skalbegreppet införs ej. Inte heller tillverkas exakta miniatyrkartor. Eleverna får tryckta eller stencilerade kartor och får orientera sig med hjälp av dem.

Eleverna mäter och stegar inom skolans område, tillverkar skolhusen i miniatyr, grupperar dem likt verkligheten (väderstrecken åt rätt håll), ritar runt husgrunderna och lyfter bort husen. Man har då en *planskiss av skolområdet*. På denna markeras rum som barnen känner till i de olika skolbyggnaderna.

Övning att använda denna karta i funktionella sammanhang äger rum så ofta tillfälle bjuds.

4. Skolenhetens historia

Ämnet behandlas med syfte att ge eleverna intresse för att vårda och vörda vad människor i vår tid eller i gången tid strävat för. Hur mark röjdes, vilka lokaler som byggdes först, hur skolan vuxit. Eleverna deltar i efterforskningar, frågar hemma och ute. Vid behandlingen av detta intresseområde har vi försökt lägga arbetet så

*att det hjälper eleverna "att orientera sig i omgivningen"
att det belyser "hur människor lever och verkar tillsammans" samt
att det "tillfredsställer elevernas lust att upptäcka, fråga och undra".*

De kunskaper eleverna tillägnar sig avser därvid att åstadkomma trygghet

*ett engagemang som leder till förståelse och omsorg
upplevelse av värdet av människors samverkan.*

Genom att välja ett arbetssätt

som ger eleverna träning i att fungera tillsammans med sina kamrater och som successivt för dem ut i aktivt, allt mer självständigt umgänge med vuxna i omgivningen, önskar vi ge dem direkt erfarenhet av samarbetets värde och hjälp att frimodigt och hänsynsfullt kunna leva och verka tillsammans med andra.

4. Intresseområdet

Årskurs 1

“Något om växter och djur i trädgården och i skolans närhet”

Naturstudier på lågstadiet

Eleverna har under de första veckorna i årskurs 1 lärt känna den nya miljön, skolan. De har gjort upptäckter och erfarenheter: nya kamrater och vuxna att leva tillsammans och samarbeta med, nya lokaler och nytt material att pröva, känna igen och benämna.

De har tränat att vara tillsammans i grupp, lyssna till och arbeta efter enkla instruktioner.

Upptäckterna och iakttagelserna bör därefter utsträckas till att omfatta naturmiljön runt skolan och i skolans närhet. Lärare och elever väljer tillsammans ut ett lämpligt område. Det kan till exempel vara en del av skolgården — även vid en asfalterad gård finns alltid något av natur att upptäcka — en grässlänt, en dikeskant, en vägren, en skogsbacke, en trädgård eller kanske en skolträdgård.

Till några av dessa områden gör klassen *flera korta vandringar* under olika årstider och vid olika väderlek. Eleverna får då en

plats där de känner sig hemma, dit de kan gå ofta för att upptäcka och iaktta förändringar i naturen och på så sätt få möjlighet att uppleva något av helheten i årstidscykeln och efter hand att förstå samspelet i naturen. Där lär de sig också att känna igen och benämna några för deras närområde vanliga växter och djur. Redan i årskurs 1 kan man märka ut en naturruta inom ett större naturområde för detaljstudier och fotografering vid olika årstider och väderlek. Fotografierna kan sedan tillsammans med annat bildmaterial användas för faktasökande, jämförelser och tillbakablickar.

För fortsatt arbete kan lärare och elever tillsammans göra en stor, enkel skiss över exkursionsområdet. På den kan eleverna efter exkursioner själva märka ut vad området innehåller. De kan tejpna fast örter, frukter, fröställningar, löv, barr, spår efter djur och annat som de samlat och som berättar något om livet i deras naturområde.

Exkursionerna bör om möjligt i början ske i mindre grupper än hel klass. Material till exkursioner kan t ex vara: korg, plastpåsar, spade, några glasburkar, lupp, kamera, kikare, fågelbok, flora och anteckningsblock.

Såväl vid exkursioner som vid arbete i klassrummet bör läraren ta upp frågan om hur vi kan hjälpas åt att vårda vår naturmiljö så att växter, djur och vi själva kan trivas i den, och vilka konsekvenser det kan få om vi stör växt- och djurliv.

Vid genomförande av exkursioner och bearbetning av stoff måste alltid hänsyn tas till lokala förhållanden samt till elevernas intressen och förutsättningar. De exempel som ges här är förslag bland vilka läraren bör välja och sova.

Växter och djur nära skolan

Eleverna berättar om upplevelser och erfarenheter av växter och djur i sina sommarmiljöer och visar egna målningar. Samtalen leder exempelvis till frågeställningen:

"Vilka växter och djur lever tillsammans nära skolan?"

Det skall vi ta reda på genom en exkursion.

Inför exkursionerna kan t ex följande planering göras:

Vi kan **se**

små växter — örter

stora växter — träd och buskar

"småkryp"

små och stora fyrfoto djur samt fåglar.

Vi kan **höra** olika ljud.

Vi kan **känna** dofter.

Vi kan **känna på** naturföremål och mark; vasst — hårt — mjukt; kallt — varmt, vått — torrt.

Introduktion

Förberedelse inför en exkursion

Eleverna bör själva få fundera över hur de skall kunna upptäcka mesta möjliga och störa minsta möjliga:
genom att vara uppmärksamma — nyfikna
genom att vara tysta — viska
genom att röra sig försiktigt — smyga.

Vi upptäcker att det finns liv.

Eleverna får en kort stund stå alldeles stilla och bara lyssna, titta och uppleva: koncentrationsövning.

De får sedan välja att närmare studera något som väckt deras intresse:

Djur

Var håller djuret till?
Vad gör det?
Vart är det på väg?

Örter

Titta på blommans färg och form, lukta på den, se efter om där finns djur.

Om blommorna inte är fridlysta, kan eleverna få plocka ett exemplar av varje utan rot och även några olika slag av gräs.

Någon gång under exkursionen samlas eleverna kring ett träd:

Vi

känner på stammen, försöker beskriva hur den känns

famnar om stammen, får en uppfattning om grovlek

lyssnar: lövsus, fåglar

går nära och tittar rätt upp i kronans lövverk,

försöker beskriva vad vi ser: ljus — skugga, färger, grenar . . .

känner på löv, beskriver hur de känns: lena, sträva, hårda . . .

(Några samlas i plastpåse och tas hem)

ser frukter — kan vi se några som äter av dem?

(Ett par frukter tas med hem för närmare studium.)

Vid första exkursionstillfället bör man kanske endast göra några av de här föreslagna iakttagelserna.

Det insamlade materialet tas om hand, sorteras, monteras eller läggs i askar. Örter sätts i vatten. Löv läggs i press eller monteras.

Med hjälp av insamlat material får eleverna berätta vad de upplevt och iakttagit. Lärare och elever försöker tillsammans finna svar på frågor som dykt upp under och efter exkursionen. Eftersom direktiakttagelser inte alltid kan ge svar på frågor, undersöker vi föremål och hämtar fakta ur bilder.

Exkursion

Efterarbete

Redovisning av iakttagelser

Exempel:

Vi har sett en ekorre på en gren. Vi har tagit hem en kotte som den tappat samt några skalade och några hela kottar. Vad kan finnas i kotten som ekorren vill åt?

Vi undersöker några grankottar och hittar granfrön — mat åt ekorren. Om inte kottar finns, vad äter han då? Bild av hassel eller några mogna hasselnötter studeras. Annan mat — ekollon. Hur kommer han åt maten innanför skal och kottefjäll? Detaljbild på ekorrems tänder ger svar. Hur får han tag på den svårfångade maten? Vi har sett att han kan hoppa och klättra. Hur är han utrustad? Vi tittar på en uppstoppad ekorre eller en tydlig bild som visar svans och klor.

Det skapande arbetet kan ske individuellt eller i grupp, t ex som pararbete.

Eleverna får välja att

måla — färger, former, rörelser

modellera

göra skulpturer eller tavlor av naturföremål

improvisera: hur gräset, träden, vattnet, ekorren, fjärilen, myran rörde sig och lät

pröva rytmer och ljud med instrument: vinden, regnet, vattnet, fåglarna, träden . . .

Skapande arbete

Några ord som blir aktuella textas på tavla eller blädderblock. De används för olika övningar, t ex ljudanalys och artikulationsövningar, till ramsor som eleverna med lärarens hjälp sätter ihop och läser rytmiskt med ackompanjering av rytminstrument. Skrivkundiga elever använder orden i samband med det skapande arbetet.

Samverkan med svenska

Redovisning sker gemensamt genom att hela klassen medverkar i en "dramatisk" sång-, lek- och rörelsegrupp. Eleverna visar också vad de skapat och berättar till.

Redovisning

Detta område kan med fördel genomföras i längre sammanhängande arbetspass enligt t ex följande tidsplan:

Förslag till tidsplanering

Introduktion med hela klassen	c 1 vte
Exkursjon och efterarbete bör ske i större eller mindre grupper av elever	c 3 vtr/gr
Redovisning med hela klassen	c 1 vte
Samverkan med svenska	c 2 vtr/gr
Skapande arbete i varierande gruppstorlekar	c 2,5 vtr/gr
Redovisning och sammanfattning med hela klassen	c 2 vtr

Ungefärlig tidsåtgång en vecka

Växter och djur i trädgården

Under en kort utestund i skolans närhet försöker lärare och elever tillsammans upptäcka något av "mognad" i naturen:

bär och frukter — färger och former.

Samtal i klassrummet om vad man upptäckte. Eleverna berättar också om bär och frukter som de plockat och ätit under sommaren. Bilder kan komplettera.

Läraren sammanfattar.

Mognad — överflöd — mat åt oss. Vi tar vara på det som mognar, vi skördar.

Vilka bär, frukter och grönsaker skördas nu på hösten?

Ett besök i en trädgård kan ge svar.

Introduktion

Några mycket enkla iakttagelseuppgifter fördelas mellan eleverna:

Frukt, bär och blommor: färg, form och doft.

Grönsaker: färg, form och doft samt eventuellt smak.

Djur: var håller de till? Vad gör de?

Läraren har i förväg avtalat om besök med ägaren till en trädgård och eventuellt fått löfte om att ta några frukter, bär och grönsaker med hem till skolan.

Trafikregler, farliga ställen samt anordningar till vår hjälp aktualiseras.

Förberedelse inför exkursion

I trädgården

Vid något tillfälle under exkursionen samlar läraren eleverna kring gemensamt studium av något som väckt intresse. Det kan t ex vara en geting, som kryper på ett plommon, ett päron eller ett äpple med hack — kanske av en fågel.

Vi ser att det är ätet i fruktköttet — förstår att plommon, äpple och päron är mat åt getingar och fåglar.

Kan vi se andra djur, små eller stora, som äter?

Exkursion

Frukt, bär och grönsaker samt blommor som tagits med från trädgården eller på annat sätt införskaffats, ordnas och sorteras. Eleverna berättar vad de fått veta, visar och demonstrerar.

Samtal och bildstudium: frukter, bär och grönsaker är mat åt både djur och människor. Eleverna ger exempel.

Redovisning av iakttagelser

Att undersöka

Vi håller ett äpple i handen, känner på det, försöker beskriva hur det känns: lent, strävt, mjukt, kallt . . .

Vi känner att det doftar.

Vi försöker beskriva formen — runt, ovalt.

Vi skär itu äpplet och undersöker vad som finns inuti.

Vi studerar skaft och rest av blomman.

Eleverna delas i grupper och får skära frukter och grönsaker till sallader. I samband därmed gör de upptäckter och jämförelser. Grupperna bjuder varandra, smakar och benämner: sött, surt...

Groningsförsök

Frågan om varför det blir frukter och frön och hur det blir en växt väcks kanske vid exkursion eller redovisning. Enkla groningsförsök kan utformas på följande sätt:

Frön av smörgåskrasse sås på flera lager läskpapper på tre olika fat. Ett fat får inget vatten, de två andra får ordentligt med vatten c 14 dagar. Ett av de vattnade faten ställs i mörker.

Försöket visar att frön behöver vatten för att gro och att växter måste ha ljus för att bli gröna.

Ärtor och rosenbönor kan också användas, men då bör glasburk användas i stället för fat.

Enkel dramatisering: höst i trädgården etc

rörelser: vinden går i fruktträden — frukter faller; blomman öppnar sig för solen — sluter sig för regn och kyla

målning: en blomrabatt om hösten. Varje elev målar *sin* blomma på stort, smalt papper. Målningarna klistras tätt i rad.

Skapande arbete

Eleverna redovisar veckans arbete med hjälp av vad de skapat. I sammanfattningen kan lärare och elever tillsammans samtala något om det samspel mellan växter, djur och människor som de upptäckt.

Redovisning och sammanfattning

Detta område kan med fördel genomföras i längre sammanhängande arbetspass enligt t ex följande tidsplan:

Förslag till tidsplanering

Introduktion, diskussion och planering av exkursionen	c 1,5 vte
Exkursion bör ske i grupper	c 2,5 vtr/gr
Redovisning av gjorda iakttagelser bör ske i grupper av varierande storlek	c 1,5 vtr/gr
Att undersöka	c 1 vte/gr
Skapande arbete kan ske i grupper	c 2 vtr/gr
Samverkan med andra ämnen (t ex svenska, musik etc) bör ske i helklass	c 1,5 vtr
Redovisningen sker gemensamt	c 1,5 vtr

Ungefärlig tidsåtgång en vecka.

5. Intresseområdet

”I naturen om hösten”

Årskurs 1

Det är senhöst. Under några veckor har klassen följt vädrets växlingar, upplevt soliga dagar och dagar med regn, blåst och kyla.

Introduktion

Eleverna berättar om förändringar de upplevt. De har kanske känt kyla och upplevt mörker om morgnarna på väg till skolan, de har känt att solen inte värmer så starkt längre, de har trampat på is-skorpor på vattenpölar, kanske funderat över färgskiftningar, regn, dimma och halka . . .

Väderleken förändras — människan anpassar sig.

Eleverna ger exempel: kläder och lekar, sysselsättningar.

Hur klarar sig växter och djur?

Vad händer nu i vårt naturområde?

Exkursion

Eleverna berättar vad de lägger märke till, t ex:

Det är tystare nu, färre ljud hörs.

Det är inte så mycket liv på marken (småkryp försvunna).

Det verkar tomt i träd och i holkar.

Ekorren och kanske några andra djur (fåglar) är aktiva.

En del örter ser vissna och torra ut, medan andra örter blommar ännu.

Träd, buskar och ris har färgskiftningar eller står kala.

En murken stubbe eller barken på ett dött träd undersöks. Har vi tur hittar vi liv: övervintrande insekter (pupp)er; "torkad" växtvinterståndare. Vad innehåller den?

Vi lyfter försiktigt på en sten. Vad finns under den?

Vi krafsar undan löv och upptäcker kanske knopp av konvalj eller tussilago (varsamhet med fridlysta växter).

Vi jämför blåbärris och lingonris eller lövträd och barrträd.

Vi tar om möjligt med hem en kvist av lövträd för att se anlagda knoppar, lite jord för att studera aktiviteter som börjar inne i värmen samt några fröställningar.

Det insamlade materialet undersöks. Eleverna berättar om sina iakttagelser. Läraren sammanfattar:

Redovisning av iakttagelser

Vi har sett förändringar i naturen. Den kalla årstiden kommer. Det gäller för växter och djur att klara den — att överleva. De gör det på olika sätt.

Eleverna ger exempel och läraren kompletterar med fakta. Bildstudium.

Medan eleverna berättar skriver läraren på tavlan upp några aktuella ord i grupper, t ex om *väder* (sol, kallt, vått, blåst, snö, is) om *växter* (löv, frö, knopp) om *djur* (mat, äta, samla, flytta, sova). Orden är stöd för minnet i det fortsatta arbetet.

Samverkan med svenska

Rörelselekar: hoppa, skutta, kliva, krypa, smyga, sova, samla

Ljudlekar: låta som vinden, torra löv, regnet eller stormen

Ordlekar: ordna aktuella ord i rytmiska mönster — körläsa

Målning: höstens färger, väderleksstämningar

Öva sånger

Berätta egna höstsagor och måla till.

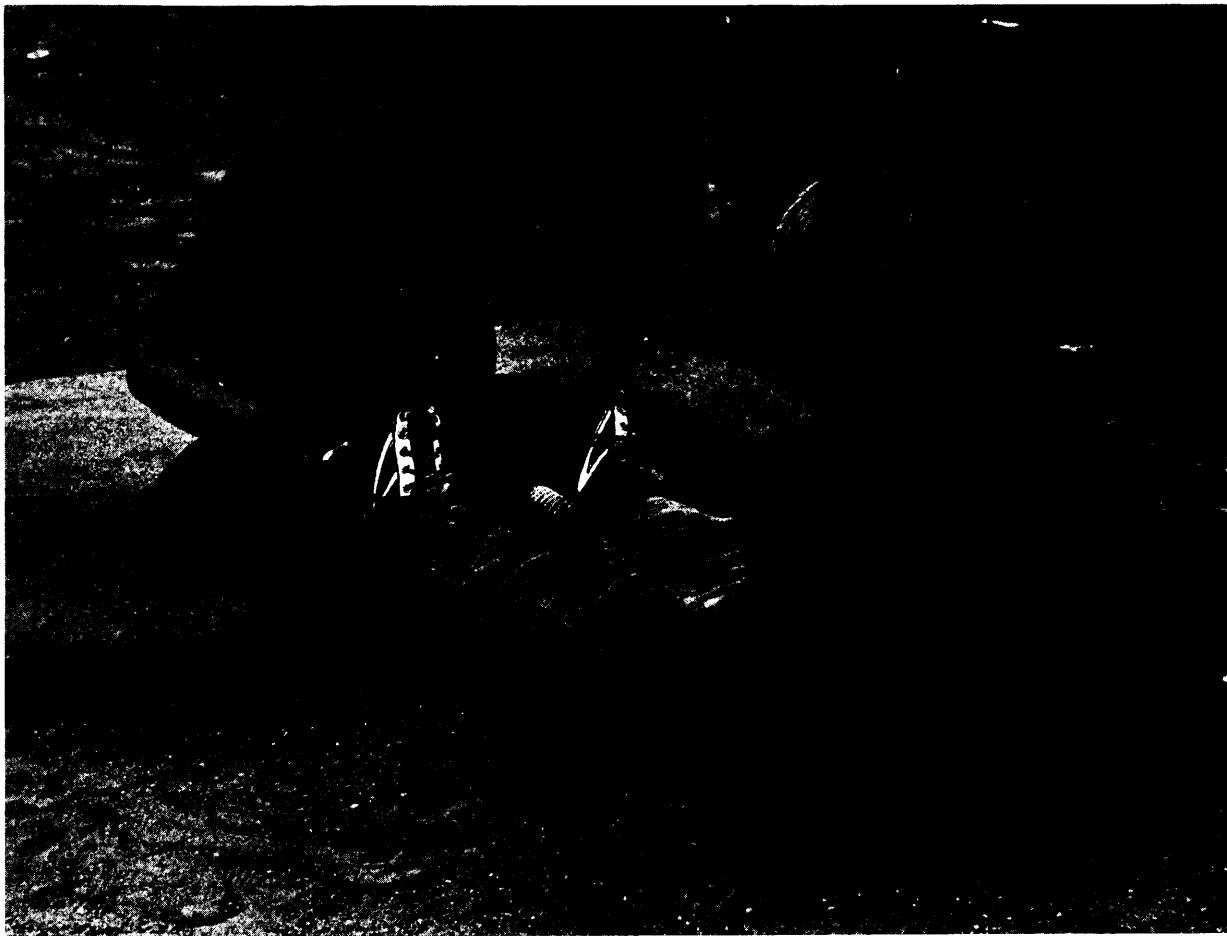
Skapande arbete

Plantera lökar i kruka för inomhusdrivning och samtidigt utomhusdrivning på kalljord.

Försök

Eleverna berättar om och visar vad de skapat. Elever och lärare försöker att tillsammans dra några slutsatser om hur växter och djur anpassar sig till årstidsförändringar.

Redovisning och sammanfattning

6. Intresseområdet "Vänskap"

Årskurs 1—2

Intresseområdet behandlar

- värdet av att äga och att visa vänskap
- några positiva och negativa komplikationer i ett vänskapsförhållande
- hur problem uppstår
- hur man kan finna lösningar.

Barnen berättar eller läraren läser en kort skildring om barn och djur i ömsesidig vänskap. Exempel på samtal i anslutning därtill:

Hur man kan vårda djur.

Ge dem låda att sova i

Ge dem mat

Bada dem

Rasta dem

Hur man annars kan visa att man tycker om ett djur.

Klappa, smeka

*Hur djuren kan visa att de tycker om
och trivs med människorna.*

Kelar

Hur katten låter.

Spinner

Sång: "Min nya lilla katt" av Gullan Bornemark

På några fotografiska närbilder visas människor och djur i gemenskap samt människor som kramar varandra: unga, gamla, vuxna och barn, enbart barn.

Exempel på samtal:

Om hur det då känns

Tryggt, man känner att ingenting är farligt

*Hur man på annat sätt kan visa
att man tycker om varandra*

Säga att man tycker om

Hur känns det "inuti" då?

Urvalet av bilder är viktigt. Ett fint bildmaterial kan hjälpa eleverna till inlevelse i och förståelse för andra generationer.

Tillfället får avgöra hur samtalet fullföljs. Aktualiserandet av ovanstående kan vara nog och denna del av samtalet kan sluta här. Samtalet kan också utmynna i en sammanfattning om värdet av att visa sina känslor för varandra.

Man går vidare med förslag till hur man praktiskt kan visa omsorg om dem som står en nära.

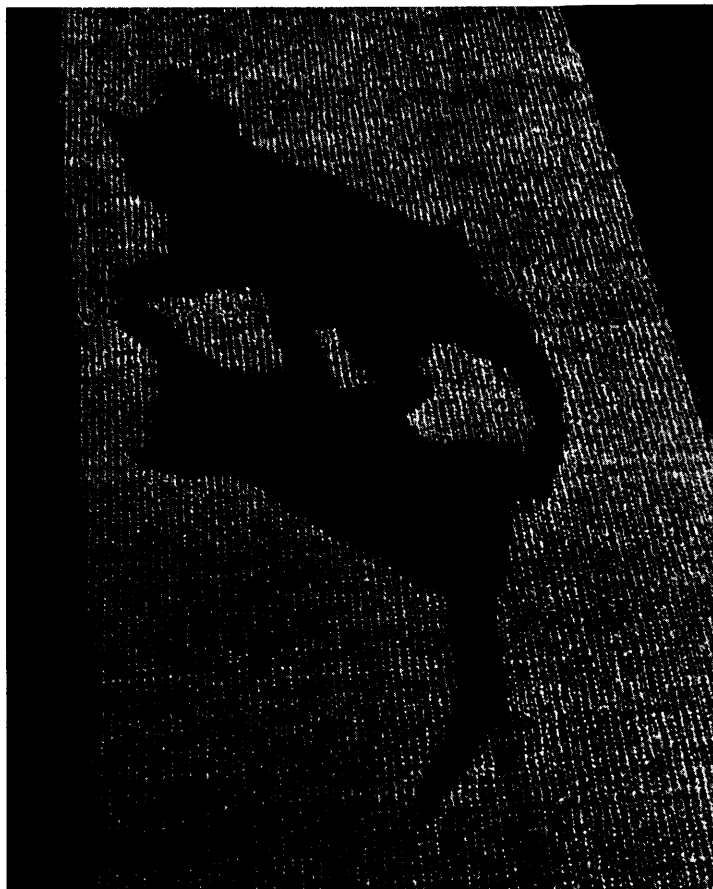
Sång: "Min nya lilla katt" än en gång.

*Har du sett, Sofi, har du sett, Sofi,
på min nya lilla katt, Sofi?
Vi är världens bästa vänner, vi,
världens bästa vänner, vi.
Har du sett han går och stryker sig?
Det är bara för han gillar mig,
min egen lilla kisse.
Kom och klappa den, Sofi.*

*Har du hört, Sofi, har du hört, Sofi,
på min nya lilla katt, Sofi?
Han har egen motor inuti,
egen motor inuti.
Bara mjölk i tanken kör han på.
Det fungerar riktigt bra ändå.
Dom säger att han spinner.
Har du hört det förr, Sofi?*

*Har du känt, Sofi, har du känt, Sofi,
på min nya lilla katt, Sofi?
Han är väldigt mjuk att hålla i,
väldigt mjuk att hålla i.
Men du måste vara lätt på hand,
och du vet väl att han rivs ibland.
Han har en nål i vanten.
Du får akta dig, Sofi.*

(Ur Gullan Bornemark: Musseri-mussera.
Utg av Almqvist & Wiksell)

Exempel på samtal:

Hur visar "jag" i visan att hon/han tycker om katten?

Kelar med den
Är rädd om den
Är glad åt den
Vill visa den

För vem vill hon/han visa den?
Vem är Sofi?

För Sofi
Bästa vännen

Hur visar han nu att han verkligen tycker om Sofi?

Vill dela med sig åt Sofi
av det bästa han har

Tar han inte en risk då?
Katten är ju liten och ömtålig.

Han litar på sin vän
Men han lär ut
hur Sofi skall sköta katten

Varför gör han det?
Vem är han rädd om?

Både katten och Sofi

I en sådan tremanna-gemenskap kan vänskapen stärkas.

Vid ett samtal kring detta tema kan åskådlighet och inlevelse åstadkommas genom enkla anteckningar på tavlan och med hjälp av bilder eller andra symboler. Eleverna kan bidra med markeringar på tavlan eller på var sitt papper, där vissa ord eller figurer stencilerats ut. Exempel:

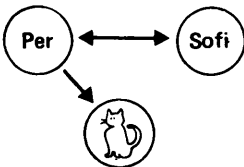
"Jag" i visan får ett namn, t ex Per.
Per gillar Sofi. Markera med pil.

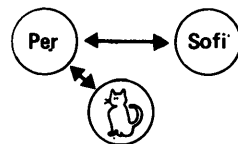
Sofi tycker om Per. Markera.

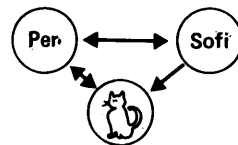
Per får en katt. Markera vad som händer.

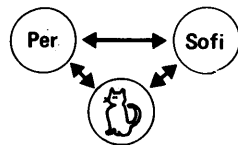
"... för han gillar mig ...". Markera.

Per visar katten för Sofi.
Hon tycker om den.

Sofi får hålla i katten.
Den söker sig till henne.

Dramatisering av förloppet hittills kan ge konkretion och därmed inlevelse.

Hur känner sig Sofi nu?

Lite orolig, glad, lycklig

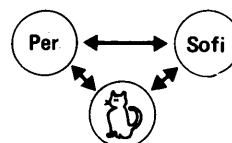
Kan vi se det på henne? (Sofi agerar)

Hur känner sig Per?

Lite orolig

Kan vi se det på honom? (Per agerar)

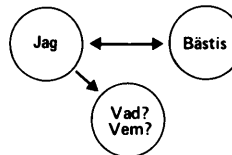
Hur kan det gå med de två som redan förut gillade varann och som nu fått ännu mer gemensamt?

Vänskapen kan växa

Vid samtal flyttar man nu sitt intresse från detta speciella fall till sin egen situation.

Vad har du som du vill visa eller låna ut eller på annat sätt dela med dig av åt din bästa vän?

Några elever ger förslag.

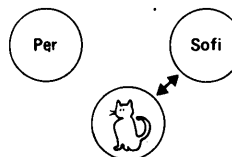
Gemensamt diskuteras risk och förtroende:

att vara rädd om det bästa man har men lita på sin vän att ömsesidigt vara rädd om varandras "dyrbarheter" och därmed om varandra.

Temat tas upp, varieras och nyanseras vid flera kommande tillfällen. En inträffad händelse, innehållet i en berättelse eller ett ordspråk eller visan om katten kan aktualisera ämnet på nytt, exempelvis enligt följande förslag:

Visan sjungs.

Dramatiseringen kan upprepas med ändrat förlopp i slutskedet, där Per blir avundsjuk på Sofi, som knyter katten allt starkare till sig. Per är ledsen och besviken på både Sofi och katten.

Är det här lyckligt?

Vem kan ändra på förhållandet?

Hur tror du det går?

I tvåmannagrupper får eleverna söka sig fram till problemlösningar, vilka via pantomim/dramatisering visas för klassen.

De olika lösningarna **diskuteras** och **utvärderas gemensamt**.

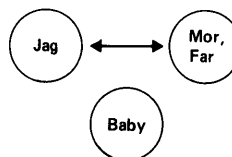
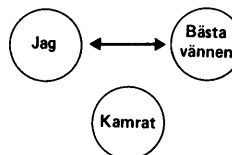
En annan gång återknyts temat till den egna situationen, där — trots god vilja — svårigheter kan uppstå och problemlösningar måste sökas.

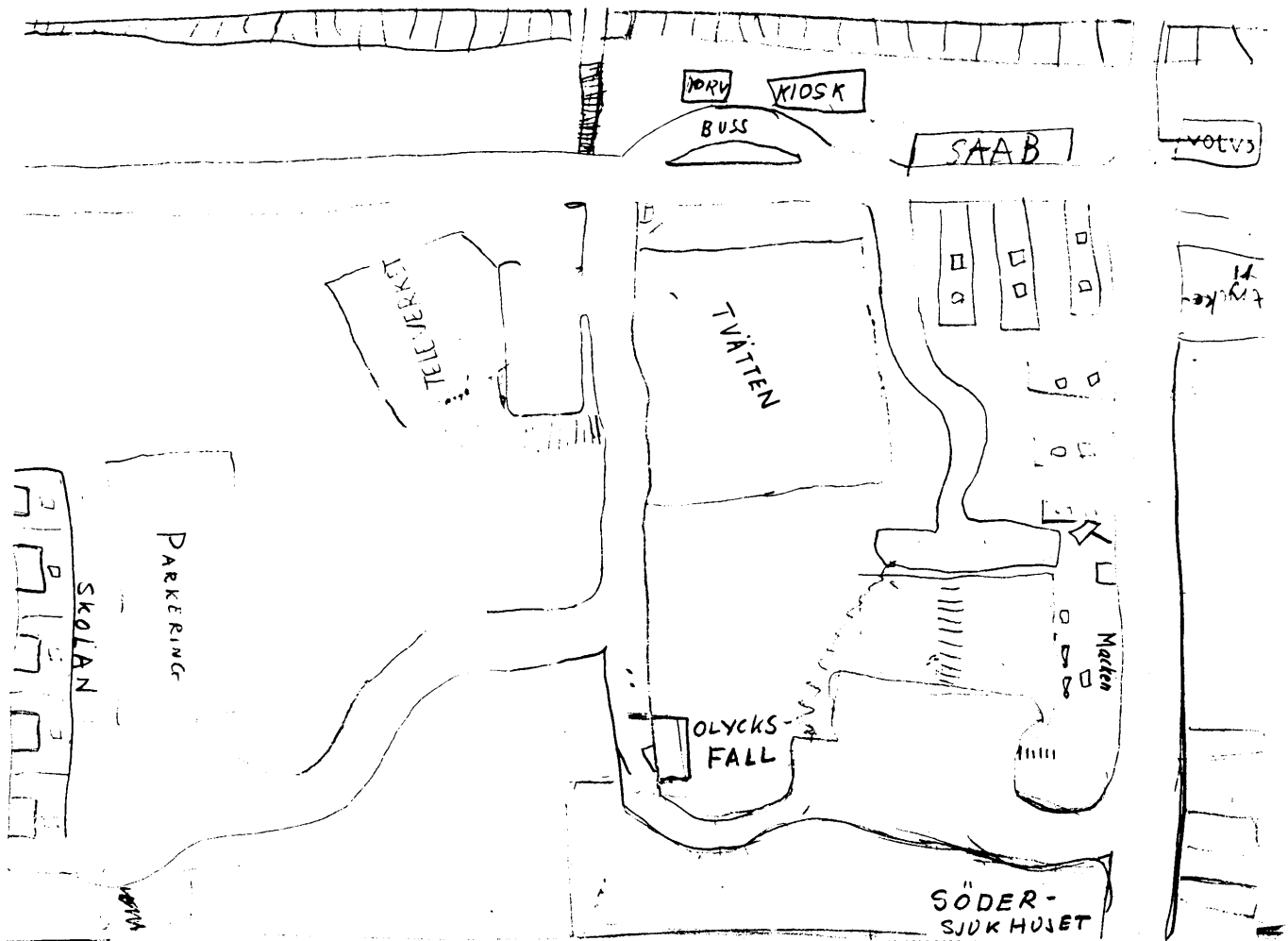
Vad har du delat med dig av åt någon vän? En ny cykel? En hemlighet? Hur kändes det?

Har någon delat med sig åt dig?

Då eleverna fått motivation att delge egna upplevelser får de berätta i bild och ord (muntligt eller skriftligt allt efter förmåga). Försök till problemlösningar känns minst lika angelägna då tredje part är en människa.

Gemensamt sammanställer man erfarenheterna och försöker att **dra slutsatser**.

7. Intresseområdet "Vi alla tillsammans"

Årskurs 2

Vi lever tillsammans i större och mindre grupper. När grupperna fungerar som bäst upplever vi omtanke och omvårdnad. Det skänker en viss trygghet i tillvaron.

Syftet med intresseområdet är att öka elevernas förståelse för vårt behov av gemenskap och hur vi är beroende av varandra i ett utbyte av tjänster, samt att allas insatser är nödvändiga i ett samhälle.

Vi alla tillsammans — I hemmet
 — I skolan
 — I närsamhället
 — Lika—olika

Delområden

Planeringsexemplet "Vi alla tillsammans" ger förslag till stoffurval och stoffbehandling. Avsnitten "Om det brinner" och "Om vi blir sjuka" har emellertid fått en utförligare utformning. Avsnittet "Lika—olika" ger endast exempel på stoffurval.

Redovisning och sammanfattning av delområdena sker genom samtal om hur man kan utforma hemmiljön, fritidsmiljön, trafikmiljön, skolmiljön etc, och om hur människor fungerar tillsammans i dessa miljöer. Eleverna får fundera över hur de aktivt kan delta i miljövårdsarbete.

Förslag till stoffurval och stoffbehandling

I hemmet

Att göra och fundera över

1. Så här bor vi — vår hemmiljö.	Måla miljöer och enkla planskisser. Måla eller modellera människor och djur.
Rörelselekar: en vanlig dag därhemma.
2. Husen runt omkring oss — våra grannar.	Korta vandringar — miljöskisser. Intervjuer med grannar — bandspelare.
3. Där vi leker — vårt grönområde.	Eleverna föreslår: så här vill vi ha vårt grönområde. Nutid — framtid. Eleverna planerar friluftstimmar.
4. Vår fritid — vad vi gör — och vart vi reser.	Pröva gemensamma anordningar för lek och fritid — bygglek. Materialsador — reparation. Våra sommarställen — bild och text.
5. Vår gata — trafiken.	Rita vägarna till snabbköpet, lekparken och andra ställen. Gå ut och sök reda på vägmärken — vad berättar symbolerna?

Varför förbjuder man följande?

Varför varnar man för följande?

parkering?

för lekande barn?

cykelåkning i lekpark?

för vägkorsning?

vänstersväng på bred väg?

I skolan

1. Skolan — där vi arbetar — trivsel. *Gruppdiskussioner: förbättringar och förändringar i klassrummet, vår arbetsplats.*
2. Vägen till skolan. *Konkretisering genom att dramatisera och roll-leka: faror och skydd på skolvägen.*

I närsamhället

1. Där vi handlar — butiker och serviceställen. *Bild- och textserie: vad vi behöver, var vi handlar, hur det ser ut där, hur vi kommer dit, de som arbetar med service.*
2. Där far och mor arbetar — arbetsplatser nära eller längre bort. *Intervjuer om arbetsplats, arbetskamrater, trivsel, för- och nackdelar med arbetet. Stödord eller inspelade intervjuer, foto eller målade bilder som komplement vid redovisning.*
3. Hur vi tar kontakt med varandra — telefon, brev, böcker, tidningar, TV, radio, resor—kommunikation. *Vi ser på TV några eftermiddagar hemma och redogör för människor och miljöer vi sett. Vi läser texter och böcker och berättar om människor som vi "träffar" där. Vi resonerar om hur ett telefonsamtal kan hjälpa oss när vi känner oss ensamma, ängsliga, rädda. Kan andra känna likadant?*
4. Om en olycka händer — polis, ambulans. *Vi studerar en serie bilder som belyser hur vi tar risker
när vi cyklar
när vi spelar boll
när vi badar
när vi tänder ljus
hur vi tar ansvar när någon behöver vår hjälp
hemma
på skolgården
på gatan
i lekparken
vid badstranden.*
5. Om vi inte har arbete och pengar — arbetsförmedling, arbetslöshetskassa, socialhjälp. *Vi lyssnar till aktualitetsprogram — diskuterar problem för den arbetslöse.*

6. När vi blir gamla — pension. Vi intervjuar gamla människor, frågar hur det är att vara pensionär, hur de bor — hur de vill bo — isolering — integrering. Om de vill och kan arbeta — med vad i så fall? Om de behöver hjälp. Vad kan vi göra för dem?
7. Om det brinner — brandkår, brandmän, beredskap — skydd. Se förslag till utformning av avsnittet enligt nedan.
8. Om vi blir sjuka — hjälp på sjukhus av läkare, sjuksköterskor, annan personal — hjälp hemma. Se förslag till utformning av avsnittet på s 39.

Lika—olika

Om anpassningssvårigheter, mobbning och handikapp. Se stoffurval på s 41.

Förslag till utformning av avsnittet

Om det brinner

Lyssna — *Det knastrar
det knakar
det brakar
det sprakar*

*klockor som ringer
sirener som tjuter
människor som skriker*

*slangar som rasslar
vatten som sprutar*

Det brinner!

Eleverna får göra ett eget ljudband (eller ljudcollage) bl a med hjälp av rytminstrument och plastburkar fyllda med tex ärtor, kulor, socker, sand, stenar.

Det handlar om eld nu och förr:

eld som värmer
eld som lyser
eld som hjälper
eld som förstör
eld som symbol (olympiska elden).

Samtal om upplevelser och erfarenheter inspirerar till bild- och formarbete. Eleverna formar egna upplevelseord till sina arbeten i olika material.

Introduktion

Bilder och ord läggs i episkop eller projektor. Det tillverkade ljudbandet kan bli ytterligare en komponent i redovisningen.

Liten redovisning

Det handlar om eld — men också om ansvar och beredskap. ("Varna — larma — släck")

Fortsatt arbete

Studiebesök på brandstation

På vägen till brandstationen ser vi

brandpostflagga }
brandpost } beredskap för oss
röd lykta }
larmskåp }

På brandstationen ser vi

larmanordningar }
startklara brandbilar }
brandstegar, slangar } beredskap för oss
brandsegel, brandsprutor }
yxor }
ambulansvagnar }
röd färg på brandbilar }

hjälm, gummikläder }
linor, hakar, bälten } beredskap för brandmännen
rökmasker. }

Eleverna berättar och demonstrerar vad de sett och fått veta under studiebesöket. Läraren strukturerar stoffet genom att gruppera ord på tavlan under rubrikerna **beredskap för oss — beredskap för brandmännen**.

Efterarbete

Vi analyserar ordgrupperna, drar slutsatser och sammanfattar:
Detta är samhällets beredskap för oss vid brand.

Vår egen beredskap hemma kan vara

att känna till hur man släcker begynnande brand: "kväva" elden,
handbrandsläckare

att kunna larma brandkåren

att ha brandförsäkring

att snabbt kunna göra en utrymning (jämför bio, teater)

att ha brandfarliga vätskor etc säkert förvarade

att vara försiktig med levande ljus

att inte leka med eld och

att inte lämna uppgjord eld i skog och mark.

Övning i utrymning av skolan tränas.

Film

En film eller ett ljudbildband kan ge viss konkretion när det gäller brand, beredskap, ansvar och skydd.

Svenska

Vi samlar ordfamiljer. Exempel:

brand—brinner—bränder

eld—eldar—eldsvåda, eldfängd, eldfluga

släcka—slockna.

Ord att förklara:

brännskadad, brandskadad, innebränd

larma, pyroman, ruinerad, ansvarsfull.

Vi samtalar om:

elden som vän och fiende

en brand kan betyda katastrof

många mister livet vid eldsvådor

värden för många miljoner brinner upp varje år

vi måste ha en god beredskap och ta personligt ansvar.

Sammanfattning

Förslag till utformning av avsnittet

Om vi blir sjuka

Exempel på hur avsnittet "Om vi blir sjuka" har utformats och genomförts i årskurs 2 i en skola, som ligger nära ett stort sjukhus.

Ute

Vi står i en gatukorsning nära sjukhuset. Vi ser människor på väg till och från vårt område: gångtrafikanter, cyklister, människor i bilar och bussar, ambulanser och polisbilar. Vart tar de vägen?

Vi gör en skiss över området där vi står, antecknar gruppvis vilka människor och fordon vi ser och vart de tar vägen. (Se skissen på s 34.)

Hemma igen

Vi berättar vad vi sett och funderar över i vilka olika ärenden människorna är ute i trafiken. De är kanske på väg till

affären

bussen

hemmet

arbetet

bilverkstaden.

Vi såg bilar med bröd till snabbköpet, bilar med läsk till konditoriet, tvättbilar, renhållningsvagnar, polisbil och ambulans.

Polisbil och ambulans? Kanske en olycka har hänt i morgonens rusningstrafik? Vart körde ambulansen? Till sjukhuset, olycksfallsintagningen. Den skadade får hjälp — det är många som tar hand om den sjuke. Vilka?

Vi avtalar om ett studiebesök på sjukhuset, funderar över och formulerar frågor som vi vill ställa till en guide och en läkarsekreterare (förälder), som vi får träffa där. Klassen bestämde sig för de här frågorna, som fördelades mellan två grupper:

Hur många olycksfall kommer in under en dag?

Vad gör man först med den skadade?

Hur många läkare finns det här?

Hur många sängar för sjuka finns det?

Hur många människor arbetar här?

Vad gör de olika människorna? Vilka olika slags arbeten?

Tycker personalen om sina arbeten?

Vilka sjukdomar har patienterna?

Blir alla friska?

Varför får inte barn göra besök på sjukhus?

Förberedelse till studiebesök

En grupp samtalar med sjukhusguiden — frågar och försöker minnas svaren. Den andra gruppen intervjuar läkarsekreteraren och tar upp intervjun på band.

Studiebesök

Grupperna berättar för varandra vad de fått veta.

Redovisning

Bild- och formarbete med texter:

Operation

Jätteköket — här lagas mat åt sjuka och friska

Patienter — unga och gamla, sköterskor — vård

Vänthall med butiker — skulpturer — reliefer

Då jag själv låg på sjukhus.

Skapande arbete

Vi visar och diskuterar resultatet av våra arbeten. Vi samtalar om den sjukes situation: behov av vård och gemenskap, hur det är att ligga sjuk länge, bli isolerad. Vad vi kan göra för den sjuke. Samhällets beredskap när vi blir sjuka: vi kan få hjälp på barnsjukhus, kroppssjukhus, infektionssjukhus och mentalsjukhus. På sjukhusen får vi både vård och skolundervisning.

Redovisning och sammanfattning

Att ligga sjuk hemma

Vi behöver inte alltid vård på sjukhus vid sjukdom. Vem vårdar oss då? För vilka sjukdomar?

Barnen berättar om barnsjukdomar, smittorisker, mediciner, sängläge.

Per skrev: "Jag tycker det är bra att ligga hemma när jag är sjuk. Då kan man säga: mamma du kan väl bre en smörgås. På sjukhus kan man inte säga så."

Eva skrev: "Jag tycker bäst om att ligga på sjukhus ibland. Därför att man träffar andra människor och får mera kamrater. Det blir annorlunda och det tycker jag är roligt."

Förslag till stoffurval till avsnittet

Lika—olika

Alla har något som kan få dem att känna sig annorlunda. Några kan vara tjocka, ha mörkare hy, se dåligt eller vara på kant med kamrater, tala annorlunda, vara blyga, höra dåligt, vara rörelsehindrade.

Vi är både lika och olika.

Vi behöver lära känna varandra för att förstå varandra.

Olika slag av svårigheter

Att vara rörelsehindrad
synskadad
hörselskadad
utvecklingsstörd

Att ha kontaktsvårigheter

Att betraktas som annorlunda

Att bli utsatt för mobbing

Orsaker till svårigheter

Fosterskador, förlösningsskador, olyckor, medicin, sjukdomar, hjärnskador, rubbningar av olika slag.

Skolmiljö, hemförhållanden, osäkerhet, blyghet.

Att man är tjock, invandrare, ny i en miljö (klass), talar annat språk, har andra vanor.

Några frågeställningar

Värdet för oss att vara tillsammans med dem som har svårigheter.

Kontakt och gemenskap med andra.

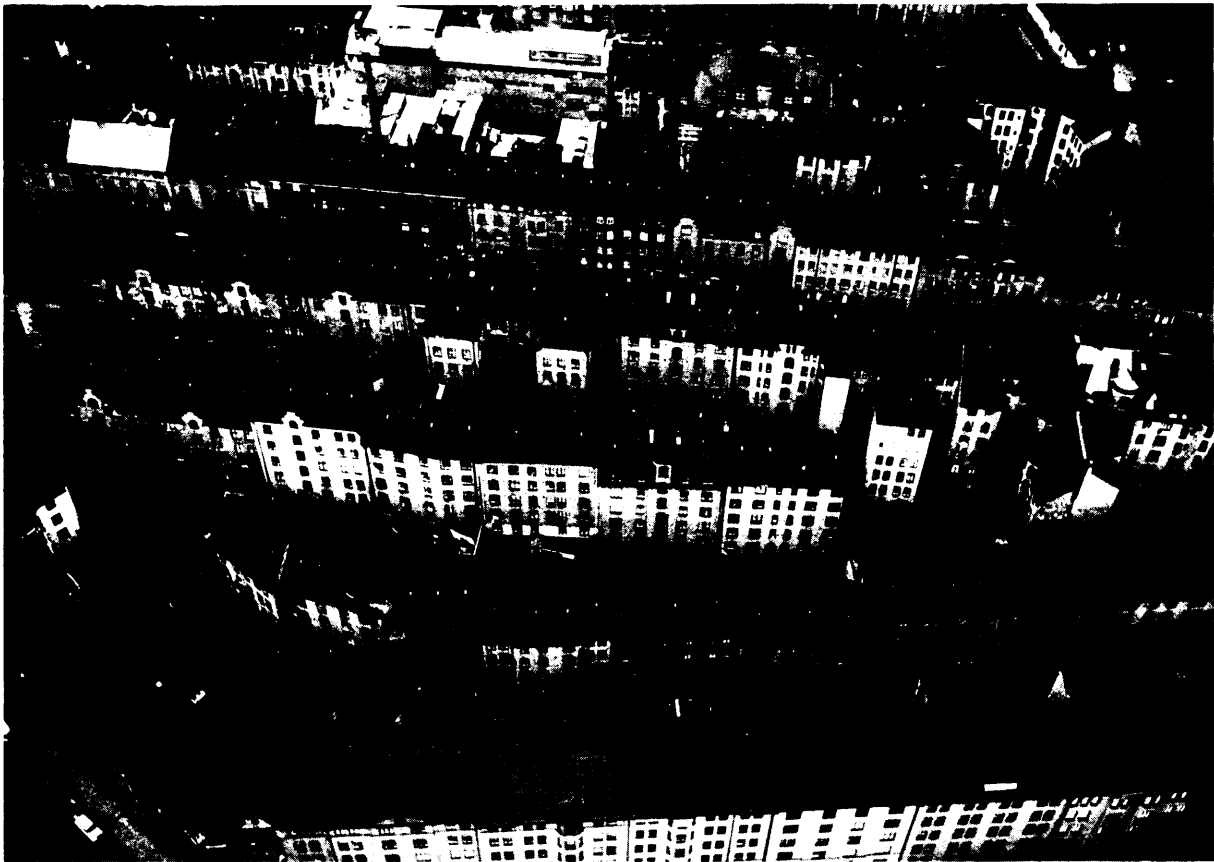
Vad kan de handikappade klara själva? Olika hjälpmedel — hjälp till självhjälp.

Samhällets insatser för dem som har svårigheter.

Problem för den "mobbede" och för den som "mobbar". Vad kan vi göra för att bryta en isolering eller mobbing?

Fördelar och nackdelar med gängbildning.

8. Intresseområdet

”Hur vi bor”

Årskurs 2

Tema: I Så här bor vi
II Vi där hemma

I Så här bor vi

Samtal om att alla behöver någonstans att bo och vistas, platser man känner till och är van vid. Men boendemiljöer kan vara så olika både här i Sverige och ute i världen.

Eleverna studerar bilder av olika miljöer, tex en förort med höghus, ett stadskvarter, ett villaområde, människor på husbåt, en afrikansk miljö.

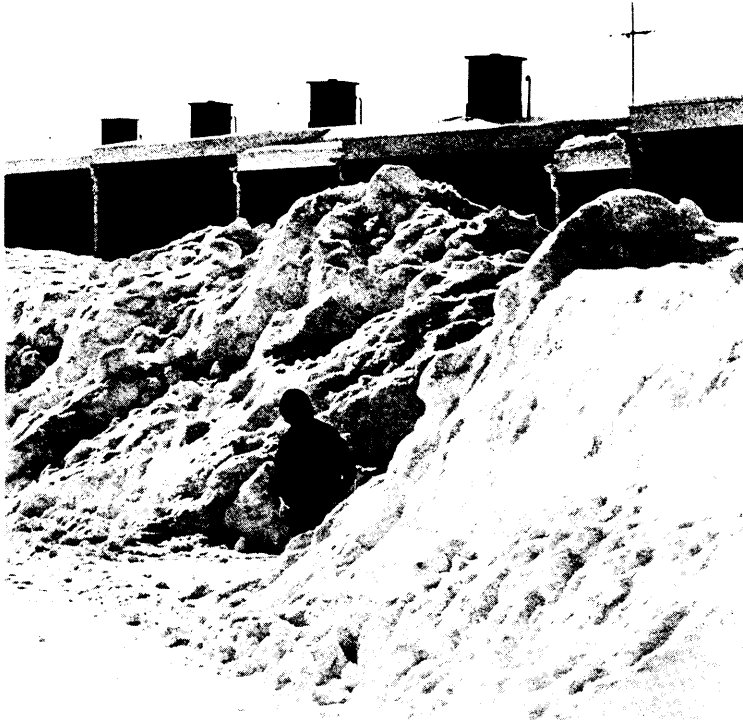
Introduktion

Bildstudium

Funderingar kring hur utformningen av bostaden ofta är beroende av och anpassad till behov, klimat och material.
Eventuellt kan också en film visas som belyser temat.

Bildstudiet leder till funderingar och frågor:

*Vi har alla behov av bostad och service, lek och arbete, vila, avkoppling och gemenskap.
Hur är det ordnat för oss där vi bor?*

Eleverna får i målningar och skisser berätta om upplevelser och erfarenheter från sina olika miljöer: hemmet, skolan, "lekis", "eftis" etc.

Skapande arbete

Elevernas målningar och berättande blir utgångspunkt för det fortsatta arbetet med en vidgad och fördjupad orientering om den egna boendemiljön. Vi skall ta reda på

Förberedelse till studiebesök

olika typer av bostäder och bebyggelse i närområdet

hur det är ordnat för

småbarn — lekskola, daghem

barn och tonåringar — lekpark, fritidshem

alla — service, t ex butiker, träffpunkter, grönområden, trafik; anordningar till skydd och hjälp.

Uppdelning i grupper och val av uppgifter. Efter intresse väljer grupperna vad de vill arbeta med och gemensamt diskuterar klassen hur man skall gå till väga vid studiebesöken:

Studiebesök

lakta.

Intervjua.

Anteckna stödord.

Fotografera eller rita av.

En eller flera korta vandringar till de ställen som valts.

Grupperna bestämmer hur de vill redovisa vad de iakttagit och fått veta. Läraren rådgör med grupperna, hjälper till att fördela arbete och skaffar fram material. Ett rikt varierat arbetsmaterial bör finnas tillgängligt.

Efterarbete

På gruppbord (sandlåda) eller på stort målat underlag av spännpapper "bygger" grupperna tillsammans bostadsområdet med hus, gator, vägar, trafik, butiker, lekpark, planteringar etc samt människor i de olika miljöerna. Alternativt bygger varje grupp sin del. Varje arbete förses av grupperna med förklarande texter, som sedan används vid redovisning. Modellen på gruppbordet (sandlådan) kan eventuellt överföras till en enkel bildkarta över det egna bostadsområdet.

Aktuella ord samlas på tavlan eller i ordsamlingsböcker och används för skiss-skrivning och redovisning.

Samverkan med svenska

I böcker och i bildmaterial söker eleverna ytterligare fakta.

Någon eller några elever kan från skolans läromedelscentral söka fram berättelser, sagor och dikter kring temat "Hur vi bor" för gemensam eller individuell upplevelseläsning.

Eleverna får göra enkla melodier, t ex en dag i huset, i lekparken, i trafiken, rast på skolgården, dagens melodi — och nattens.

Musik- och ljudskapande

Miljövård

Eleverna får fundera över vad som menas med miljö — kanske kan de uttrycka det så enkelt som att "miljö är det som finns runt omkring oss".

Det är mycket som förstör våra miljöer: skräp, smuts, buller, skadegörelse av olika slag. Vad har vi sett under våra vandringar? Kan vi själva göra något åt det? Hur kan vi hjälpas åt för att vårda och bevara det som vi tycker om och trivs med?

Eleverna visar och berättar till sina arbeten.

Samtal om att människor lever tillsammans i olika miljöer, att alla har behov av lek, arbete, service, gemenskap och trivsel och hur dessa behov på olika sätt blir tillfredsställda. Eleverna jämför "utblicksbilder" med fotografier de tagit från närområdet. Genom diskussionerna skapas förståelse.

Redovisning och sammanfattning

II Vi därhemma

Samtal om vilka som bor tillsammans hemma. Det kan vara många eller få, unga och gamla, djur och människor.

Ett instruktivt bildmaterial som visar olika typer av familjebildning ger vidgade erfarenheter. Bildmaterialet kan också innehålla familjer i utländsk miljö eller utländsk familj i svensk miljö.

Samtal och bildstudium kan utmynna i funderingar om hur det är att leva tillsammans:

olika åldrar — olika eller samma intressen

vi ordnar bostaden praktiskt och trivsamt efter olika behov

tekniken hjälper oss — många apparater — hur fungerar de?

grannar — man träffas och trivs — byalag, föreningar och kvartersträffar

alla hjälper varandra.

Introduktion

Introduktionen har givit eleverna olika uppslag och idéer. De får nu välja att individuellt och/eller i grupp modellera, måla och skriva:

min familj

vår bostad

vårt hus

Skapande arbete

rörelseleka:

"en vanlig dag"

morgon — alla har brått

förmiddag i skolan, i snabbköpet, i lekparken

eftermiddag — hemma i köket, fritidsläsning, på fotbollsplanen

kväll — familjen samlas, äter, diskar, ser på TV, läser

natt — allt blir stilla

göra collage kring temat "vi därhemma":

klippa, klistra — tygapplikation

läsa:

böcker som handlar om relationer mellan barn, barn och vuxna, barn och föräldrar.

I stället för en lång redovisning kan det vara lämpligt med flera korta redovisningar under arbetets gång.

Sammanfattningen kan ske genom samtal om hur hemmiljön utformas efter väsentliga behov och hur alla kan hjälpas åt för att alla skall ha det bra och trivas.

Redovisning och sammanfattning ger kanske uppslag till fördjupat intresseinriktat arbete, t ex:

Hur människor levde i Palestina på Jesu tid

Så här bor vi år 2000

Att ha en vän — vänner.

Redovisning och sammanfattning

9. Intresseområdet "Djuren på gården"

Årskurs 2

Många barn har — eller kanske önskar sig — ett eget djur att vårda. De flesta barn har kanske också någon gång varit i kontakt med djuren på lantgården och fått hjälpa till att mata och sköta dem. De har erfarenhet av att husdjuren ger oss vissa nödvändiga födoämnen.

Arbetet koncentreras kring
*att vårda djur
några husdjur
deras ungar
djuren ger oss föda.*

I olika slag av skapande arbeten kan barnen ge uttryck för sina upplevelser av djur och hur de vårdar dem. Eleverna berättar
målar
modellerar
dramatiserar.

Introduktion

Därefter görs en *liten* redovisning.

Film

Efter redovisningen av det skapande arbetet kan det vara lämpligt att visa en film som belyser vård och skötsel av husdjur i deras vardagliga miljö och de produkter som vi får från dem.

Frågeställningar inför filmvisningen:

vilka djur vi ser och deras kroppsbyggnad

vad de äter

hur de bor

hur man sköter dem

djurens ungar och deras vård

vilken nytta vi kan ha av djuren.

Som inledning till grupparbeten om gårdens djur kan lärare och elever gemensamt studera t ex bilder av **hästen** eller om möjligt göra ett besök på en lantgård eller ridskola. Arbetet med hästen avser att vara ett mönster vid studium av andra aktuella djur på gården.

Vi ser bilder, iakttar, samtalar och drar slutsatser.

1. Hästens användning. Hur människan har hjälp av hästen.

Förr

som bärare

som dragare

Nu

till sällskap

till ridsport

som dragare

2. Olika hästraser: fullblod, ardenner, fjordhäst, ponny, russ.

3. Föremål som hör ihop med hästen:

hästsko, söm, betsel, sele, tömmar, sadel, ryktborste, tagel.

4. Vi studerar bilder som visar hur hästen är byggd och drar slutsatser om de olika kroppsdelarnas funktion.

Huden:

tät- och korthårig päls, blank och slät, lätt att hålla ren och fri från insekter.

Hur håller den pälsen ren?

Svansen:

lång, tjock, kraftig, sträv (tagel).

Har hästen liknande hår någon annanstans?

Manen:

skydd — huvudet ömtåligt.

Hästen fanns en gång på de stora stäpperna i Asien, jagad av t ex hunddjur. Det var viktigt att hästens sinnen var väl utvecklade för att den skulle kunna upptäcka faror.

Ögonen:

förmåga att se både framåt och åt sidorna, t o m snett bakåt (jämför hästar med skygglappar).

Hur är det med luktsinne och hörsel?

Grupparbete

Mulen:

känns len och mjuk, stora rörliga läppar — att känna med.

Vad äter hästen?

Hur kan den klara så hårdtuggad föda?

Tänderna:

kindtänderna randiga i tuggytan, "strecktecknade", bra att mala sönder maten med.

(I mellanrummet mellan hörntänderna och kindtänderna lägger man betslet.)

Vilket skydd mot fiender har hästen?

Ben—fot—tå:

Hästen går på tå, t o m på en nagel (hov) — snabbspringare. Snabbheten var hästens bästa försvar på de stäpper som var dess ursprungsmiljö. Där var hoven också tillräckligt hård. Människan har sedan flyttat hästen till en miljö med hårda gator och vägar och den har inte hunnit anpassa sig.

Vad måste människan göra för att skydda hästens hov?

Efter intresseinriktning väljer grupperna några andra av gårdens djur att arbeta med. I grupparbetet kan ingå att

läsa

söka och studera bilder — dra slutsatser

skriva korta faktatexter

skriva sagor

måla, klippa, klistra, modellera

göra ordsamlingar (t ex rykta, tagel, hov, mule, hingst, sto).

Varje grupp redovisar sitt arbete med bilder, texter och annat material samt sitt eget bild- och formarbete.

Redovisning

Arbetet med intresseområdet har gett kunskap om bl a djurens byggnad, funktion och anpassning till sin miljö. Människan behöver husdjuren och har ansvar för dem. Husdjuren är beroende av människan för mat och vård.

Sammanfattning

10. Intresseområdet

”Olika djurs sätt att överleva vintern”

Årskurs 2

Att iakttä och beskriva hur olika djur lever under vintern.
Att få kunskap om några djurs beroende av och anpassning till klimatet.
Att fundera över hur djurens ändrade vanor inför vintern kan bero på tillgången på föda.

Syfte

Några enskilda djur och deras liv under vintern har behandlats tidigare, exempelvis i årskurs 1. Eleverna vet att frågor om mat, skydd och klimat är väsentliga för alla djur.

Förutsättningar

T. v. Vintersovande igelkott

T. h. Spår efter en räv som har jagat gnagare under snön

En annan förutsättning är tillgången till läromedel som är anpassade för stadiet och för intresseområdets tema. Ett material som ger svar på väsentliga frågor kan hos eleverna utveckla en sökande inställning till stoffet och hjälpa dem att sammanställa fakta och dra slutsatser.

Lärrarledda samtal omväxlar med individuellt arbete för att söka fakta i läromedel.

Eleverna får under lärarens ledning

inventera lärostoff

gruppera det valda stoffet

ställa väsentliga frågor

finna fakta i läromedel

sammanställa fakta och dra slutsatser

låta slutsatserna bli utgångspunkt för nya frågeställningar.

På detta sätt förbereds eleverna för kommande självständigt arbete med delar av intresseområdets stoff.

Allmänna synpunkter

Vid exkursioner som gällt växternas förändring under senhösten har även iakttagelser av djur gjorts. Vinterns naturiakttagelser visar på ett dämpat djurliv.

Vid introduktionen kan följande frågor aktualiseras:

Vilka djur "försvinner" under vintern?

Varför "försvinner" de?

Vart tar de vägen?

Vilka djur fortsätter att leva ett aktivt liv?

Introduktion

Det kan vara intressant att studera vintervanor hos några djur.
Vi börjar med

Svalan

Svalan syns inte längre till.

Vart har den tagit vägen?

Varför flyttar den?

Eleverna får under lärarens ledning söka upplysningar i text och bild samt dryfta fakta. De kan också iakttä t ex kroppsform, vingar och näbb på en monterad svala. Man kommer överens om vad som skall antecknas på tavlan.

Anteckningarna kan se ut så här:

	mat	bo	dräkt
sommar	insekter	välbyggt	fjädrar, dun
vinter	—	?	fjädrar, dun

Slutsats:

Ingen mat på vintern. Svalans flyttning kan bero på brist på mat.

Nya frågor:

Vart flyttar den?

Varför till Afrika?

Vad berättar ringmärkning om flyttfåglar?

Frågorna ger oss anledning att fortsätta sökandet efter fakta i t ex kartor, tabeller och diagram.

Vilka andra fåglar där vi bor gör likadant som svalan, flyttar?

Tavelstruktur:

Flyttfåglar
svala
stare
sädesärta
vildgås

Flyttar alla fåglar inför vintern?

Talgoxen ser man ofta om vintern. Vi tar fasta på matfrågan och iakttar talgoxar ute i markerna och vid fågelbord. Där kan man bli iakttä talgoxens sätt att flyga, sitta och äta.

Under lärarens ledning söker eleverna i bild och text ytterligare fakta om talgoxens matvanor, antecknar gemensamt på tavlan och drar slutsatser.

Talgoxen äter	På vintern
insekter	—
larver	—
frön	frön
talg	talg
brödbitar	brödbitar

Slutsats:

Talgoxen har utsikt att klara vintern, om den stannar. Vi finner den nära bebyggelse, där den får bröd, talg och frön. (Påbörjad matning får inte upphöra.) Ibland måste den stryka omkring ganska långt för att skaffa föda.

Vilka andra fåglar gör likadant?

Obs! Gränserna mellan de olika grupperna flyttfåglar, strykfåglar och stannfåglar är inte strikta.

Tavelstrukturen utökas:

Flytt-fåglar

svala
stare
sädesärla
vildgås

Stann-fåglar och stryk-fåglar

talgoxe
domherre
kråka
blåmes

Hur klarar sig andra djur under vintern?

Eleverna får lyssna till en berättelse eller se en film om igelkotten. Gemensamt antecknas vad igelkotten äter.

Igelkotten äter	På vintern
insekter	—
sniglar	—
maskar	—
larver	—
ormar	—
ägg	—

Slutsats:

Ingen mat på vintern. Igelkotten måste ändra vanor.

Fråga:

Vad gör den då?

Eleverna får individuellt söka svar på frågan och berättar sedan vad de kommit fram till. Gemensam fundering över den mångfald av anpassningar man finner i naturen.

Finns det flera djur som ligger i dvala eller vintersömn?

Flytt-fåglar

svala
stare
sädesärla
vildgås

Tavelstrukturen utökas:

Stann-fåglar och strykfåglar

talgoxe
domherre
kråka
blåmes

Djur i dvala eller vintersömn

igelkott
björn
grävling
fladdermus
orm
groda

Hur gör de djur som inte ligger i dvala eller vintersömn?

Ekorren syns ofta på vintern. Vad äter den? Anteckningar på tavlan om vad vi redan vet. Vi kan dessutom söka och samla matrester som berättar om födan. I bild och text hämtas ytterligare fakta och anteckningarna kompletteras.

Ekorren äter	På vintern kan den hitta
frön i grankottar	frön i grankottar under kottår
nötter	—
ollon	—
bär	—
knoppar i toppskott	knoppar i toppskott
bark	bark
fågelägg och -ungar	—

Slutsats:

Ekorren drabbas av partiell matbrist under vinterperioden. Då gör den så här:

äter det den får tag på i skogen, t ex bark och knoppar i toppskott
sover ibland en del av dygnet i väl ombonat bo — då behöver den inte så mycket mat

äter av förråd som den samlat in under hösten, t ex nötter och ollon.

Vilka andra djur samlar vinterförråd?

Flytt-fåglar

svala
stare
sädesärta
vildgås

Stann-fåglar och strykfåglar

talgoxe
domherre
kråka
blåmes

Tavelstrukturen utökas:

Djur i dvala eller vintersömn

igelkott
björn
grävling
fladdermus
orm
groda

Djur som samlar förråd

ekorre
nötväcka
åkersork

Haren

Eleverna berättar vad de iakttagit under en exkursion: Spårstämplar i snön visar att haren är aktiv. Gnag och spillning berättar något om vad den äter.

Under lärarens ledning studeras en monterad hare eller en serie bilder samt texter. Anteckningar görs om vad vi fått veta om haren.

	Mat	Skydd
sommar	växter	päls färg
vinter	knoppar skott bär-ris bark av asp bark av fruktträd	päls färg

Slutsats:

Haren ändrar sina matvanor något.
Den anpassar sig till vinterns näringstillgång.

Ny fråga:

Vilka faror hotar?

Hur kan den skydda sig?

Vilka andra djur gör som haren — anpassar sig till vinterns näringstillgång?

Tavelstrukturen utökas:

Flytt-fåglar	Stann-fåglar och strykfåglar	Djur i dvala eller vintersömn	Djur som sam- lar förråd	Djur som anpassar sig till vinterns näringstillgång
svala	talgoxe	igelkott	ekorre	hare
stare	domherre	björn	nötväcka	rådjur
sådesärla	kråka	grävling	åkersork	älg
		fladdermus		räv
		orm		
		groda		

Eleverna väljer arbetskamrater och grupperna bestämmer vilken djurgrupp de vill arbeta med. Varje grupp förser sig med arbetsmaterial och fördelar arbetsuppgifter.

Läraren hjälper grupperna med förberedelser inför redovisningen och inspirerar till olika former av skapande arbete.

**Elevernas
självständiga
arbete i
grupper**

Skapande arbete

Fotografera
Skulptera
Göra djurmobil
Sy tygdjur
Hitta på ljudramsor — fågellåten
Göra skuggbilder
Tillverka egna bildband
Banda egna texter
Snickra fågelbord
Göra talgringar.

Redovisning och sammanfattning

I en sammanfattning erinras om
hur djuren är beroende av klimatet för sin tillgång till föda och
hur de på olika sätt anpassar sig till matbrist och andra vinterns
påfrestningar.

Samtalet kan utmynna i en stimulering till fritidsaktiviteter i form
av fortlöpande individuella iakttagelser av djur i vinternatur:

direkt ute i naturen
i klassens bokhörna
i skolbiblioteket
i tidningar, TV och radio.

11. Intresseområdet "Rymden"

Årskurs 2—3

Förslag till stoffurval och stoffbehandling

1. Hemma hos oss i Sverige på vintern

*Vinter — grått, vitt, mörkt, kallt,
snö, snöblask, is, rimfrost.*

Termometern visar minusgrader.

Vi gör iakttagelser ute.

*Målar grått i grått, blått i blått
snö, dimma.*

*Beskriver med väderleksord:
kallt, dimmigt, regnigt, blåsigt
osv.*

Avläser termometern.

2. I Afrika (t ex Kongo) när vi har vinter

"Sommar" — tropisk hetta, grönska, frukter, aktiva djur.

Vi tittar på bilder och tidningsklipp.

Målar värme, stark hetta, tropisk urskog osv.

Där visar termometern plusgrader.

Beskriver med väderleksord. Vi jämför våra målningar Sverige—Afrika. Varför så olika?

3. Jordens rörelse runt solen

Vi tittar på jordgloben och märker ut Afrika och Sverige, nord- och sydpol samt ekvatorn.

Jordaxeln och dess lutning.

Jordens rörelse runt solen.

Klimatet bestäms bl a av solstrålarnas infallsriktning mot jordytan, avståndet från ekvatorn samt vindar.

Årstider — regntid — torrtid.

Vi visar jordens rörelse runt solen med hjälp av glob och lampa. Funderar över vårt läge på klotet i förhållande till solen och vad det betyder för oss i Sverige och för dem som lever i Afrika.

4. Vi har natt och dag

Den del av jorden som är vänd mot solen har dag. Så är det var vi än bor på jorden.

Försök med glob och ficklampa: Vi låter globen snurra runt sin axel och belyser jordgloben med lampan.

5. Vad vi vet om jorden

Vi samlar fakta om jorden. Väggtidning. Vi studerar bilder och texter i anslutning till faktasamlingen.

6. Mera fakta om jorden

Jorden är klotformad.

Vad man trodde förr — några olika världsbilder.

Jorden har dragningskraft (tyngdkraften).

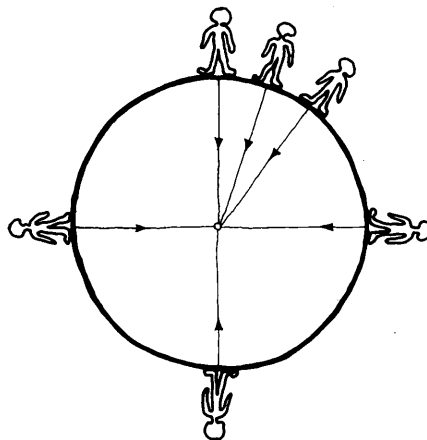
Alla föremål dras nedåt (mot jordens medelpunkt).

Jorden är omgiven av ett luftlager utan vilket vi inte skulle kunna leva (nödvändigt för andningen).

Högre upp (ute i rymden) mycket kallt.

Vi tittar på flygfoto eller diabild som visar att jordytans kant är "krökt".

Försök: Jämförelse med en magnet.

7. "På mörka vinterhimlen går silvermånen fram"

Samma måne syns i Afrika och i Sverige.

Fakta om månen:

Den är jordens närmaste granne i världsrymden, den går i en bana runt jorden och får sitt "sken" från solen. Avståndet månen—jorden. Den har ringberg och kratrar och "hav" utan vatten. Där finns ingen luft.

Resor i rymden:

raketer, månlandare, astronauter.

Vi sjunger sången om månen, tittar på bild av månskära på södra halvklotets "himmel" för jämförelser.

Under en månad följer vi månens olika faser från ny till nedan eller omvänt.

Vi antecknar och illustrerar för varje vecka vad som händer. Vi samlar fakta ur bilder, tidningar, magasin och böcker. Eleverna skriver egna faktatexter: "Vad jag vet om månen."

Vi läser science fiction och faktatexter.

Bild- och formarbete: månens yta.

Material:

glasbitar, stenar, klister, silkepapper, silver- och guldpaper.

8. Solen

Vi får ljus och värme från solen. Utan solen inget liv.

Solen — ett hett gasklot med yttemperaturen 6 000°. Avståndet solen—jorden.

Soldyrkare:

nu — solbada, solbränna
förr — dyrka, beveka, åkalla.

Vi sjunger sånger, läser sagor och dikter med solmotiv. Vi diktar själva.

Vi tittar på solbilder och funderar.

9. Vårt solsystem

Jorden med sin satellit månen är inte ensam i rymden. Många stora och små himlakroppar, planeter, rör sig också runt solen: vårt solsystem.

Vi studerar bilder av rymden med de olika planeterna.

Planeternas namn inspirerar till körläsning i rytmiska mönster. Rytminstrument.

Rymden: fantasier i bild, ljud, ljus, ord och rörelse.

10. Stjärnhimlen — kometer — meteoror

Stjärnor — stjärnbilder.

Stjärnor — lysande gasklot liknande vår sol.

Hopar av stjärnor bildar galaxer.

Vintergatan är en sådan galax.

Vårt solsystem tillhör den.

Finns andra "vintergator"?

Finns där liv — människor?

Stjärnor som "vägvisare" förr och nu.

Stjärntydare: "vise män av Österns land..."

Vi sjunger "stjärn"-sånger.

Vi studerar bilder av galaxer, nebulosor, kometer, meteoror.

Vi sjunger psalm 518 i Svenska psalmboken.

Vi läser sagor och dikter.

Dikten om Salami och Sulamit (Topelius) kan inspirera till fri tolkning av motivet "Vintergatan".

Annika, 8 år, tolkade den så här:

"Det var en gång två människor
Sulamit och Salami

Dom älskade varann så hämskt
mycket. Dom dog på jorden
men med vingar som växte ut
kom dom till var sin stjärna
men deras längtan var så stor
att Sulamit och Salami
byggde en bro på samma gång,
den kallas vintergatan.

En ängel såg vad som hände
och sa till Gud titta vad Sulamit
och Salami har gjort.

Det som kärlek har skapat
vill jag inte förstöra.

Så bjöd Sulamit in Salami till
sin stjärna. Sen började båda
längta efter en hund för det
var långtråkigt efter 10 000 år.

Då skapade Gud en hund, det
var den första hunden i världs-
rymden. Salami fick en hona
och Sulamit en hane
och så har allt kommit till."

12. Intresseområdet "Vår kropp"

Årskurs 3

Förslag till stoffurval

Alla behöver mat:

Vi behöver mat för att
orka
hålla kroppen varm
bygga upp kroppen.

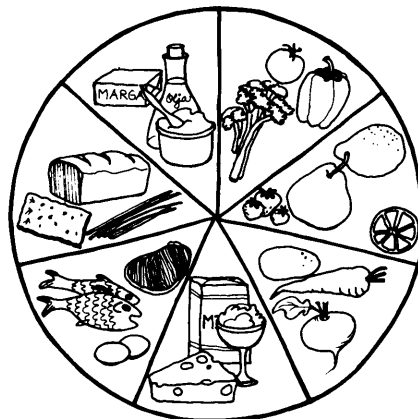
Att äta rätt mat

Kostcirkel: matgrupperna innehåller olika slag av näringsämnen.

Vad behöver du? Ge förslag till rätt sammansatt kost.

Näringsstabell som visar födoämnen som innehåller protein, äggviteämnen, järn, vitaminer etc.

Bristsjukdomar.

Var vi än bor på jorden behöver vi mat

Alla har inte möjlighet att få den föda kroppen behöver. Stora delar av världen är överbefolkade. Många människor har kanske inte tillräckligt med pengar för att skaffa mat. Okunnighet om kroppens behov av rätt näring kan vara orsak till att många människor äter felaktig kost.

Tänderna

Tänderna tuggar födan. Emaljen på tänderna är kroppens hårdaste material. Trots det måste de hållas rena.

Diskutera hur och när karies uppstår.

Kroppen tillgodogör sig födan

Matstrupe, mage och tarmar transporterar och omvandlar födan. Blodet transporterar näring till kroppens olika delar. Födan ger kroppen näring.

Kroppen behöver frisk luft — man andas.

Man andas in luft genom munnen och näsan och får på så sätt syre som luften innehåller. Luften går genom luftstrupen till lungorna. Man andas ut också. Vad? Vad händer om syret tar slut? Kvävning — konstgjord andning.

Kroppen tar vara på näring och syre

Hjärta och blodomlopp hjälper till.

Hjärtat pumpar ut blodet till kroppens alla delar. Man kan känna hur hjärtat dunkar och pulsen slår.

Gör pulsförsök: räkna pulsslagen under en halv minut när du vilar

när du arbetar

efter språngmarsch.

Vet du att en bloddroppe går runt kroppen på kortare tid än en minut?

Hjärnan hjälper oss

Hjärnan sänder ut och tar emot signaler.

Den säger till musklerna när vi skall röra oss.

Den tar emot signaler från ögon och öron när vi ser och hör.

Hjärnan hjälper oss att känna och smaka, att tala, skratta och gråta. Den säger till när vi är hungriga, mätta och trötta. Hjärnan behöver vila ibland — vi sover.

Pröva:

känslan: varmt — kallt — smärta

lukten: olika dofter

smaken: sött, surt, beskt, salt etc.

Skelettet

Skelettet hjälper kroppen att hålla sig upprätt och ger fäste för musklerna. Brutna ben kan "repareras" på sjukhuset. Man röntgar, spjälar, lägger förband.

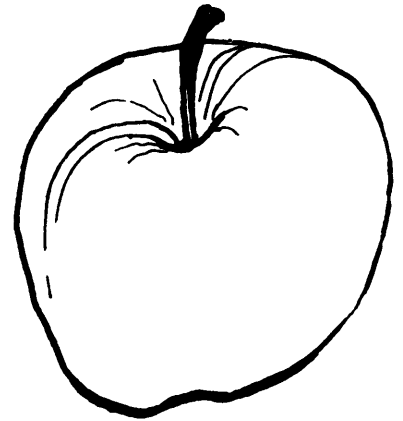
Hälsan

Kroppen måste vara i balans. Det blir den om man får rätt föda, har regelbundna måltider, arbetar, vilar, är i rörelse, kopplar av, får frisk luft och sköter sin hygien.

I smuts trivs bakterier — smitta.

Skydd mot vissa smittosamma sjukdomar — vaccinering.

Om något i kroppen inte fungerar kan man behöva medicin. I små och lagom doser hjälper den och stimulerar. Medicin i stora doser är farligt liksom gifter i tobak, alkohol och narkotika.

13. Intresseområdet "Vid ån" Årskurs 3

(Exempel på studium av en biotop)

Ett stycke mark vid ån är ett lämpligt område att studera under försommaren. Det är rikt på vegetation och relativt lätt att begränsa och övervaka. Det kan bli klassens exkursionsområde under några veckor. Där kan man studera växt- och djurliv i ån, på strandkanten och på det angränsande markområdet. Vi studerar vattnets betydelse för växter och djur, för erosion utefter strandkanten och för människornas liv och verksamhet, med andra ord sambandet

vatten — växter
vatten — djur
vatten — jord
vatten — människor
växter — djur — människor.

Vi låter fin sand sila mellan fingrarna, vi låter runda stenar vila skönt i handen.

Sand och stenar kan man hitta vid strandkanten. Men där finns mycket mer att njuta av, uppleva, iakttä och fundera över.

**Inriktning och
förberedelser
till exkursion**

Samtal om behovet av försiktighet, hänsyn och varsamhet i markerna, i synnerhet på försommaren då grönskan är späd och djuren har ungar.

Studium av en stor kartskiss över exkursionsområdet och vägen dit. Eleverna får små kartskisser, där de markerar områden med olika vegetation, ån eller insjön, vägar och stigar.

Lämplig utrustning görs i ordning, t ex håv, glasburkar, metspö och agn samt lupp och kamera. Egna fotografiska bilder kan bli speciellt värdefulla i det fortsatta arbetet.

Ute vid ån

Vi stannar upp en stund, står stilla, lyssnar, ser och känner. Vi upplever färger, former, dofter, ljus och ljud.

Intrycken formas i ord:

*det doftar det rasslar
det glittrar det prasslar
det kluckar det viner
det surrar det vajar
det kvittrar*

*Allt det här händer
nära vattnet
ovanför vattnet
på vattnet.
i vattnet.*

Det finns mycket att iakttä: en fisk slår i vattnet, en fågel snuddar vid vattenytan, fjärilar och trollsländor fladdrar, mygg dansar, vass vajar, näckrosblad gungar, insekter rör sig.

Ett pararbete påbörjas: eleverna upptäcker och iakttar

*det som växer och lever i och på vattnet
strandkantens växter och djur
sand och stenar vid stranden
växter och djur på marken nära ån
jord och grus på slänten (erosion).*

Vi tar med hem: vattenprover, stjälgar av vatten- och strandväxter, örter från de olika områdena, infångad fisk, sand- och jordprover, stenar.

Eleverna gör minnesanteckningar — stödord.

Hemma igen

Olika slag av arbeten kommer i gång. Eleverna väljer att arbeta med det som väckte deras intresse under exkursionen. De

*sorterar
monterar
målar eller
skriver.*

Exkursion

Skräddare

Grupparbete

Gemensamt undersöks

vattenprover i kyvett (liv — mat åt...)
snittade stjälar och blad i mikroskop (luftrör, nerver, klorofyll)
äggsamlingar
stenar (nötning)
sand- och jordprover (erosion).
Eleverna dissekerar en fisk (byggnad och funktion).

Eleverna berättar om upplevelser och iakttagelser, redovisar skisser och målningar och redogör för laborationer. Läraren kompletterar och hjälper eleverna att upptäcka orsakssammanhang, t ex hur växter och djur är utrustade för ett liv i eller nära vatten och hur de har nytta av vattnet och av varandra (näringsskedjor). Samtalet kan också föras in på hur man på olika sätt tar vara på åns vatten och utnyttjar det.

Redovisning

Fortsatt arbete
(individuellt
eller i grupp)

Vi vill veta mera om livet nära ån. Vad?

Eleverna ger förslag som läraren antecknar.
Det kan t ex vara

hur trollsländan fortplantar sig
vad anden dyker efter
var insekterna är om vintern
om det varit levande djur i snäckskal
vem som äter av näckrosbladen
vem som har nytta av vassen.

Lärare och elever söker tillsammans bilder och texter som kan ge svar på frågorna och ge fördjupade kunskaper. Barnens egna fotografiska bilder från området kommer till användning. Vid *bildstudium* hjälper vi eleverna att upptäcka detaljer i bilden och utifrån dem dra några slutsatser om hur t ex ett djur fungerar i sin miljö. Exempel: Bilder av änder i miljö

Detaljer

vass
rede
honans färg
hanens färg
kroppens strömlinjeform
fjädrar
fot med hudveck
bred näbb med
näbbnagel
hur ögonen sitter

Berättar om

bomaterial — skydd
boplats — skydd för ägg och ungar
skydd mot fiender
ger signaler
"klyver" vattnet
skydd mot väta och kyla
god simförmåga
känner födan
stort synfält

Eleverna gör egna faktatexter till bilder:
våra fotografiska bilder
våra målningar
annat bildmaterial.

Skapande arbete

Eleverna använder aktuella upplevelseord. De inspireras till att
forma sol som lyser
härma vind som blåser
röra sig som vajande vass
trumma som droppande vatten
humma som surrande bin

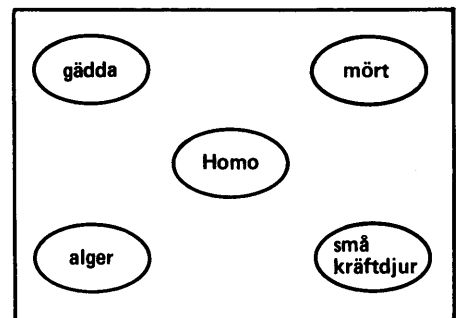
Upplevelseorden ordnas i rytmiska ramsor. Hela klassen bildar en ensemble som tillsammans spelar "Försommar vid ån." Elevernas målningar och fotografiska bilder, projicerade på vägg, bildar bakgrund.

Den kan innehålla bild, faktatexter och ensemblespel.

Liten redovisning

Vi har funnit, att det är vissa växter och djur som lever tillsammans i och vid ån. Varför lever de just här? Trollsländan t ex är beroende av vatten för att överleva — lägger ägg på vattenväxter —, några djur finner sin mat här, andra utnyttjar vattenväxter som bo och skydd osv. Växterna och djuren har nytta av varandra och av vattnet.

Sammanfattning

Eleverna får själva göra enkla näringskedjor, "matkedjor", för att visa att de förstått något om sambanden inom en biotop. De kan då också visa hur människan kommer in i en sådan kedja. De får fundera över hur vi människor positivt eller negativt påverkar balansen i naturen.

Exempel:

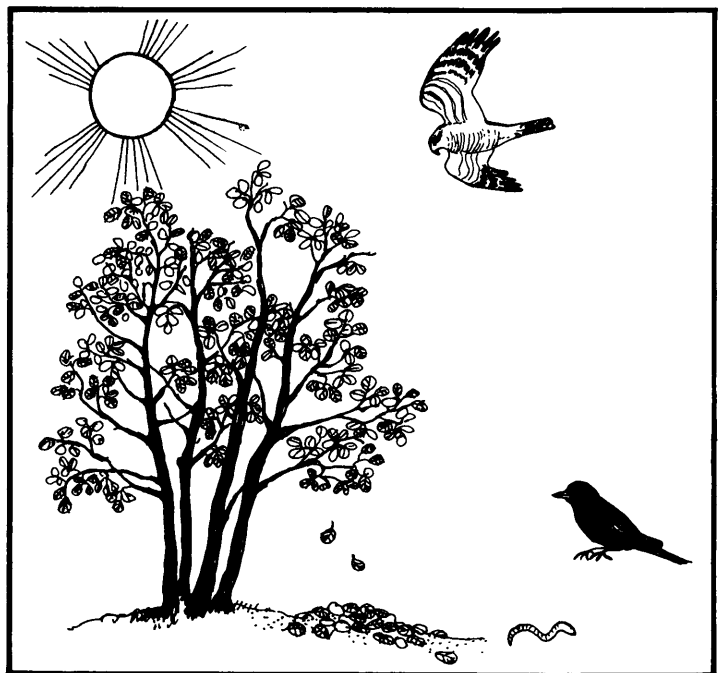
I
al
duvhök
multnande löv
koltrast
daggmask

II

Gör flera näringskedjor t ex

- där gräsand ingår
- där humla ingår

Sätt ut pilar som visar näringskedjan.

14. Intresseområdet "Under stenåldern"

Årskurs 3

Vid tidigare behandling av bl a följande intresseområden har eleverna fått tillfälle att konstatera att *mat, kläder* och *bostäder* hör till människans fundamentala behov:

i åk 1 Hemmet och familjen

i åk 2 Vår föda, Våra kläder, Hur vi bor

i åk 3 Livet i det närmast omgivande samhället.

När vi nu vill veta något om livet i vår bygd i gångna tider, tar vi dessa behov som utgångspunkt för *iakttagelser* och *jämförelser*.

Som riktmärken för jämförelserna och iakttagelserna kan stå likheter i behov under olika skeden
olikheter i sättet att tillfredsställa dessa behov
orsaker till olikheterna
hur människor löser problem, varvid ständigt nya uppstår och måste lösas.

A. Mat, kläder och bostäder i vår egen tid

Hur vi skaffar mat.
Kläder för olika tillfällen.
Ändamålsenliga bostäder.

Sammanfattning:

Mat, kläder och bostäder ger värme, skydd, vila.
Specialisering är rationellt.
Samarbete nödvändigt.
Har det alltid varit så?

B. Exempel från far- och morföräldrars barndom

Hur de bodde.
Hur de skaffade, lagrade och lagade mat.
Materialet i kläderna.

Sammanfattning:

Förändringar, förbättringar.
Har det alltid varit så?

C. Hur de första människorna i vårt land skaffade föda och skydd

Hur länge har människor bott i vårt land?
Tidsbegreppet åskådliggörs.
Hur såg det ut i landet för 10 000 år sedan?
Markbeskaffenhet, växter, djur.
Hur klarade sig människorna i en sådan natur?
Upplevelseläsning om renjägarna.
Dramatisering om renjägarna.
Bild- och formarbete om renjägarna.

Sammanfattning:

Hårda livsvillkor. Människans anpassning.

D. Ett mildare klimat — förändringar för växter, djur och människor

"Nya" växter och djur.
Isens avsmältning.
Gynnsam boplats.
Vad ett fångstfolk behövde.

Bild- och formarbete:

Applikationer.
Början till en stenåldersby.

Sammanfattning:

Mildare klimat, nytt material och ny teknik är förändringar som i sin tur medför förändringar.

E. Hur man börjar odla jorden, hålla tamboskap och bli bofast

Vad fynden berättar om ett nytt sätt att leva.

Stendös, gånggrift, hållkista.

Informationsläsning om fynd ur en grav.

Fynd från yngre stenåldern. (Studier på museum.)

Komplettering och valfria uppgifter.

Sammanfattning:

Leva och vårda tillsammans.

Ta ansvar.

Fynd.

Som underlag för den *slutliga sammanfattningen* har vi iakttagelser och jämförelser enligt de riktmärken vi valde vid arbetets början. Vi finner bl a

likheter i människors behov av mat, värme, skydd, gemenskap
olikheter i möjligheten att tillfredsställa dessa behov

att orsaker till olikheterna finns i omgivande miljö och egna
resurser

att variationer i problem och lösningar är ständigt intressanta.

A. Mat, kläder och bostäder i vår egen tid

(Återblick på erfarenheter från tidigare intresseområden)

1. Hur vi skaffar mat.

Samtal:

Vi **köper** i affären.

Några **odlar**.

Somliga **föder upp** djur.

En del **jagar** vilda djur.

Somliga **fiskar**.

Samtalet för fram till konstaterandet att vi kan köpa därför att människor dels fördelar arbete, dels samarbetar: frambringa, tillverka, konservera, frakta osv.

2. Samtal om vårt behov av kläder för olika årstider och för skilda tillfällen såsom arbete, fritid, sport, fest, vila. Det ändamålsenliga med flera uppsättningar kläder.

3. Bildstudium av olika typer av **bostäder**:

villor, höghus, gamla byggnader och nya.

Samtal om hur de är inrättade för att ge värme och skydd, bekvämlighet och trivsel.

4. Sammanfattning.

Mat, kläder och bostad ger oss värme och skydd på det praktiska och på det emotionella planet. Dessa behov är gemensamma för alla. Specialisering är rationellt. Samarbete nödvändigt.

**Kommentarer
till de olika
avsnitten**

B. Några exempel från far- och morföräldrars barndom

1. Att via samtal med far- eller morföräldrar eller andra bekanta samla upplysningar om hur det var i deras barn-

dom. (Eventuella föremål och bilder blir till en utställning. Om avsnittet redan tidigare behandlats, sker nu endast kort repetition.)

Hur de bodde

och vad som inte fanns av bekvämligheter, nöjen osv.

Hur de skaffade sig mat

och vad som hänt sedan deras barndom.

Vilket material **kläderna** gjordes av,

vilka nya material som tillkommit och vad det betytt.

2. **Redovisning och sammanfattning** som talar om hur sättet att leva och bo kan ha utvecklats, hur människor kommit fram till förändringar.

Vi har hittills under arbetet med intresseområdet fått fram de flesta fakta genom *direkta iakttagelser* och genom *intervjuer*. När vi nu skall gå långt tillbaka i tiden får vi lita till *fynd* och *jämförelser*.

C. Hur de första människorna i vårt land skaffade föda och skydd

1. **Hur länge har människor bott i vårt land?**

Tillverkning av tidslinje från nutid, över farfars tid, Kristi födelse, de första människorna i Norden (10 000 år f Kr), början av landisens avsmältning (12 000 år f Kr)...

2. **Hur såg landet ut för 10 000 år sedan?**

Bildstudium som ger en föreställning om hur det såg ut när de första människorna kom hit:

tundra med lavar, ris, dvärgbjörk, renar, ripor, fjällrävar, ishav med valar, sälar, isbjörnar.

3. **Hur klarade sig människorna i en sådan natur?**

- a) Upplevelseläsning om renjägarna, lämpligen organiserad som gemensam tyst läsning.

Före läsningen inriktas eleverna på att lägga märke till hur renjägarna skaffade sig föda

vilka vapen och redskap de använde

hur de lagade maten

hur de var klädda

hur de bodde och skyddade sig.

Efter läsningen sker redovisning i form av samtal, varvid väsentliga iakttagelser antecknas på tavlan. Exempel:

Föda:

Vad de åt

renkött, lax
kråkbär, tranbär

Hur de skaffade maten

jaga, snara, fiska,
plocka, samla

Hur de lagade maten

halstring
osv

Vapen och redskap:

spjut, klubba,
pil, båge

Kläder:

Bostad och annat skydd:

b) Dramatisering av renjägarnas liv:

Under vintern: fiskar, jagar, samlar, tillverkar redskap.

Under sommaren: fiskar, jagar, samlar, tillverkar redskap.

Under flyttning: spejar, drar, bär, smyger, springer.

Dramatiseringen bör utföras "pantomimiskt."

c) Bild- och formarbete med motiv från renjägarnas liv.

Uppgifterna kan utföras som applikation, dels för tidslinje, dels som miljöbild (grupparbete).

4. Sammanfattning.

Hårda livsvillkor betingade av naturens beskaffenhet. Mänskans seghet i kampen för livet.

D. Ett mildare klimat, förändringar för växter, djur och människor

1. Bildstudium som visar att **andra växter och djur** kommit till vårt land: björk, tall, vide, asp, älg, bäver, tjäder . . .
2. Kartstudium som visar hur landet blir alltmer **isfritt**. Samtal om vad detta får för följder: renarna följer isranden mot norr och nya skaror växter, djur och människor vandrar in över landbryggan mellan Skåne och Danmark.
3. Bild- och kartstudium om var det är gynnsamt att **skaffa boplats**. Enkelt kartstudium av några fyndplatser vid kuster, vid åar, vid sjöstränder.
4. Med utgångspunkt i verkliga fynd eller bilder av fynd planeras elevernas självständiga arbete, enskilt eller i grupper, enligt följande tema:

Vad ett fångstfolk behövde	Redskap och verktyg
	(Vad fynden berättar)
Hur man jagade fågel	små flintskärvor och ben
Hur man fiskade	ljuster, harpun, mjärde, nät med sänken, risknippen
Hur man eldade	flinta med fnöske, eldhärdar
Hur man lagade mat	spetsiga lerkrukor, kokstenar
Hur man jagade älg och andra stora djur	fångstgropar, fångststup, pilspetsar och kärnyxor av flinta, magiska hjälpmedel
Hur man klädde sig	djurhudar: flintskrapor vid beredningen
Hur man bodde	stenlagt golv, ris och lera.

Eleverna inriktas på att särskilt studera
hur redskapen **användes**
hur de **tillverkades**.

Eleverna får välja redovisningsform

Redovisningen skall ge svar på uppställda frågor.

Det är väsentligt att eleverna får en uppfattning om att det skett en utveckling sedan renjägarnas tid, hur man finner nytt material och lär sig ny teknik. Under den äldre stenåldern är människorna i vårt land fortfarande fångstmänniskor, som lever rätt isolerade och flyttar från trakt till trakt.

5. Bild- och formarbete under eller i anslutning till grupp-arbetet: Applikationer sätts in på tidsstegen (äldre stenåldern fram till 2 500 år f.Kr). Modell av en stenåldersby påbörjas och löper i fortsättningen parallellt med övrigt arbete.

E. Hur människorna började odla jorden, hålla tamkreatur, bli bofasta

Vad fynden berättar om ett nytt sätt att leva.

1. Bildstudium som visar att det har skett en väsentlig förändring i människors sedvänjor (t ex stendös, gånggrift, hällkista).

Samtalet kan leda fram till

att dessa monument måste ha kommit till genom samarbete mellan många (ett block kan väga 10 ton)

att man bodde i byar

att man vördade sina anhöriga

att man trodde på ett fortsatt liv efter döden

att gravarna med sina fynd ger oss kunskap om hur man levde

att det funnits hövdingar och trälar osv.

2. Informationsläsning om ett fynd ur en grav, t ex en lerkruka med mönster av sädeskorn, och vad vi kan dra för slutsatser om hur man levde.
3. Gruppstudier på museum: *Fynd från yngre stenåldern*
Lärare och elever planerar tillsammans vad som skall studeras med utgångspunkt i föregående arbetspass.

Hur de bröt mark och odlade jorden

Hur de skördade

Hur de beredde sädeskornen

Hur de lagade maten

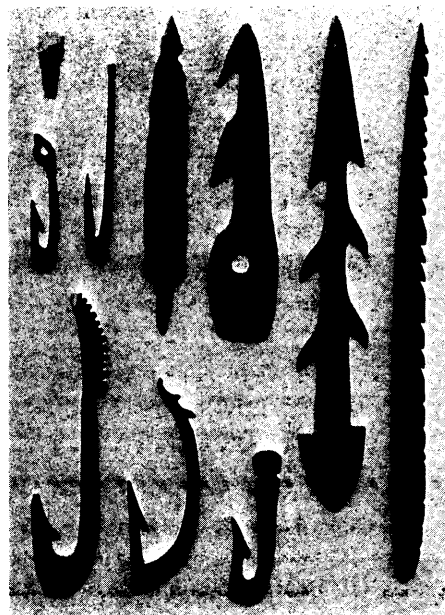
Hur de lagrade och skaffade förråd

Vilka husdjur de hade

Hur de skötte djuren och vad de använde dem till

Hur man tänkte om döden.

Eleverna får därjämte fortsätta sina studier från föregående grupparbeten och se vilka **förändringar** som skett sedan äldre stenåldern.

Redskap och verktyg?

4. Fortsatt arbete i form av fördjupningsstudier via bilder och texter, *tillverkning* av föremål för modell av stenåldersboplats samt *förberedelse* för muntlig och skriftlig redovisning.

Överkursuppgifter:

Hur man handlade

Hur ett nytt folk uppträder i Norden

Hur träskfolket levde

Teckning och målning av applikationer till tidslinje (yngre stenåldern).

Redovisning

5. **Sammanfattande synpunkter om värdet av att vara bofast**

Mat (gröda)

på given plats

lätt att nå

Skydd (boskap)

på given plats

lätt att nå

Bostäder

på given plats

bättre skydd

Samtal:

att leva tillsammans — att samarbeta

att vårda jord och djur, inte hänsynslöst utnyttja tills naturen förrötts

att ta ansvar och därmed förvalta arvet.

Fri skrivning om "Fynd".

Vid **sammanfattningen** och **utvärderingen** av arbetet med intresseområdet sker ett urval av erfarenheter som dryftas med eleverna. Man har fått underlag för följande reflektioner:

Gemensamt för alla människor är behovet av mat, kläder och skydd. Sättet att tillfredsställa dessa behov är olika och beror på skillnader i miljö, hjälpmedel och personliga resurser.

Vi har iakttagit

hur människor brottats med problem och funnit lösningar
hur de anpassat sig till förändringar, försökt utveckla miljö
och hjälpmedel samt åstadkommit förändringar.

Vi har fått en inlevelse genom dramatiseringar och arbete med konkreta föremål. Genom att lösa egna problem under *självständigt arbete* i klassen har vi upplevt paralleller till den uppfinningsförmåga vi studerat via stoffet.

Färdigheter tränas under arbete med ett orienteringsstoff. Under lärarens ledning och på egen hand, enskilt och i samspel med kamrater, har eleverna lärt sig att ställa meningsfulla frågor och finna svar på dessa genom att

läsa

studera föremål och bilder

lyssna till lärare och kamrater

sammanställa fakta och dra slutsatser

undersöka slutsatsernas hållfasthet genom ytterligare studier.

Genom att berätta och beskriva muntligt och skriftligt samt delta i samtal och rörelsegestaltning har eleverna omsmält och tillägnat sig erfarenheter samtidigt som de låtit andra ta del av dem.

Under arbetets gång för eleverna anteckningar, dels vid egna studier, dels vid redovisningar då läraren eller redovisande elever skriver på tavlan medan övriga gör motsvarande anteckningar i sina papper, samtidigt eller efteråt. Orienteringsstoffets innehåll får bestämma anteckningarnas utformning, samtidigt som man bevakar rätt form och stavning.

Exempel:

Vad ett fångstfolk behövde

Hur man jagade fågel
fiskade
eldade
lagade mat
jagade älg
klädde sig
bodde

Redskap och verktyg

flintskärvor
ljuster, harpun, nät
flinta, fnöske, eldhärd
lerkrukor, kokstenar
fångstgropar
djurhudar
hyddor

Denna förteckning rymmer frekventa och/eller i övrigt intressanta ord vars stavning lämpar sig för iakttagelser. Orden kan sedan på nytt komma till användning vid fri skrivning.

De färdigheter som ovan nämnts har helt stått i **orienteringsstoffets tjänst**, varvid de givetvis blivit föremål för medveten träning.

Ofta finner man dessutom uppslag för **systematiska språkövningar med anknytning till orienteringsstoffet**. Även därvid kan koncentrationen på innehållet göras stark och ge som förhöjd effekt ytterligare belysning av stoffet och intresse för språkets form i förhållande till dess funktion.

Ett exempel:

Vid gemensamt arbete i klassen studeras verben i ovanstående förteckning i presens- och imperfektform. Anteckningar växer fram på tavlan.

Vi vet alltså

hur man jagade då

fiskade
eldade
osv

Vi frågar oss

hur jagar man nu?
(Korta muntliga svar)
fiskar
eldar
osv

Efter en dylik kortfattad innehållsbehandling observeras ändelserna och deras starka effekt på ordens betydelse. Ändelserna markeras.

Eleverna övar därefter på egen hand under lärarens ledning. Efter förmåga väljer de att

skriva av från tavlan
komplettera listan eller
fläta in orden i en berättelse.

Läraren kontrollerar skrivövningarna.

Vid en **sammanfattning** påpekas på nytt det språkliga mönstret samt eventuella avvikelser. Härvid kan **starka** verb förmodas bli aktuella och blir då föremål för nästa övning:

smög, sprang, slog, högg, sköt, åt, drack . . .
"sam" eller "simmade".

De starka verbformerna är de ursprungliga.

Eleverna kan intresseras för att iaktta språkets förändringar, sina individuella språkvanor och vanorna inom den grupp de tillhör.

Detta område kan med fördel genomföras i längre sammanhängande arbetspass. Ungefärlig tidsåtgång tre veckor.

Förslag till tidsplanering

15. Intresseområdet "Arbete och liv i det medeltida Norden"

Årskurs 4

Exempel på gruppering av lärostoffet och utformning av läsveckorna

Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		
Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	
	Sv	Eng/Ma 2 P	Gy	SI 4 P	Gy	Eng/Ma 4 P	Gy	Sv/Eng/Ma 2 P		
Eng/Ma 4 P										
Oä/Sv 3 P	Sv 3 P	Oä/Sv/Mu/Te 6 P	Oä/Sv 5 P	Oä/Sv/Te 5 P	Oä/Sv 6 P	<p>Introduktion: Vårt trygghetsbehov</p> <p>1. Hem och samhälle</p> <p>2. Svårigheter att tillgodose vårt trygghetsbehov</p>	<p>A. Livet i den medeltida byn</p> <p>1. Medeltidskyrkan</p> <p>2. Hur man försörjde sig på landet</p> <p>a) Läsning</p> <p>b) Bildstudium</p> <p>c) Filmstudium</p> <p>d) Redovisning och sammanfattning</p>	<p>Vardag och fest i byn:</p> <p>e) Informationsläsning och enkel dramatisering</p> <p>B. Fridslagarna</p> <p>a) Samtal</p> <p>b) Kartorientering</p> <p>c) Läsning</p> <p>d) Bildstudium</p>	<p>3. Rikslagar mot förtryck</p> <p>a) Samtal</p> <p>b) Informationsläsning</p> <p>Skapande verksamhet: Motiv från medeltid</p>	<p>c) Redovisning och sammanfattning</p> <p>d) Samtal</p> <p>e) Fri skrivning</p> <p>f) Orientering</p> <p>g) Upplevelseläsning</p>

Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag	
Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2
	Sv	Eng/Ma 2 P				Gy		Gy	
Eng/Ma 4 P		Gy		SI 4 P		Sv/Eng/Ma 2 P		Sv/Eng/Ma 2 P	
Oä/Sv 3 P C. Livet i den medeltida staden a) Bildstudium b) Informationsläsning c) Kartstudium d) Samtal/bildstudium		Sv/Ma/Te 3 P		Oä/Sv 5 P B. Orostider och nöd i Norden 1. Brytning mellan stormän och kung a) Samtal b) Informationsläsning c) Hörspel d) Fri skrivning		Oä/Sv 3 P 2. Digerdöden a) Läsning b) Samtal och fri skrivning		Oä/Sv 3 P 3. Stormännen avsätter kungen Informationsläsning E. Sammanfattning samtal och värdering	
Sv 3 P		Oä/Sv 3 P e) Filmstudium f) Grupparbete				Mu/Te 2 P		Sv 3 P	

Kommentarer till de olika arbetspassen

Vecka 1

Måndag

Intresseområdet kan **introduceras** genom ett inledande samtal kring temat "Hur beroende vi är av att känna oss trygga".

1. Hur hem och samhälle kan fylla vårt trygghetsbehov.

- a) **Samtal** om människans olika behov, t ex av mat, kläder och bostad, skydd och tröst samt vila. Vid samtalet görs jämförelser mellan tryggheten förr i tiden och tryggheten i våra dagar.
- b) **Läsning** av tidningsartiklar eller annan litteratur om andra behov såsom tillsyn, kunskap, att få vara i fred (på skolgård, på vägen), att få hjälp, att få ha roligt och att få vara annorlunda.
Gemensam förteckning av olika behov.

2. Svårigheter att tillgodose vårt trygghetsbehov.

- a) **Tabellstudier** som visar hur många som svälter i världen.
- b) **Gruppläsning** om andra svårigheter att tillgodose människors behov hemma hos oss och ute i världen. Gruppläsningen kan avse t ex tidningsartiklar och annan litteratur om missväxt, olyckor, överfall, epidemier och krig.
Samtal om hur eleverna skulle kunna ta reda på hur medeltida människor tillfredsställde de behov som förtecknats och eventuella möjligheter att genom direktstudier i museum, kyrka etc få kunskap också om den egna hembygdens medeltida historia.
Inventering av moment som eleverna skulle behöva veta mera om.
Orientering om intresseområdets tänkta uppläggning med möjligheter till förändringar genom gemensam planering.
Förberedelse inför studiebesök.

Tisdag

A. Livet i den medeltida byn

Verklighetsstudium eller **bildstudium** av en medeltida kyrka. I samband härmed övas elevernas förmåga att dra egna slutsatser. Exempel: Att kyrkan är liten tyder på fattigdom; tjocka murar, små fönster och dörrar tyder på ofta förekommande orostider; inga fönster åt norr tyder på en viss vidskepelse; vapenhus tyder på otrygghet utanför kyrkan; etc.

Läsning och **bildstudium** om vad människorna fick uppleva inne i kyrkorummet. Med hjälp av litteratur, bildmaterial och dylikt i bl a religionskunskap och historia kan t ex följande struktur byggas upp på tavlan och diskuteras.

Upplevelse

Se — upptäcka

Miljö

mörkt långhus
vaxljus i koret
krucifix med den lidande Kristus
tak- och väggmålningar
helgonaltare

Höra — uppleva

latinska böner och hymner
psalmsång och mässa
bön för avlidna släktingar
undervisning om kristligt vardagsliv

Lukta — känna — uppleva

doft av ljus
gemenskap
trygghet mot yttre faror
skönhetsupplevelser
fruktan och ånger

Läraren bör komplettera läsningen och bildstudiet med eget berättande för att få eleverna att uppleva miljö och stämning som stimulerar dem till att studera hur folket levde i byn. Samtal om kyrkans verksamhet och insatser för människorna under medeltiden, t ex i fråga om jordbruks- och trädgårdsskötsel, sjukvård, fattigvård etc.

Bildstudium av livet i byn, t ex av en visthusbod som visar vad man vanligen åt och varifrån maten

kom. **Samtal** om vad man åt och drack (fisk, fläsk, kött, korv, bröd, smör, ost och öl), och hur man skaffade sig maten (fiske, boskapsskötsel, jakt och jordbruk) och hur man förvarade maten. **Samtal** om tiondegivningen (3 Mos 27:30, Luk 18:12).

Filmstudium av lämplig film om livet i den medeltida byn, som bl a visar hur man odlade jorden (oxar, tråplogar), skördade (skära, kärvar), tröskade (slaga, loge, skovel) malde (skvaltkvarn) samt lagade och åt maten. Filmstudiet kan t ex organiseras så att olika grupper får koncentrera sig på olika funktioner.

Gruppläsning om hur en ojämn tillförsel av matvaror krävde en omsorgsfull lagring på gården, sk förrådshushållning. Grupperna får i uppgift att särskilt studera hur det gick till när man rökte, torkade, saltade och syrade maten.

Vid **redovisningen** och **sammanfattningen** bör man bl a diskutera hur människorna planerade sin försörjning under de årstider då färskvaror saknades. Diskussionen bör även omfatta hur man sökte klara av bristerna i kostens sammansättning.

Jämförelse mellan dagens förvaringsmetoder och de medeltida bör göras.

Onsdag

Vardag och fest i byn

Informationsläsning och enkel **improvisation** av några scener om vardag och fest i den medeltida byn. Det kan exempelvis röra sig om arbete inomhus, arbete utomhus (jaga, fiska, odla), bystämman (om allmänningar, stängsel, skydd), hur man skipade rätt, fest i byn (lekar, upptåg, visor) och kyrkliga processioner bl a vid sådd och vid skörd. Vid **redovisningen** och **sammanfattningen** av momentet bör det klart komma fram hur betydelsefullt det var att bo tillsammans i bysamhället.

B. Hur lagar fredar och ger möjlighet till bättre villkor

Samtal om köpfreden i Birka, dvs kort återblick på hur kung Björn utvidgade marknadsfreden i Birka att gälla inte endast på de enskilda marknadsdagarna utan året om. På så sätt vågade sig utländska köpmän hit och handeln gynnades. Återblick och **kartorientering** som visar de vanligaste handelsvägarna och hur vidsträckta färderna med de dyrbara varorna kunde vara.

Informationsläsning om bakgrunden till lagen om kyrkofrid, t ex om stormännens övervåld. Otryggheten kan belysas exempelvis genom bruket att ta med sig vapen in i kyrkan och att vapenhus så småningom byggdes. Bl a kan följande frågeställningar diskuteras. Vari bestod faran när man skulle besöka kyrkan? Hur skyddade den nya lagen? Vad betydde lagen om kyrkofrid för det religiösa livet?

Gruppläsning och **bildstudium** om Birger Jarl och hans övriga fridslagar.

Torsdag

Rikslagar mot förtryck

Samtal om hur bönderna våldgästades av stormännen (gratis kost till stora följen, utarmning, godtycklighet) och hur Magnus Ladulås förbjöd våldgästningen. Den nya syn på människovärdet som grundlades av Birger Jarl ledde fram till att tråldomen avskaffades.

Informationsläsning i grupp om hur stormännen får till uppgift att skydda riket och i gengäld får skattefrihet — det världsliga frälset uppstår — och hur en idealbildning kring riddaren och riddarlivet växer fram.

Skapande verksamhet med motiv från medeltiden

Freitag

Redovisning och **sammanfattning** av vad det världsliga frälset innebar (ny samhällsklass, Sverige får ett ordnat försvar etc). **Samtal** om tråldomens avskaffande. Därvid kan även behandlas när andra återstoder av hårt beroende togs bort, t ex husagans avskaffande för minderåriga först år 1920.

Fri skrivning om "I stället för våld".

Kort **orientering** om skilda landskapslagar och hur dessa samlas till en enhetlig landslag under Magnus Erikssons tid. Eleverna bör därvid ges en konkret bild av något som var typiskt för landskapslagarnas synsätt och vad som kännetecknade landslagen.

Upplevelseläsning individuellt eller i form av uppläsning av läraren.

Vecka 2

Måndag

C. I medeltidens svenska städer

Bildstudium och **informationsläsning** om en medeltida stad (t ex Skänninge, Skara, Visby).

Tillsammans bör man försöka komma fram till varför staden uppstod — vadställe, marknadsplats, läge invid handelsväg etc.

Kartstudium och inventering av andra medeltida orter (Sigtuna, Uppsala, Enköping, Strängnäs, Nyköping, Skara, Stockholm etc).

Eleverna får med hjälp av karta och aktuell litteratur söka finna andra anledningar till stadsbildningar, t ex samling invid en kyrka, skydd av borgar eller skyddat läge vid vattenled.

Sammanfattningsvis uppmärksammas städer som slutar på -köping, vilket tyder på gamla marknadsplatser.

Hur människorna levde i staden

Samtal om elevernas eventuella egna erfarenheter från besök i någon stad med minnen från medeltiden. **Bildstudium** av exempelvis Visby ringmur, några ruiner, trånga gator, förrådshus. Samtalet kan leda fram till några av följande frågeställningar:

Varför byggde man en mur?

Varför bodde man så trångt?

Hur försörjde man sig?

Vilken uppgift hade förrådshusen?

Varför hade man så många kyrkor och kloster?

Tisdag

Filmstudium som ger svar på några av frågeställningarna kring hur människorna levde i den medeltida staden. Tillsammans med efterföljande **samtal** bör filmen utgöra inledning till ett **grupparbete** om livet i den medeltida staden, där stadens försvar, livsmedelsförsörjning, arbetsliv, kyrkoliv, handel och andra frågor eleverna ställer kan bearbetas. Vid **sammanfattningen** av momenten kan borgarnas liv, skrän och gillen, hansastädernas betydelse i Norden samt något om den allmänna stadslagen tas upp till behandling.

16. Intresseområdet

"Det brinner"

Årskurs 4

Exempel på gruppering av lärostoffet och utformning av läsveckan

Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag	
Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2
	Sv	Eng/Ma 2 P		SI 4 P		Gy		Gy	
Eng/Ma 4 P			Gy				Mu/Eng/Ma 2 P		Mu/Eng/Ma 2 P
Oä/Sv 5 P	Oä/Sv 6 P	Oä/Sv 5 P	OÄ/Sv 5 P	Oä/Sv 6 P					
Aktuellt om bränder Samtal Tidningsnotiser Läsebokstexter Sammanfattning Eldsläckning. Enkla försök Skriftlig redogörelse	Brandberedskap: I hemmet I skolan Redovisning av iakttagelserna Övningar med sammansatta ord Förberedelse av studiebesöket	Studiebesök på brandstation	Förberedelse för redovisning och sammanfattning Redovisning och sammanfattning av studiebesöket Ordkunskap och språkiakttagelser	Fri skrivning Högläsning Språkiakttagelser Samtal om gemensamt ansvar för god brandberedskap Skrivning av regler					
Sv									

Kommentarer till de olika arbetspassen

Måndag

Aktuellt om bränder

1. **Samtal** om vad eleverna sett och läst.
2. **Läsning** av tidningsnotiser och/eller litteraturläsa om bränder, brandorsaker och brandskador.
3. Sammanfattande **samtal** om brandorsaker och brandskador.

Hur man släcker eld. Enkla klassrumsförsök

1. Lätt- och svårantändliga ämnen (olika tändtemperaturer)
2. Släckning med vatten (sänkning av tändtemperaturen)
3. Släckning genom kvävning (olika sätt att utestänga luftens syre)

Kommentarer

De undersökningar och försök som görs på detta stadium bör vara synnerligen enkla. De bör leda fram till svar på frågor som eleverna ställer, eller i varje fall stimulera eleverna till funderingar och ge läraren och eleverna tillfälle att tillsammans söka komma fram till enkla förklaringar på uppställda frågor och problem. Vid detta tillfälle är frågorna oftast dessa: Varför börjar det brinna? Hur gör man när man släcker eld? Varför slocknar elden?

Försöken kan utföras som följer: läraren demonstrerar medan eleverna föreslår åtgärder, söker förklara etc. I lärarens ställe kan en grupp elever få till uppgift att förbereda försöket och utföra det inför kamraterna.

Släckförsöken bör utföras på ett icke brännbart underlag, t ex en eternitskiva. Brännbara ämnen: t ex rödsprit, fotogen, torrt trä, stearinljus och en boll poröst hushållspapper. Släckmedel: t ex vatten, en tom glasbägare och en tät trasa. Vid lämpligt tillfälle bör försöken kompletteras med övning i att använda brandredskapen i skolan.

Redogörelsen efter försöken bör utgöras av barnens egna enkla utläggningar, t ex "Vad vi gjorde", "Vad som hände" och "Vad detta kan bero på".

Sammanfattande enkel **skriftlig redogörelse** för vad eleverna sett och förstått av försöken.

Tisdag

Brandberedskap hemma och i skolan

1. **Samtal** om brandberedskapen i hemmet.
2. **Iakttagelser, samtal och övningar:** brandredskapen i skolan samt brandpost och brandskåp i skolans närhet.

Kommentar

Samtalet om brandredskap, brandskåp, brandpost och liknande ting i skolan och i hemmet eller i deras närhet bör inriktas på *beredskapstanken*, t ex hur brandredskapen snabbt skall kunna komma till användning, hur man snabbt skall kunna nå brandkåren och hur man lämpligen skall kunna få fram vatten i riklig mängd samt på annat sätt bekämpa en brand. Utrymningsövningar genomförs. Samtalet utmynnar i förslaget att klassen skall besöka brandstationen för att se hur man där är utrustad, hur brandmännen arbetar och hur deras material fungerar.

Redovisning av iakttagelserna. Arbeta med **sammansatta ord** med sammansättningsleden brand, eld, vatten etc. Förberedelse inför studiebesöket på brandstationen: Eleverna gör tillsammans med läraren upp en lista på frågor att ställa under studiebesöket. Varje elev får ansvar för en fråga.

Onsdag

Studiebesök hos brandkåren.

Exempel på iakttagelser hos brandkåren

På brandstationen får eleverna gemensamt vara med om en demonstration av t ex hjälmen. Med utgångspunkt häri förs ett samtal om vad som händer vid en brand och hur hjälmen är konstruerad för att fylla sin funktion (saker och ting kan ramla ner — kammen fungerar som stötdämpare; skållhett vatten och gnistregn — lädret förhindrar brännskador). Därefter visas hela brandstationen, varvid uppmärksamheten särskilt riktas mot anordningar och åtgärder för beredskap och skydd (som hjälmen ovan), som eleverna själva försöker upptäcka och förstå och som de därefter får sakkunnig upplysning om.

Indelning av eleverna i grupper efter intresseval för närmare iakttagelser av något som befunnits särskilt intressant.

Exempel: Den enskilde brandmannens klädsel. Utrustning såsom yxa, hake och gasmask. Brandbilarna. Specialutrustning såsom brandsegel, ambulans och räddningsbåtar. Ändamålsenliga loka-

17. Intresseområdet

”I norrländsk kustbygd”

Årskurs 4

Exempel på gruppering av lärostoffet och utformning av läsveckan

Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag	
Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2
Ma 2P		Eng/Ma 2P		Gy		Gy		Sl 4 P	
Gy		Oä/Te 2 P Tolka kartan: • <i>beräkna avstånd</i> • <i>göra profiler</i>		Eng/Ma 2 P		Oä/Sv 2 P Redovisning och sammanfattning			
Oä/Sv/Ma 6 P Stimulering: <i>Upplevelseläsning</i> <i>En resa längs E 4</i> • <i>samtal</i> • <i>bildstudium</i> • <i>kartstudium</i>		Oä/Sv/Te 5 P Planering: • <i>samtal</i> • <i>val av arbetsuppgift</i> • <i>arbetsorganisation</i> Självständigt arbete En resa längs norrlands-kusten • <i>fria illustrationer</i>		Oä/Sv 5 P Fortsatt självständigt arbete: <i>individuellt eller i grupp</i> Fortsatt självständigt arbete		OÄ/Sv 3 P Redovisning och sammanfattning		Oä/Sv/Ma 6 P Dramatisering Sammanfattande samtal: 1. <i>De problem människor i området har</i> 2. <i>Göra en värdering av veckans arbete</i>	
				Sv		Sv Sv 2 P Ordkunskap och språkiakttagelser			

Intresseområdet syftar till

att ge kunskaper om bygdens naturgeografi och därvid skapa insikt om och förståelse för hur invånarna anpassat sig till, utnyttjat samt förändrat miljön

att ge en orientering om vad bygdens natur och läge betytt för dess ekonomiska, kulturella och religiösa utveckling

att ge eleverna möjlighet till upplevelse, skapande verksamhet och samarbete.

Kommentarer till de olika arbetspassen

Måndag

Stimulering genom **upplevelseläsning** ur Nils Holgerssons underbara resa, text Medelpad.

Allmän orientering om veckans arbete.

"En resa längs E4 från Gävle till Haparanda"

Samtal och orientering med utgångspunkt i karta och bilder.

Orienteringen skall utgöra grundkurs som skapar intresse för olika gruppuppgifter.

Klassen gör en **resa på kartan** längs E 4 från Gävle till Haparanda. Kartorienteringen tar i första hand upp följande:

1. Jordbruksbygder i Hälsingland

Kartstudium som underlag för den profil som senare skall göras. Småbrukarnas problem berörs något och man söker skapa intresse för dem (gruppuppgift).

2. Utsikt från Stadsberget i Sundsvall

Med hjälp av karta och eventuellt bilder ges en orientering om träindustrin i området. Samtidigt skapas intresse för att veta mera om "Trärike" (gruppuppgift).

3. Härnösand — stiftsstad, residensstad

Läraren läser högt ur "Åke och hans värld" av Bertil Malmberg, kapitlet om kyrkobesöket. Ett efterföljande samtal skapar motivation för att ta reda på mera om kyrkor och kapell (gruppuppgift) och andra städer (gruppuppgift) längs norrlandskusten.

4. Ett besök på Skuleberget

Med kartan som utgångspunkt samtalar man om vad man skulle kunna se från Skulebergets topp: horisonten
fyr (Högbonden)
fiskebåtar
lotsbåtar
höga berg, djupa vikar (Nordingrå)
turistliv (lift, småstugor).

Läraren orienterar om landhöjningen efter istiden.

Bildstudium och **samtal** syftar till att dels utgöra grund för arbetet med profiler, dels intressera eleverna för att ta reda på mera om fiskelägren.

5. Örnsköldsviksområdet

Jämförelse med Sundsvallsområdet.

6. Umeå — kulturcentrum i norr

Samtalet tar upp t ex följande frågor:
Vilka universitet finns i vårt land?
Varför har man lagt universitet i Umeå?
Varför finns bara ett universitet på så stort område som Norrland?
Staden har breda gator med björkalléer. Varför?
Syftet med frågorna är att skapa intresse för att ta reda på mera om städer längs kusten och om orostider där (gruppuppgifter).

7. Skellefteå

Orientering om:
gruvdrift i Boliden m fl platser
förädling av malmen.

8. Piteå — Norrlands riviera

Samtal om att en långgrund sandstrand lockar turister.
Varför är vattentemperaturen högre vid långgrund strand?

9. Luleå — en modern hamnstad

Vad lastar man i Luleå?
Varifrån kommer malmen?
Hur kommer den till Luleå?
Vart fraktas malmen med båt?
Första frågan besvaras vid orienteringen. De övriga tas om hand av de elever som väljer gruppuppgiften "Hamnar längs kusten".

10. Vid gränsälven

Samtalet berör språkproblem, handel, odling i Tornedalen.

Tisdag

Under lärarens ledning görs med hjälp av kartan profiler av Västerbotten, Hälsingland och Ångermanland. **Jämförelse.** Avstånd mellan några städer beräknas. Motsvarande avstånd läggs ut som jämförelse från elevernas hemort, i södra Sverige osv. **Självständigt arbete**, individuellt eller i grupp, med någon av följande uppgifter.

1. Jordbruk med problem

Landhöjning. "Åkrar ur havet". Vad man odlar. Boskap. Rationalisering — nedläggning. Folkomflyttning.

2. Ett fiskeläge

Historisk orientering. Bebyggelse. Fiske. Säljakt. Surströmming.
Fiskeläget förändras. Turism. Kapell.

3. "Trärike" — "såg vid såg jag såg"

Skogsindustri. Kemisk industri. Vatten- och luftföreningar. Rationalisering — nedläggning.

4. Hamnar längs kusten

Hamnen förr och nu. Stora hamnar. Export (diagram). Lotsar. Fyrar. Isen — ett problem. Isbrytare.

5. I domkyrka och kapell

Härnösand. Luleå. Skellefteå landskyrka. Fiskekapell. Frikyrkor. När kristendomen kom till Norrlands kustland.

6. Städer

Norrland befolkas. Viktiga städer. Städer bränns under orostider.

7. Västerbottens bergslag

Gruvdrift i norr (koppar, bly, silver, guld). Förädling av malm.

Eleverna får själva alltefter sina intressen och förutsättningar planera de uppgifter de valt, **samla fakta** ur text, bild, karta, tabeller och eventuella ljudband.

I teckning ges exempelvis uppgiften "Vykort från en resa längs norrlandskusten".

Onsdag

Fortsatt **självständigt arbete** med att samla fakta, samla nya ord och skriva förklaringar, sammanställa fakta, skriva reportage, beskriva bilder, skriva fingerade intervjuer, dialoger, rita diagram etc.

Torsdag

Förberedelse för redovisning

Redovisningen av det självständiga arbetet sker i form av skriftliga reportage, dialoger och intervjuer, vilka kan sammanställas till en reseskildring, "En resa längs E 4". Reportagen refereras inför klassen.

I svenska behandlas **ordkunskap** och **språkiakttagelser** kring aktuella substantiv, adjektiv och verb. Om möjligt bör även exempel på dialekter tas upp till behandling.

Fredag

Dramatiseringen kan t ex ske gruppvis pantomimiskt under temat "I fiskeläget", där stimuleringen kan utgöras av en bild, som följs av ett kort samtal kring några olika uppgifter, t ex följande:

1. En fisketur
2. Fiskare på säljakt
3. Oväder, oroliga fiskarhustrur
4. Lotsar i arbete
5. Guide och turister
6. Ordna surströmmingsfest

Grupperna kan också få höra ett kort avsnitt ur en berättelse eller några dramatiseringsord (verb och adjektiv) som ledning.

Sammanfattande samtal för att utvärdera elevernas förståelse för människan och hennes problem såsom industrinläggning, avfolkning, isolering och hur hon påverkas av miljöförstöring. Samtal om intresseområdet för att **utvärdera** uppgifter, läro-medel, arbetssätt och redovisningsformer.

”I vårmarker”

Exempel på gruppering av lärostoffet och utformning av läsveckan

Arbetet är uppbyggt kring tre exkursioner. Dessa kan genomföras i följd om omständigheterna medger det, exempelvis under en lägerskolvistelse.

Ofta saknas dessa förutsättningar och då kan det vara lämpligt att under mellanstadiet variera de exkursioner man kan genomföra per år enligt här föreslagna modeller för naturiakttagelser. Exkursionerna är ordnade i stigande svårighetsgrad.

Även ett mindre och ganska slitet naturområde intill skolan kan utnyttjas för naturstudier. En mycket anspråkslös vattensamling kan rymma åtskilligt av alger och smådjur. Även ogräsfloran kan ge användbara objekt för växtundersökningar och bestämningsövningar.

Kommentarer till de olika arbetspassen

Vad vi har sett, hört och upplevt om vårens ankomst i naturen

Exkursion 1

”Vilka är de första vårtecknen?”

Vid en kort vandring i skolans närhet antecknas vårtecknen, eventuellt fotograferas de. Exempel:

de tidigaste vårblommorna

svällande knoppar

fåglarnas aktivitet

vattnet i markerna

grod- och paddlek

småkrypen under stenar, de stenar som ligger

i solen och de som ligger på norrslutningen

tjälens som kanske finns kvar på något ställe (känn med käpp)

flygande insekter.

Samtal kring några av eleverna upplevda vårtecknen — upptäckten av den första tussilagon, humlan, lärkan etc.

Läsning av tidningsnotiser som handlar om aktuella vårtecken från olika delar av landet. Artiklarna har en gemensam nämnare: de visar att vintern är slut och att sommaren står för dörren. Vårtecknen är signaler som varje år återkommer i lagbunden ordning.

En förteckning skrivs över de växter och djur som behandlats vid samtal, läsning och bildstudium. Alternativt görs en sk fenologisk kalender — naturkalender — (se exemplet på nästa sida). En fenologisk kalender kan användas under flera årskurser, varvid jämförelse år från år kan göras.

Sammanfattning i klassrummet av exkursionsresultatet. Det insamlade materialet tas om hand och ställs ut. Vårdare utses. Noteringarna sammanställs och elever och lärare planerar tillsammans det närmare studiet av materialet.

Läsning, fri skrivning, bild- och filmvisningar över temat våren.

Exkursion 2

”Våren är här”.

Kort exkursion, gärna under en timme och helst i skolans närhet.

Exempel på elevuppgifter

1. Vädret har stor inverkan på växter och djur. Anteckna dina iakttagelser om temperatur
sol, molnighet
nederbörd
vind (styrka, riktning).
2. Anteckna namnen på några vanliga vårblommor du ser. Märk ut på kartan var de olika blommorna växer mest.
3. Studera några träd och buskar som blommar och som du kan namnge. Gör en enkel skiss av blommorna.
Lägg märke till om knopparna på träden har börjat svälla eller om bladen är utslagna. Jämför hur långt olika träd och buskar har kommit.
Märk ut platsen på kartan.
4. Studera djurlivet i en damm, ett dike eller vid en insjöstrand. Försök upptäcka fåglar, grodor, insekter, spindlar. Försök upptäcka djurlivet under ytan med hjälp av en håv, en burk eller ett såll. Du finner kanske insektslarver och grodrom. Märk ut platsen för iakttagelserna på kartan.
5. Leta efter djur under fjolårslövet.
Några vanliga småkryp känner du säkert igen: gråsuggor, tusenfotingar, myror.
Rita.
Studera.
6. Vänd på några mindre stenar.
Studera djurlivet.
Du hittar säkert några bekanta: gråsuggor, dagmaskar, myror.
Hur uppför sig djuren när du lyfter på stenen?
Lägg tillbaka stenen på sin plats.
7. Anteckna några olika slags insekter som du känner igen: humlor, bin, citronfjärilar, flugor.

Sammanfattning vid hemkomsten

Naturkalendern förses med data från exkursionen. Anvisningar bör också ges om hur eleverna skall preparera sina objekt eller hur de skall vårda dem, om de kan hållas i odling i skolan. Materialet ställs ut. Vårdare för akvarier, terrarier och växter utses. Eventuellt uppmärksammas livscyklerna. Eleverna kan efter exkursionen med hjälp av böcker ta reda på hur den organism de studerar lever under de andra årstiderna och genom teckningar åskåd-

liggöra detta. Hästhoven t ex är ett lämpligt objekt för en sådan redovisning.

Denna vårvandring kan också vara en lämplig stimulering för eleverna att försöka beskriva sina upplevelser i diktform, bunden eller fri. Klassens alster kan sedan samlas och mångfaldigas till ett häfte som delas ut till var och en.

Om insamling av växter och djur

Man bör observera risken att det näraliggande exkursionsområdet slits ner om samtliga klasser vid en stor skola årligen använder det som samlingsställe. Om sådan risk föreligger bör läraren eller någon elev på annan plats insamla lämpligt antal växter för undersökning.

Arbete med akvarium i klassrummet

Att bygga upp en modell av en svensk insjö i ett akvarium är både intressant och lärorikt. Hur akvariet iordningställs och sköts kan man få reda på i många läroböcker eller i speciell akvarielitteratur. I akvariet kan inplanteras spigg, fiskyngel, vattenödlor, grodyngel eller grodrom, husmaskar, sländlarver, vattenskalbaggar, vattenspindlar, iglar, snäckor, musslor, hopp- och hinnkräftor etc. För att garantera syretillförseln bör man också förse akvariet med några vattenväxter.

Det är lämpligt att efter 1—2 veckor släppa tillbaka djuren i deras naturliga miljö.

Grodrommen bör kläckas i ett eget akvarium, även det med växter. En klump rom stor som ett hönsägg är lagom för ett akvarium på 10 liter. Intressant är att studera utvecklingsgången ägg—larv—eventuellt färdig groda.

Akvariet skall inte stå i solljus.

Gråsuggor som man hittar under stenar kan förvaras i glasburk eller dylikt. Djuren skall ha mörkt och materialet i burken (litet jord, löv eller dylikt) skall hållas fuktigt. Gråsuggorna kan matas med rå potatis.

Artbestämningar

Under en exkursion vållar artbestämningarna i regel problem för både elever och lärare på alla skolstadier. Man kan minska svårigheterna genom att låta eleverna arbeta med hjälp av artlistor. Dessa listor bör uppta bara de vanligaste och mest lättbestämda växterna inom den enskilda skolans exkursionsområden. Listorna, som med små förändringar kan användas under flera år, bör gärna utarbetas med experthjälp i samband med att skolans exkursionsverksamhet planeras i stort.

Vid fältarbetet får eleverna kombinera listorna med färgflorans bilder och växtbeskrivningar. Detta blir en kombinationsuppgift där svårighetsgraden kan varieras för varje årskurs och där elevernas iakttagelseförmåga och förmåga att använda enkel bestämmningslitteratur systematiskt tränas.

Växtpreparering

Eleverna kan få lära sig att preparera växter på några olika sätt:
pressning och uppklistring
plastning med självhäftande kontaktfolie
"fotografering utan kamera" med OCE-papper.

Exkursion 3

Fågelexkursion

Under våren bör speciellt fågellivet studeras. Det är fördelaktigt om exkursionsområdet består av några olika biotoper, t ex sjöstrand, lövskog och barrskog, vilket kan ge anledning att iakta och diskutera de olika arternas miljöval.

Mest givande, inte minst från upplevelsesynpunkt, blir exkursionen om den förläggs till den tid då fågelaktiviteten är störst, vid soluppgången och några timmar framåt.

Förberedelse

Under någon lektion före exkursionen får eleverna ta del av utförd fågelinventering. Denna behöver inte vara så minutiöst utförd att fågelintresserade elever undandras möjligheten att på egen hand upptäcka nya arter.

De arter som är obekanta för eleverna studeras i fågelbok. Några vanliga fågelläten presenteras med hjälp av grammfon eller tonband.

Organisation

Klassen hålls i stort samlad under fågelexkursionen, men vid i förväg utvalda platser får eleverna vissa uppgifter att bearbeta i grupp eller individuellt.

Uppgifterna delges förslagsvis muntligt och eleverna antecknar dem vid behov i sina anteckningsböcker. Eleverna bör själva hjälpa till att ge förslag till arbetsuppgifter.

Grupperna bearbetar uppgifterna i c 10—15 min vid varje station, återsamlas och redovisar genom att redogöra muntligt för sina iakttagelser.

Utrustning

Anteckningsmateriel (anteckningsbok, penna, radergummi)

Karta över exkursionsområdet

Artlista

Fågelbok

Kikare i mån av tillgång

Mat, dryck

Klädsel efter förhållandena.

Anvisningar till eleverna

Tänk på att

- fåglar har skarp syn
- ju mindre du syns — desto mer får du se
- inte springa — inga hastiga rörelser
- vara tyst — lyssna — se.

Förslag till uppgifter

Vid samlingsplatsen

Anteckna:

datum och år

tid på dagen

temperatur

sol — molnighet

nederbörd

vind (riktning, styrka).

Anteckna om våren är tidig, normal eller sen.

Vid varje station

Märk ut stationen på kartskissen.

Beskriv miljön kortfattat, t ex tallskog, lövskog, vassbälte.

Vid de olika stationerna. Valuppgifter

Identifiera några fåglar som du hör och ser.

Försök att på kartan märka ut de olika fåglarnas sångplats.

Studera speciellt en fågel:

utseende

uppehållsplats

beteende.

(Rita gärna)

Räkna antalet fåglar av varje art (i kolonier).

Studera beteendet.

Räkna och uppskatta antalet fåglar i ett fågelsträck.

Studera och skissa sträckets formering.

Efterarbete

I lärosalen får eleverna tillfälle till kompletterande studier i läroböcker och fågelböcker. De i fält gjorda anteckningarna och skisserna bör renskrivas.

Naturkalendern förses med intressanta fakta från exkursionen.

Överkursuppgifter

Syfte

Att ge alla elever tillfälle att i grupp eller individuellt självständigt välja, planera, bearbeta och redovisa en uppgift i anslutning till något de iakttagit under föregående exkursioner. Uppgifterna bör till väsentlig del utföras som fältarbete.

Förslag till studieobjekt vid fortsatta naturiakttagelser

Den blommande sälgbusken

Myrstacken

Fåglar i exkursionsområdet

Den multnande stubben

Livet i diket, dammen, insjön

Livet omkring en stenmur eller ett stenblock

Exempel på elevuppgifter

1. Den blommande sälgbusken

Leta upp en hanbuske och en honbuske.

Undersök han- och honblommorna med lupp.

Rita eller fotografera de olika blommorna.

Anteckna några insekter som söker sig till buskarna.

Försök att både hos han- och honblommorna finna den "honungskörtel" som avsondrar nektar. Använd lupp.

Undersök hur nektarn smakar.

Fånga en insekt som besöker en blommande hanbuske. Använd lufthåv.

Studera insektens håriga kropp. Använd lupp.

Rita.

Ta reda på vad de gula små kornen på insektens kropp är.

Diskutera vad som händer med honblommorna då insekterna kommer på besök.

Ta reda på och diskutera i skolan:

vilken användning bina har av pollen i bikupan

hur det skulle gå med många bisamhällen under den tidiga våren om vi högg bort sälgbuskarna.

2. Myrstacken

Leta reda på en myrstack.

Lägg märke till om platsen är solig eller skuggig.
Rita.

Mät stackens omkrets och höjd.

Undersök av vilket material stacken är byggd.

Rita in de olika myrvägarna på skissen.

Mät avståndet till närbelägna stackar.

Se efter vad som händer om myror från olika stackar möts.

Undersök vad myrorna bär på.

Fånga en myra och studera den med hjälp av lupp.
Rita.

Ta med socker, rå potatis och en korvbit och undersök vilken mat myrorna föredrar.

Märk en myra med ljus färg. Använd en smal pensel. Följ myran!

Läs mer om myran i olika böcker.

3. Fåglar i exkursionsområdet

Sätt dig ner i en skogsbacke där inte några andra människor är för tillfället.

Sitt stilla och tyst helst i minst 10 minuter.

Du får då troligen se mer av fågellivet än du gjort tidigare.

Ta med hjälp av artlistan och fågelboken reda på vilka olika fågelarter du ser.

Studera en viss fågel en längre stund.

Anteckna vad den gör.

4. Den multnande stubben

Leta reda på en murken stubbe.

Rita en profil av den.

Studera först växt- och djurlivet på stubbens utsida.

På gamla stubbar brukar mossor och lavar växa.

Räkna hur många olika arter av vardera sorten det växer på stubben.

Lägg några mossplantor och lavar av varje art i en plastpåse. Ta med den till skolan.

Peta försiktigt bort lite bark, först på solsidan och sedan på skuggsidan.

Bryt sedan loss bitar av stubben.

Du hittar säkert några bekanta djur: tvestjärtar, tusenfotingar, gråsuggor, jordlöpare, myror etc.

Hur många olika djurarter såg du i stubben?

lakta hur djuren uppför sig när du tar bort barken.

Diskutera i gruppen varför djuren betar sig just som de gör.

Rita in på profilen var i stubben du såg de olika djuren.

Samla in några djur som du kan ha i ett terrarium i skolan.

Försök att ta reda på vad djuren äter och skriv sedan upp en enkel näringskedja, som visar att djuren är beroende av varandra.

5. Livet i diket, dammen, insjön

Märk ut undersökningsplatsen på en kartskiss.

Beskriv miljön kortfattat.

Studera först djurlivet på vattenytan.

Anteckna namnet på de djur du ser och känner igen.

Jämför med artlistan.

I vattenytan eller strax under kan du med hjälp av en finmaskig håv (plankton-håv) fånga några smådjur.

Ta med djuren till skolan i en glasburk.

På botten lever något större djur som du kan fånga med hjälp av ett såll.

Skrapa med sållet på några olika platser.

Ta med djuren till skolan.

Släpp alla djuren i ett akvarium och bygg på så sätt upp en modell av en svensk insjö.

Glöm inte växter.

Studera de olika djurens sätt att röra sig.

Iaktta vilka av djuren som går upp till ytan för att andas och hur de byter luft.

Ta reda på namnet på några av djuren med hjälp av en artlista och en bestämningsbok för insjödjur.

Ta reda på vad djuren äter.

Försök att skriva upp en enkel näringskedja som visar att djuren är beroende av varandra.

6. Livet omkring en stenmur eller ett stenblock

Leta reda på ett stort stenblock eller en stenmur som går i öst—västlig riktning.

Rita av stenblocket eller muren från sidan, så att du får en sydsida och en nordsida.

Rita en sol på sydsidan.

Mät temperaturen på södra och norra sidan (i skuggan).

Anteckna på din skiss.

Leta efter djur på de båda sidorna.

Ta reda på namnet på några av djuren med hjälp av en artlista och en bestämningsbok för insekter.

Märk ut på din skiss var du såg dem.

Undersök på vilken sida om muren växtligheten är rikligast.

Jämför växterna på de båda sidorna.

Ta med till skolan några av de vanligaste växterna från de båda ställena.

Lägg växterna i två märkta plastpåsar.

Diskutera varför växtligheten var så olika på sydsidan och nordsidan.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

19. Intresseområdet

Årskurs 5

”Några profetgestalter och deras roll i den israelitiska historien”

Exempel på gruppering av lärostoffet och uttormning av läsveckan

Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag	
Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2
Eng		Gy		Ma 2 P				Eng	
Sv/Ma/Eng 4 P						Si 4 P		Sv/Ma/Eng	
		Ma 2 P		Gy 2 P				Gy	
Oä/Sv/Eng 6 P		Oä/Sv 6 P		Sv/Oä 6 P		Oä/Sv 4 P		Oä/Sv 5 P	
Stimulering: <i>Lyssningsövning.</i> Läsning av lämplig berättelse om flyktingar från mellanöstern Samtal: <i>Aktuella förhållanden i området</i> Kartstudium: <i>Dagens läge</i> Informationsläsning av <i>faktatexter. Uppgifter</i> Bildstudium Fri skrivning Diktläsning: <i>Stig Dagermans dikt "Flykten"</i> Talkör Kartstudium. <i>Palestina på profeternas tid</i> Informationsläsning eller <i>lyssningsuppgift: Ord och begrepp</i>		Grupparbete: <i>"Att bo i Palestina"</i> Grupparbete <i>Redovisning</i> Klass-samtal: <i>"Herrens egendomsfolk". Lydnadskravet. De tio budorden</i> Informationsläsning: <i>Vad är en profet? En skriftprofet?</i>		Grupparbete: <i>"Profeterna"</i>		Grupparbete <i>Redovisning</i>		Grupparbete (forts) <i>Tidningar</i> Grupparbete <i>Tidningar</i> Grupparbete <i>Tidningar</i>	
						Te/Eng 2 P			
						Episoder i <i>profeternas liv (forts)</i>			
Eng						Eng			

Mål

Målet är att eleverna skall bli medvetna om den roll profeterna spelat enligt gammaltestamentlig syn i religiöst, socialt och politiskt hänseende, samt att de skall kunna känna och förstå att de problem och konflikter som profeterna ställdes inför är allmängiltiga och lika väl skulle kunna upplevas i dag. Arbetet måste därför syfta till att för eleverna klargöra bakgrunden till profeternas uppträdande som personligheter och som gestalter i det religiösa, politiska och sociala livet

- att sätta profeternas budskap i relation till förhållanden inom och utom landet
- att genom aktuella jämförelser söka levandegöra profeternas budskap och verksamhet
- att genom studier av miljö och levnadsförhållanden ge eleverna en konkret grund för deras arbete.

Förutsättningar

Intresseområdet behandlas till stor del genom grupparbete.

Färdigheter som övas speciellt:

- att studera bild
- att läsa i talkör
- att referera text med hjälp av stödord
- att framföra enkel dramatisering
- att göra intervjuer

Under grupparbetet bör eleverna inom gruppen ges tillfälle att själva komma fram till lämplig uppläggning av arbetet.

Kommentarer till de olika arbetspassen

Måndag

Stimulering

Lyssningsövning

För att eleverna skall få intresse för arbetet och aktuell information om området läser läraren en lämplig berättelse om flyktingar från mellanöstern.

Samtal

Om dagens situation som den förmedlas genom TV, radio och press.

Kartstudium

Studera kartboken och gör en konturkarta över mellanöstern. Kontrollera om den överensstämmer med nuläget.

Avsikten med arbetet är att visa områdets utsatta läge. Det skall lägga grunden till **en jämförelse mellan förhållandena i området i dag och under gammaltestamentlig tid.**

Informationsläsning

Faktatexter som ger bakgrunden till de senare årens konflikt.

Frågor att ta ställning till:

Vad hände år 1948?

Vad var orsaken till händelsen?

Vilka följder fick den?

Vad har gjorts efteråt?

Tema: Krig — flykt — fångenskap

Jämförelsen med villkoren för flyktingarna förbereder studiet av levnadsförhållandena under profeternas tid.

Bildstudium

Välj bilder av flyktingar eller flyktingläger.

Var befinner sig dessa människor?

Vad gör människorna? Ställ frågor om sysselsättning, miljö, bostäder, föda, kläder och klimat.

Vad vill man vinna med att visa dessa bilder?

Skriv text till en av bilderna.

Fri skrivning

1. Flytta in i bilden och berätta vad du upplever.
2. Välj ut en människa och berätta vad du tror kommer att hända denna människa.
3. Vad skulle **du** vilja göra för att hjälpa dessa människor?
4. Ett brev från ett flyktingbarn.

Diktläsning

Stig Dagermans dikt "Flykten" eller liknande.

Körläsning

Läsning med fördelade roller

Använd gärna bandspelare för kontroll.

*Vinter i ett jordanskt flyktingläger.
Arabiska barn på hemväg från skolan*

Kartstudium

Palestina på profeternas tid.

Eleverna har sin kartbok uppslagen.

Läraren bygger upp en enkel karta över mellan-
östern på arbetsprojektorn:

Egypten

Babylonien

Assyrien

Handelsvägar

Härvägar

Den bördiga halvmånen

Medelhavet

Feniciernas sjöfart

Nomadernas vandringar.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kartförebilden bör visa så mycket av Palestinas omgivningar att eleverna klart ser områdets utsatta läge, eftertraktat av stormakter (Assyrien, Babylonien, Egypten, Romarriket) befolkningsgrupper (nomader och andra folk som ville komma in i den fruktbara halvmånen) affärsmän (karavanvägar, sidenvägen, feniciernas sjöfart).

Genom de många kontakterna med andra folk och kulturer skedde en stark påverkan — kulturellt, socialt och religiöst. **Detta blev plattformen för profeternas framträdande.** De uppträdde som försvarare av uppfattningen om **Guds egendomsfolk** och **kravet på lydnad** av tio Guds bud.

Informationsläsning eller lyssningsuppgift

Klargör ord och begrepp (se böcker i religionskunskap)

Exempel: Sion, arkeolog, kultur, transitoland, karavan, härläger, nomad etc.

Tisdag

Grupparbete

"Att bo i Palestina"

Berätta med hjälp av litteratur om:

Nomadernas tält

Hur husen var byggda

Taken

De förmögnas hus

Möbleringen

Köpmän och hantverkare

Pengar, vikter och mått

Jordbrukare och fiskare

Nomader och herdar.

Själva grupparbetet blir relativt kort, men med tanke på att redovisningen för alla elever måste klargöra väsentliga begrepp och förhållanden måste denna göras **inför hela klassen**. **Värdering** av och **resonemang** om det som redovisas är betydelsefullt för fortsättningen av arbetet.

Klassamtal:

Herrens egendomsfolk

Lydnadskravet

Tio Guds bud

I Bibeln: 2 Mos 19:1—8, 2 Mos 20:1—17, 23.

1. En Gud. 2. Lydnad. 3. Rättfärdighetens krav.

Informationsläsning

Läroboken.

Vad är

profet — profetera — profetia?

skriftprofet?

språkrör?

siare?

spåmän?

Onsdag

Grupparbete

Profeterna.

Elevgrupperna får var sin profet att arbeta med.

Förslag: Hosea, Jesaja, Jeremia, Hesekiel, Amos, Elia.

Generella uppgifter

1. Ta reda på vad som hotade landet utifrån.
2. Ta reda på förhållandena inom landet.
3. Berätta det viktigaste om profetens liv.
Dramatisera någon lämplig händelse.
Att tänka på:
Vilket yrke hade profeten före kallelsen?
Hur gick kallelsen till?
Hur gick han till väga för att framföra sitt budskap?
Vad protesterade han mot?
Hur mottogs hans budskap?
Vilket straff hotade han med?
4. Öva i talkör profetens budskap.

Speciella uppgifter

Profeten Hosea

1. Läs Hosea 4:2
 - a) Vilka brott begicks av folket?
 - b) Begås liknande brott nuförtiden? Sök i tidningar efter rubriker och artiklar om sådana brott. Klipp ut och klistra upp.
 - c) Slå i uppslagsboken och se efter hur många sådana brott som Hosea beskrivit som har begåtts i Sverige under ett år. Visa hur antalet brott ökar eller minskar.
 - d) Klipp också ut tidningsartiklar som talar om människor som visar sina medmänniskor hjälpsamhet, barmhärtighet och kärlek.

2. Läs Hosea 14:6—10

Hosea använder bilder från naturen när han beskriver hur det skall bli vid Israels omvändelse. Vilka bilder kan du hitta? Varför tror du att just de bilderna användes?

Profeten Jesaja

1. Läs Jes 5:11—12 och 28:7—8, 13

- a) Vad var det bl a som Jesaja anklagade folket för?
- b) Finns samma problem nuförtiden? Sök i tidningar efter rubriker och artiklar som handlar om dessa frågor. Klipp ut och klistra upp.
- c) Försök att själv skriva en kort förmaning till ungdomar som varnar dem för att råka in i det som texten handlar om.

2. Läs Jes 9:2—7

- a) Jesaja berättar om en som skall komma. När läses den texten i svenska kyrkor? Slå upp och läs Sv ps 51 så får du hjälp.
- b) Vilka namn skall det väntade barnet ha? (vers 6)
- c) I Jes 7:14 finns ett annat namn. Vilket? Läs också de två parallellställena som anges under vers 14. Vilka namn nämns där?

Profeten Jeremia

1. Läs Jer 17

- a) Jeremia använder ofta bildspråk (symboler) när han talar. Ta reda på vilka bilder han använder om den människa...
... som med sitt hjärta viker av från Herren
... som förtröstar på Herren
... som samlar rikedom med orätt
... som viker av från Herren.
- b) Rita någon eller några av symbolerna. Lär dig berätta vad Jeremia menade med dem.

2. Läs Jer 17:19—27

- a) Vilket bud var det människorna bröt mot?
- b) Hur lyder man i våra dagar det budet? Ge några exempel.
- c) Vad tror du en profet skulle ha att säga om sabbatsbudet i dag? Skriv vad du tror att profeten skulle säga till oss.
- d) Vilka skäl kan det finnas i dag till att arbeta på söndagarna?

Profeten Hesekiel

1. Hesekiel använder ofta bildspråk (symboler) när han talar om länder och städer. Läs igenom kapitelrubrikerna för att finna vilka bilder som används om:
Israel
Jerusalem
Tyros
Egypten.
Fundera på varför just dessa bilder har använts.
2. Läs Hes 22:7—8
Hesekiel är ledsen över allt ont som sker i Jerusalem. Kanske känner du igen något från vår tid. Försök att skriva om verserna 7 och 8 så att de passar vår egen tid.
3. Läs Hes 34:23—31
Tänk att vi får komma hem! Hesekiel har besökt några äldre människor i deras hem i landsflykt. Han har tröstat och givit dem hopp om att få återvända hem. Men hur skall det bli där hemma? Blir det fred i fortsättningen? Hur blir det med jordbruket? Och med maten? Hjälp å att skriva samtalet mellan de två gamla som längtar hem. Redovisa i dialogform.

Profeten Amos

1. Läs Amos 5:10—13 och 8:4—6
 - a) Ge exempel på hur man behandlade den fattige (arme). Skriv "Vet ni att"-meningar.
 - b) Tänk dig att du är en fattig på Amos tid. Du har just varit på marknadsplatsen för att köpa lite mat. Man har lurat dig och behandlat dig orättvist på många sätt. Berätta i din dagbok om vad som hänt dig.
2. Läs Amos 7:10—13
 - a) Vad anklagades Amos för?
 - b) Vad befällde man Amos att göra?
 - c) Finns det människor nu också som har något viktigt att säga men som man inte lyssnar på? Om det är så, ge exempel! (Tänk på miljövärd, världshungern, freden t ex.)

Profeten Elia

1. Läs 1 Kon 17:1—6, 18:1—39, 45.
 - a) Elia kämpade för att folket skulle återvända till sin gamla tro. Samla intressanta fakta om just detta. Skriv minst 10 "Vet ni att"-meningar.
 - b) Många uttryck i vårt språk är hämtade ur Bibeln. Ge exempel på hur vi använder följande uttryck som har anknytning till Elia: halta på båda benen
en blix från en klar himmel.
2. Läs 1 Kon 21:1—16, 17—21, 27—29
 - a) Texten är uppdelad i tre stycken. Sätt en rubrik till varje stycke som beskriver vad det handlar om.
 - b) Nabots död var en tragisk händelse för hans familj, men för kungaparet var det en framgång. Tänk dig att man skrev dagbok på den tiden. Hur skulle då händelsen berättas av Nabots hustru? Av kungen? Välj vilken dagbok du vill skriva.
 - c) Det som hände den oskyldige Nabot var förskräckligt. Kan något liknande inträffa någonstans på jorden i vår tid? Berättal

Torsdag

Fortsatt grupparbete

Redovisning

Teckning

Teckningsuppgifter att välja bland: "Episoder i profeternas liv".

Exempel:

Hur gick det till när Jesaja kallades till profet? (Jes 6:1—9)

I lejongropen. Läs om Daniel i lejongropen. (Dan 6 kap)

Rita tre bilder som visar olika händelser i detta kapitel.

Eld från himlen. Läs 1 Kon 18 kap om profeten Elia och Baalsprofeterna.

Juda folk var i fångenskap i Babylon. Hur en del kände sig i fångenskapen får du veta om du läser Psaltaren 137. Rita en bild till verserna 1—3.

Jes 9:2

Jes 40:12

Fredag

Grupparbete

Göra tidning(ar). (Avslutande uppgift)

Inrikesnyheter

Utrikesnyheter

Intervjuer med

profeten

präster

vittnen och åhörare till profetens

framträdanden

Insändare

Annonser

Kartor

Teckningar

Att sammanfatta arbetet skriftligt — gärna i form av en dagstidning — är lämpligt av flera skäl:

Många färdigheter i svenska kan övas naturligt.

Lätt att tillgodose olika intressen.

Varierad svårighetsgrad på uppgifterna.

Stark aktualitetsprägel.

Alla elever får tillgång till kamraternas skriftliga redovisning.

Eleverna lär av varandra.

Arbetet med tidningen kan påbörjas allteftersom grupparbetet blir klart.

20. Intresseområdet

Årskurs 6

”Att leva i utvecklingsland”

Exempel på gruppering av lärostoffet och utformning av läsveckan

Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag	
Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2
	Eng			Gy 2 P			Eng		Ma 2 P
Sv/Ma/Eng 3 P		Sl 4 P		Ma 2 P		Mu/Te 3 P			Gy 2 P
Sv/Oä 3 P A. Stimulering – Orientering 1. <i>Lärare eller elev läser upp- levelsetext</i> 2. <i>Bilder från rika och fattiga länder</i>		Sv/Oä 3 P B. I Indien 1. <i>Kartläsnings- övning</i> 2. <i>Bild- och tabellstudium i klass eller grupp</i>		Sv/Oä 3 P C. Arbete i klass i grupp enskilt		Sv/Oä 3 P C. Arbete i klass i grupp enskilt		Sv/Oä 3 P G. Redovisning Sammanfattning Vädning	
Gy 2 P		Sv/Mu/Te 3 P D. Musik <i>Indisk musik Pakistansk musik</i>		Sv 3 P E. Skisskrivning		Sv/Ma/Eng 3 P F. Svenska Introduktion till dramatisk verksamhet		Sv 3 P F. Dramatisering i anslutning till redovisningen	
		Eng				Eng			

Kommentarer till de olika arbetspassen

Måndag

A. Stimulering

1. Läraren läser text som skildrar förhållanden i ett u-land.
2. Bilder som visar skillnaden mellan att bo i ett rikt land och ett fattigt land. Samtal om hur människorna på bilderna kan uppleva sin situation. Är den rike alltid lycklig?
3. Eleverna får läsa några av artiklarna i Förenta Nationernas "Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna".
4. Samtal om huruvida vi i vår värld i dag lever upp till de mål som ställts i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna.

Orientering: Vad är ett u-land?

1. Läraren orienterar om vad benämningen u-land kan betyda: underutvecklat land eller utvecklingsland.

Olika värderingar finns: U-land i betydelsen underutvecklat land kan låta nedvärderande. Andra tycker att utvecklingsland inte är något bra uttryck. Många länder utvecklas över huvud taget inte. Förhållandena försämrats i stället.

2. Var i världen finns u-länder? Illustreras med hjälp av

- a) stordia som visar befolkningsfördelningen i världen
- b) stordia som visar inom vilka områden människor hungrar, lever på existensminimum respektive har tillräckligt med föda. (Här bör vanskligheterna i att generalisera påpekas. Det finns svältande människor även i de delar av världen där man enligt kartan har tillräckligt med föda.)
- c) stordia som visar genomsnittsinkomsten per år. Hur stämmer det med kartan över hungerområden?

Gemensam planering

Samtal om vad som kan vara av intresse om man vill veta något om ett u-land. Samtalet kan leda fram till följande anteckningar.

Generella aspekter vid undervisning om u-land.

1. Geografisk orientering	5. Politik
2. Historia	6. Näringsliv (jordbruk industri)
3. Befolkningen	7. Hälsofrågor
4. Kultur (språk religion och tradition utbildning)	8. Landet och omvärlden

För att konkretisera det fortsatta arbetet kan man välja att arbeta med ett begränsat område, t ex ett visst land.

Tisdag

Onsdag

Torsdag

B—C. Exempel: I Indien

I exemplet ges förslag till deluppgifter. De kan lösas av lärare och elever gemensamt, av elever i grupp eller enskilt.

Om uppgifterna löses enskilt eller i grupp kan redovisningen komma dels vid ett redovisningstillfälle (på fredag enligt schemaförslag), dels så snart en elev eller en grupp är färdig med sin uppgift. Den senare varianten gör det möjligt att ge de färdiga eleverna nya uppgifter efter hand.

Vid arbetet läggs stor vikt vid studium av *kartor, bilder, tabeller och diagram*. Om eleverna skall kunna arbeta enskilt eller i grupp, förutsätts att de kan arbeta med dessa läromedel.

Naturgeografisk orientering

Läge på globen

Lägesbestämning med hjälp av gradnät

Yta, storlek

Mätövningar på kartan

Höjdförhållanden

Monsunvindarna

Nederbörd

Temperatur

Vegetationsområden

Djurliv

Namngeografi av betydelse för det fortsatta arbetet

Historia

Vad lockade européerna till Indien?

Sidenvägen

Upptäckten av sjövägen till Indien

Indien som engelsk koloni

Gandhi — självständighetsrörelsen
Indien i dag

Befolkning

Antal invånare

Karta över befolkningstäthet

Folkökningen

Åldersfördelningen. Jämför med Sverige

Barnadödligheten

Hur människorna bor. I byn, i staden

Språk

Ett land med många språk

Vilka svårigheter kan språkförbistringen skapa?

Religion och tradition

Religionsfrihet. Många religioner

Sikherna

Islam

Kristendomen

Hinduismen

Kastväsendet

Indiens heliga kor. Är korna till så stor skada som många gör gällande? Är det så säkert att indierna inte skulle behöva svälta om de slaktade sina kor?

Hur vardagen i övrigt påverkas av religionerna i Indien

Kvinnans ställning

Utbildning

Analfabetism — vad är det?

Indien, ett land med många analfabeter. Vad beror det på? (Jfr Sv FN-förbundets och SÖ:s Utbildning jorden runt M)

I en indisk skola

Indisk gatuskola

"Om du planerar för ett år — så ris. Planerar du för tio år — planera träd, men planerar du för 100 år — undervisa folket". (Kinesiskt talesätt)

Politik

Hur styrs Indien?

Politiska partier och andra grupper

Indiens förhållande till andra länder

Jordbruk

Förutsättningar för jordbruk. Klimat, jordmån och konstbevattning

Hur stor del av landets befolkning sysselsätts inom jordbruket?

Vem äger jorden?

Vad odlas?

Vad gör man för att förbättra avkastningen från jordbruket och för att förbättra jordbrukarnas situation i övrigt?

Hur kan andra länder hjälpa till?

Hemma hos en indisk bonde

Industri

Vilka naturtillgångar finns?

Varför kan man ej bygga de fabriker man önskar?

Exempel på framgångsrika indiska industrier

Hur kan andra länder hjälpa till?

Ett besök hos en indisk industriarbetare

Hälsfrågor

Några vanliga sjukdomar och deras orsaker

Smittsamma sjukdomar

Sjukdomar orsakade av felnäring.

Hur påverkar sjukdomarna den enskilda människan respektive landet?

Vad kan man göra åt sjukdomarna?

På kort sikt?

På längre sikt?

Hur kan andra länder hjälpa till?

Upplevelseläsning

Vid lämpliga tillfällen under veckan kan lärare eller elev läsa avsnitt ur Aimée Sommerfeldts bok "Vägen till Agra". Boken handlar om livet i en indisk by och om skolförhållanden i Indien.

21. Intresseområdet

Årskurs (5) 6

”Människor med annorlunda villkor”

Exempel på gruppering av lärostoffet och utformning av läsveckan

Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag	
Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2
	Eng			Gy			Eng		Ma 2 P
Sv/Ma/Eng 4 P		Si 4 P		Ma 2 P		Sv 4 P	5. Redovisning 6. Samtal/diskussion		Gy
Oä/Sv 3 P		Oä/Sv 3 P		Oä/Sv 3 P		Oä/Sv 3 P		Oä/Sv/Mu/Te 3 P	
Medel-Svensson och svenska minoriteter *		3. Kartläggning 4. Samtal/orientering 5. Informationsläsning 6. ”Att komma till ny miljö” 7. Skisskrivning		B. Svenska nomader och deras villkor 1. Inventering 2. Grupparbete		C. Svenska invandrare och deras villkor 1. Ljud/bildstudium 2. Tabell/kartstudium 3. Orientering/samtal 4. Grupparbete 5. Upplevelseläsning		6. Redovisning och sammanfattning (ev forts kommande vecka) 7. Musiklyssnande: ”Från andra länder” 8. Teckningsuppgift: ”Från andra länder”	
A. Varför flyttar ”Medel-Svensson”? 1. Inventering 2. Tabellstudium				Sv/Te 3 P		Sv/Ma/Eng 4 P		Oä/Sv/Mu/Te 3 P	
		Sv/Mu 4 P		3. Upplevelseläsning 4. Teckningsuppgift: ”Nomadliv”				D. Människor med handikapp Samtal Inventering Gemensam planering Redovisning Sammanfattning	
		Eng				Eng			

- *
1. Samtal om likheter olikheter ”normalt” ”onormalt”
2. Inventering och grovplanering av hela arbetsområdet

Mål

Att skapa fördomsfria och positiva attityder till de människor (eller grupper av människor) som av eleven kan upplevas som annorlunda och främmande

genom att ge kunskap

om dessa gruppers omfattning, livsvillkor, tro, historia, tradition etc

om vårt samhälles omvandling

om vårt behov av invandrare

om vanliga attityder och fördomar

samt ge ökad färdighet i att

använda och konstruera tabeller och diagram

kritiskt granska och värdera

ta ställning och sakligt diskutera

redovisa genom fritt dramatiskt skapande.

Intresseområdet kan behandlas

dels som ett enhetligt område bearbetat i ett sammanhang företrädesvis under åk 6

dels som flera smärre intresseområden insatta och bearbetade vid skilda tillfällen i anslutning till aktuella behov, t ex: "Svenska nomader..." i anslutning till geografimoment i åk 4

"Varför flyttar medel-Svensson?" i anslutning till aktuella tidningsartiklar

"Svenska invandrare..." i anslutning till klart dokumenterade fördomar i klassen, inflyttning av invandrabarn, aktuell debatt, geografimoment i åk 5—6 osv.

Förutsättningar

Eleverna bör ha elementär kunskap om tabeller och enkla diagram, förmåga att hämta fakta ur aktuella tidningsnotiser samt förmåga till självständigt arbete i små grupper.

Kommentarer till de olika arbetspassen

Måndag

"Medel-Svensson" och svenska minoriteter

Avsnittet bör belysa att det är normalt att vara olika varandra och att någon "Medel-Svensson" egentligen inte finns.

Samtal

om likheter och olikheter inom klassen

om att vi lättast upptäcker det som avviker, men att det som är lika överväger och är viktigast

om att det vi upplever som "normalt" kan vara "onormalt" för andra

om hur vi skulle kunna upplevas av andra i annan miljö (dialekt, kläder, religion, vanor etc).

Sammanfattningen av samtalet bör innehålla slutsatsen att det vi tycker är normalt bestäms av vår miljö och våra erfarenheter och att vi kan upplevas som avvikande i annan miljö.

Avsnittet bör även innehålla inventering av de grupper av människor i vårt land som eleverna upplever som annorlunda eller som har annorlunda levnadsvillkor.

Denna gemensamma inventering kan t ex omfatta olika kategorier av människor från olika delar av vårt land. Inventeringen bör också klargöra varför eleven tycker att vederbörande skiljer sig från "Medel-Svensson" (utseende, språk, dialekt, kläddräkt, levnadsvillkor, vanor osv). Troligen kommer denna inventering att innehålla en rad generaliseringar, vanföreställningar och fördomar och dessa bör på något sätt noteras av läraren för att kunna kommenteras senare under arbetet om olika minoriteter.

Samtidigt med denna inventering bör *intresseområdet grovplaneras gemensamt med eleverna* varvid detta planeringsexempel med kommentarer kan vara läraren till hjälp. Lokala behov och förutsättningar skall påverka planeringen. Följande exempel tar upp några grupper ur ovanstående inventering och är indelat i a) omflyttningar i Sverige, b) svenska nomader, c) in/utvandrare och d) människor med handikapp.

A. Varför flyttar "Medel-Svensson"?

1. **Inventering** av elevernas (eventuellt även föräldrarnas m fl) födelseorter och samtal kring dessa kartlagda uppgifter kan ge motivation och underlag för vidare arbete med urbaniseringsprocessen.

2. **Tabellstudium:**

befolkningsomflyttning stad/land
hemkommunens befolkningsutveckling
fördelning av yrkeskategorier förr — nu
Tabellerna kan vid behov användas för genomgång och konstruktion av stapel-/kurvdiagram inför självständigt elevarbete med tabeller och diagram i intresseområdets senare del.

Tisdag

3. **Kartläggning** av inflyttnings- och avfolkningsområden.

4. **Samtal och orientering** om orsakerna till befolkningsomflyttningen. Jämförelse mellan

det agrara samhället

(3-generationsfamiljen, yrkesarv, naturhushållning etc)

dagens samhälle

(industrialisering, rationalisering av jord—skogsbruk, standardhöjning, yrkesutbildning osv)

det framtida samhälle eleverna får ta hand om

(behov av allmänbildning, "byta yrke tre gånger i livet i genomsnitt", ökad rörlighet på arbetsmarknaden och över gränserna).

5. **Informationsläsning** i grupp om problem för människor på avfolkningsort och i storstad.

På avfolkningsort

industrinedläggning

lokaliseringspolitik

arbetslöshet

bostäderna blir fritidshus

sämré service

(affärer

skola

vård

kommunikationer)

I storstad

bostadsbrist

stress

brist på kontakt trots mängden av människor

inflyttade får ofta byta yrke

luft/vatten/jordföroreningar

6. **Gemensam inventering** av fördelar/nackdelar av att bo i stad/på landsbygd. Eleverna bör redovisa förslag till lösningar av problem som de mött i informationsläsningen. Den egna kommunens problem bör ägnas särskild uppmärksamhet liksom faran av generaliseringar och fördomar beträffande annan miljö än den invanda. Det är väsentligt att avsnittet avslutas med samtal/diskussion kring rubriken **Att komma till ny miljö**, med frågeställningar av typen

Vad är det som avgör vår bostadsort?

Hur många i klassen kommer troligen någon gång att flytta? (Jfr A:1)

Vad är det som gör att man trivs eller inte trivs i skolan och på bostadsorten? Hur skulle du vilja ha det om du flyttade? (Natur, bostad, skola, kamrater osv.)

Hur vill du bli bemött av dina nya klasskamrater? Första dagen i skolan.

Hur kan vi ta hand om en ny klasskamrat/granne? (Utseende, handikapp, språk, dialekt, tro, vanor . . . Vår rätt att vara annorlunda bör poängteras)

Hur kan vi hjälpa till och undanröja svårigheter för nyinflyttade?

7. **Skiss-skrivning** med valfria rubriker av typ

När jag flyttade

Därför tycker jag om landet/staden

Så vill jag ha det.

Onsdag

B. Svenska nomader och deras villkor

1. **Inventering** gruppvis av vad gruppen redan vet eller tror sig veta — om samer och om zigenare. Gruppanteckningarna insamlas och jämförs senare med de fakta grupperna samlat.

2. **Grupparbete.** Informationsläsning, bild- och tabellstudium. Arbetet fördelas på små grupper med begränsade avsnitt och med tonvikt lagd på "nomadernas" nuvarande villkor och de problem som kan uppstå. Följande moment kan tas upp till behandling:

Samer

Historia

(ursprung, svensk kolonisation, religion, mission etc)

Samernas antal och utbredning

Samekultur

(språk, musik, konst)

Varför vissa samer är nomader och andra inte
Ett år med renhjorden

Nomadlivet i dag

(Förändringar. Är samer nomad nu? Bostad, tekniska hjälpmedel, skolgång)

Problem: intrång på rensbetesland och vandringsleder, turism, vattendämningar, nya vägar osv.

Zigenare

Historia

(ursprung, invandring, behandling under olika tider osv)

Omfattning och utbredning

Zigenarkultur (dans, musik, konst, språk, traditioner)

Zigenaren som nomad. (Utrustning, kläder, försörjning, religion, förhållande till "Medel-Svensson", skolgång osv)

Varför zigenaren var nomad mer förr än nu. Utvecklingen mot bostadshushåll.

Zigenaren idag.

(samhällsomvandlingen och zigenaren, skolgång, bostad, arbete)

Vidskepelse och fördomar.

3. **Upplevelseläsning.** Högläsning ur exempelvis Taikon: Zigenare är vi, Nordkvist: Manuel, zigenarpojken, Dahlkvist: På äventyr med Nila.

Torsdag

4. **Teckning:** Anknyts till "Nomadliv" eller "Så vill jag bo".

5. **Redovisning.** Muntlig och baserad på fakta. Klar avgränsning mellan förr och nu bör göras, liksom mellan samer i allmänhet och renskötande samer.

6. **Samtal** om fördomar och fakta. Gruppanteckningarna från inventeringarna tas upp till granskning och jämförs med fakta.

Hur får vi våra fördomar? (Se **Zigenare** i bl a äldre och nya uppslagsverk eller sammanfattning på s 134 i Taikon: Zigenare)

Hur kommer vi tillrätta med fördomar? (Jfr mat vi inte vill äta fast vi aldrig smakat på den)

Skolradioprogram 7100/42 vt 1967 innehåller ett program som kan användas som inledning till en avslutande diskussion kring våra fördomar och samtidigt bilda inledning till nästa avsnitt, om våra immigranter.

Sammanfattningen kan innehålla tex följande:

Alla människor har samma egenvärde (jfr FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, svartvit, nazism—jude—zigenare osv, Bibeln: Gal 3:28) Det annorlunda och avvikande kan berika vår tillvaro

Alla har fördomar

Fördomar kan övervinnas med kunskap om det okända och främmande.

C. Invandrare i Sverige och deras villkor

1. **Stimulering:** "Ny i Sverige" (ljudbildband utarbetat av Arbetsgruppen för Invandrarfrågor. Distribution: Nordisk Tonefilm)

2. **Tabell- och kartstudium** (med eventuell omvandling av tabeller till diagram) beträffande invandrarnas antal

invandrarnas ursprungliga nationalitet

invandring 1930—tills nu

utvandring 1930—tills nu (1850—1930)

omfattning och fördelning av rasér.

3. Orientering, informationsläsning och samtal om skäl för invandring

- arbetssökande
- "importerad arbetskraft"
- flyktingar
- studerande

villkor för svenskt medborgarskap med rättigheter och skyldigheter

fri nordisk invandring

villkor för övriga invandrare.

4. **Grupparbete:** "Invandrare från några olika länder och kulturer" (tex Finland, Ungern, Italien, Grekland, Turkiet, Jugoslavien). Gruppen bör redovisa

antal emigranter från "sitt" land till Sverige

skäl för utflyttning (kort repetition av geografiska fakta och inre förhållanden)

religion i hemlandet samt möjlighet till utövning av sådan religion i Sverige

något om klädedräkt, mat, traditioner och vanor.

Övriga gruppuppgifter:

Något om svensk utvandring

Tidigare invandrare till Sverige (tyskar, valloner, finnar)

Invandrare i vår kommun (intervjuer på pastors-expedition samt med invandrare och på bibliotek — angående tillgång på böcker/tidningar)

Dramatisering av en vardagssituation för en immigrant i Sverige.

5. **Upplevelseläsning:**

Vart? "Invandrare". (Riksutställningar)

Inte bara att byta medborgarskap. Sociala meddelanden nr 3—4/67

Max Lundgren: Omin Hambbe i Slättköping

Fredag

6. **Redovisning** med samtal om svårigheter och problem för invandrare (språk, svenska seder, mat, "svensk stielhet", ensamhet, bostadsslum osv) samt om hur man kan försöka komma till rätta med problemen.

Samtalet bör även ta upp att generaliseringar av typen "finnar slåss med kniv" är farliga, att fördomar är svåra att utrota, att vi lätt skaffar oss nya sådana, att vi lätt gör bedömningar från egen trång horisont, att varje människa har rätt att bli bedömd för sig utan förutfattade meningar beroende på utseende, ras, yrke, nationalitet, språk,

tro, etc och att vår kultur får värdefulla tillskott genom kontakten med invandrarna.

Samtal om intresseområdet för att **utvärdera** uppgifter, läromedel, arbetssätt och redovisningsformer.

7. **Musik:** "Från andra länder". Musik- och sångurvalet bör visa något av den musikkatt vi fått från andra länder.

8. **Teckningsuppgift** i anslutning till musiken eller till arbetsområdet i övrigt.

D. Människor med handikapp

Försök till definition av begreppet handikapp görs dels genom egna erfarenheter, dels med hjälp av uppslagsbok.

Samtal om olika grader av handikapp enligt ordbokens definition. Begreppet bör avdramatiseras genom nyanserande frågor av typen: Är blyghet ett handikapp? Är det ett handikapp att inte kunna multiplikationstabellen? När är det inte ett handikapp? Att ha svårt att uttrycka sig — är det ett handikapp?

Inventering och eventuell gruppering av handikapp i samband med **tabellstudium** som visar art och omfattning av handikapp kan ge följande rubriker: Rörelsehindrade Synskadade Hörselskadade Utvecklingsstörda

Gemensam planering av stoffbearbetning med temat "Hur tillvaron ter sig för den handikappade" kan ge upphov till gruppvis bearbetning av de rubriker som förtecknats vid inventeringen.

Tidningsläsning och annan faktainsamling, upplevelseläsning samt eventuellt intervjuer ger underlag för **redovisningen** som kan koncentreras till

- förslag till råd (med motiveringar) hur vi bör umgås för att handikappet inte skall bli det väsentliga i tillvaron
- redovisning av samhällsåtgärder, gärna baserad på intervjuer med kommunens skol-/socialförvaltning angående antal elever med handikapp inom kommunen, färdtjänst etc
- ökad beredskap för att kunna ta emot handikappade i vanliga klasser
- förslag till vad som ytterligare skulle kunna göras.

I **sammanfattningen** kan anges några orsaker till handikapp (t ex trafikolyckor), hur vi själva skulle vilja bli bemötta av vår omgivning om vi vore t ex rörelsehindrade, hur fördomar skulle kunna undanröjas samt hur det avvikande kan berika vårt liv.

22. Intresseområdet

Årskurs 6

”En uppfinning och dess följder”

Exempel på gruppering av lärostoffet och utformning av läsveckan

Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag	
Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 1	Grupp 2
	Eng	SI 4 P <i>Arbete med modeller</i>		Gy		Eng		Ma 2 P	
Sv/Ma/Eng 4 P							Mu/Te 4 P		
			Ma 2 P					Gy	
Sv/Oä 3 P <i>Introduktion Stimulering</i>		Sv/Oä 3 P <i>Val av gruppuppgift Planering Grupparbete</i>		Sv/Oä 3 P <i>Grupparbete</i>		Sv/Oä 3 P <i>Grupparbete</i>		Sv/Oä 3 P <i>Grupparbete</i>	
		Oä/Sv 4 P <i>”Ångmaskiner”</i>		Sv/Oä 3 P <i>Grupparbete</i>		Sv/Ma/Eng 4 P		Sv/Oä 3 P <i>Redovisning Sammanfattning Värdering</i>	
Gy									
		Eng				Eng			

Kommentarer till de olika arbetspassen

Syftet med arbetet är att eleverna

skall förstå vilka problem människorna förr i tiden hade när de skulle förflytta sig själva eller tunga varor och när de skulle driva en såg eller en kvarn

skall uppleva vilka möjligheter ångmaskinen erbjöd

skall bli medvetna om att ångmaskinen skapade nya problem:

människan — maskinens slav

sociala problem (arbetslöshet, slum, barnarbete)

transportproblem.

Plan för arbetet

Introduktion och stimulering

Samtal och orientering

Gemensam planering

Gemensamt arbete och gruppuppgifter:

Ångmaskinen

Sveriges sågverk

Storbritanniens textilindustri

Kolgruvor

Järnvägar i Sverige

Järnvägar i andra länder

Att åka tåg förr och nu

Båtar

Redovisning

Sammanfattning kring temat "Industrialiseringens sociala följder"

Utvärdering

Måndag

Introduktion och **stimulering** sker genom att eleverna ingående får studera en leksaksångmaskin och köra den. Följande frågor kan lämpligen diskuteras.

Hur ser den ut?

Vilka delar består den av?

Hur låter den?

Vad skulle man kunna använda den till?

Vilka fördelar har en ångmaskin?

Vilka nackdelar har den?

Varför blev den så betydelsefull när den uppfanns för två hundra år sedan?

Kan ni ge exempel på användningsområden?

Vilka modeller skulle man kunna göra av maskiner som kunde drivas av ångmaskinen?

Vad skulle man kunna göra i teckning i anslutning till intresseområdet?

I samband med samtal kring sådana frågeställningar ges eventuellt ytterligare **orientering** som underlag för **gemensam planering** av intresseområdets bearbetning i grupp.

Tisdag

Följande uppgifter utgör några **förslag till gruppuppgifter** och hur de kan utformas.

Ångmaskinen

Att kunna redogöra för hur en ångmaskin fungerar.

Förslag till bearbetning och redovisning

Läs om och studera ritningar av ångmaskinen. Studera modellen.

Använd eventuellt arbetsprojektorn vid redovisningen.

Gör överlägg där de olika delarna kommer in i rätt ordning.

Visa och berätta för kamraterna.

Ta reda på om det i hembygden har förekommit någon tidig industri, några vattenhjul, ångmaskiner, bruk osv och om något finns kvar. Besök, rita (eventuellt fotografera), intervju och berätta.

Sveriges sågverk

Att visa omställningen från vattensåg vid vattenfallet till ångsåg ute vid kusten.

Vilka transportproblem hade man före omställningen och vilka fick man efter?

Hur gick arbetet vid ett sågverk till?

Hur var det att vara sågverksarbetare?

Förslag till bearbetning och redovisning

Använd arbetsprojektor eller episkop. Dela upp stoffet i korta naturliga delar. Berätta för kamraterna och illustrera med bilder, kartor och diagram. Dramatisering.

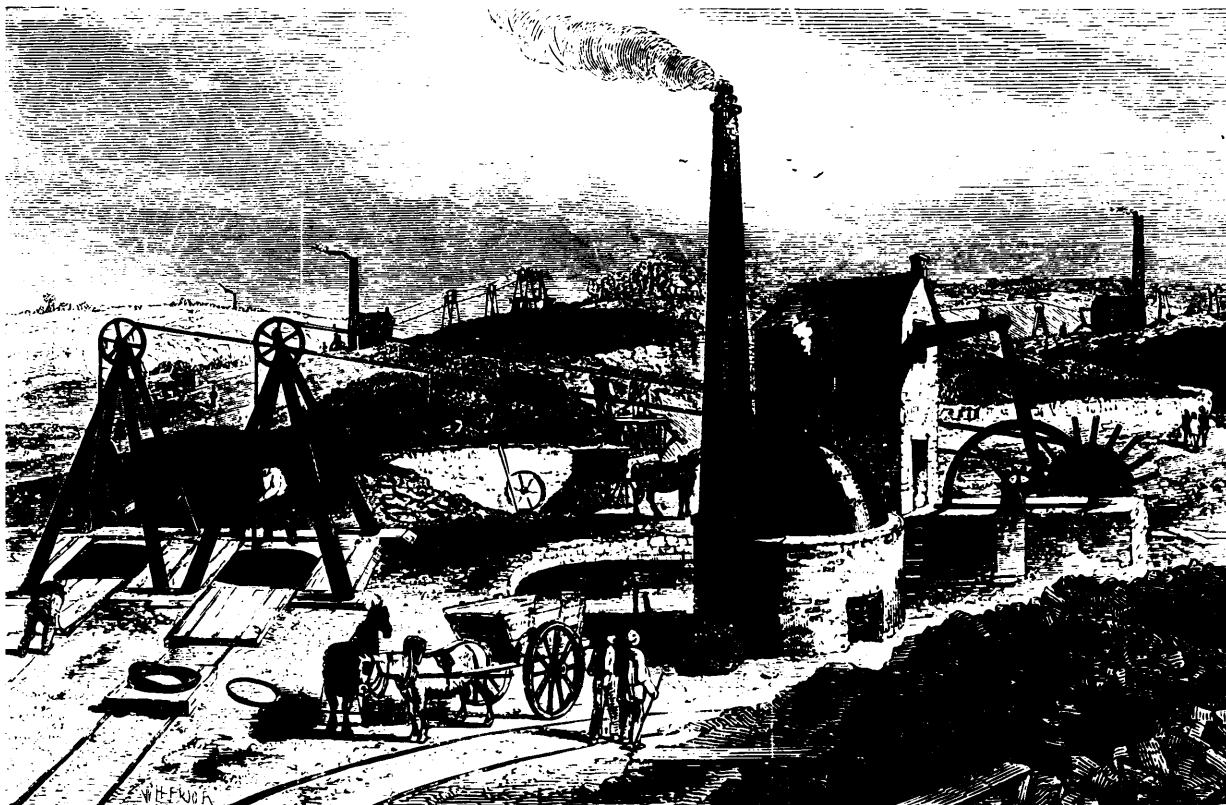
Visa med pantomimer några lämpliga moment i sågverksarbetet.

Exempel på samverkan med andra ämnen

Slöjd: Gör en modell av en ramsåg. Gör en modell av en cirkelsåg. Gör en modell av ett sågverk. Lägg en brädstapel. Hur kunde man göra dem så höga?

Teckning: Brädgårdsarbetare. Flottning. "Rörliga tavlor".

Engelskt kolfält i början av 1800-talet

Storbritanniens textilindustri

Att visa övergången från hantverk till industri.

Att förklara varför arbetarna ogillade maskiner, som skulle underlätta deras arbete.

Förslag till bearbetning och redovisning

Förklara utvecklingen från hantverk till industri.

Gör bildserier till arbetsprojektor eller episkop.

Visa var ångmaskinen kom in.

Dramatisering.

Kolgruvor

Att visa hur kolproduktionen har förändrats de sista hundraåren samt visa var ångmaskinen kommer in.

Att beskriva arbetet vid en kolgruva.

Att kunna tala om minst tre faror som hotar kolgruvorbetarna och om hur de måste skydda sig.

Förslag till bearbetning och redovisning

Skaffa fram stenkol. Försök att få kolen att brinna. Visa bilder av och demonstrera hur arbetet i kolgruvan går till.

Gör diagram som visar hur kolproduktionen har förändrats under de senaste hundra åren.

Järnvägar i Sverige

Att kort återge hur samfärdseln var ordnad före järnvägarnas tillkomst.

Att beskriva hur man byggde upp järnvägsnätet med stambanor och bibanor.

Att redogöra för rallarnas liv, hur de bodde och arbetade.

Förslag till bearbetning och redovisning

Uppgiften är så omfattande att en grupp får svårt att klara av den utan hård sovring av stoffet. En annan lösning är att man gör två gruppuppgifter eller tre eller flera paruppgifter.

Eleverna kan inrikta sitt arbete mot en redovisning genom dramatisering. (Rallarnas liv och arbete. Skall vi ha järnväg eller inte? Samtal mellan två riksdagsmän.)

Intervjuer (Rallare, ortsbefolkning)

Redogörelser till bilder med hjälp av arbetsprojektor, episkop eller teckningar. (Hur gick ett järnvägsbygge till? Stambanor och bibanor.) Film.

Undersök hur samfärdseln var ordnad i din hembygd förr i tiden. Hur var det med landtransporterna? Sjötransporterna? När byggdes järnvägen? Intervjua om möjligt någon som var med.

Samverkan med teckning

Eleverna kan individuellt, i par eller i grupp teckna fantasijärnvägsvagnar av äldre modell med fantasiresenärer i fönstren. Om man bestämmer var rälsen skall gå på varje papper, kan man sätta ihop vagnarna till ett tåg.

Järnvägar i andra länder

Att redogöra för tre betydelsefulla järnvägsbyggen ute i världen.

Förslag till bearbetning och redovisning

Gruppen delar upp stoffet i korta avsnitt och berättar med snabba byten av berättare.

Betona vilka oerhörda svårigheter man måste övervinna vid byggandet av dessa järnvägar.

Ändå var det lönsamt med järnvägsbyggen.

Samverkan med teckning

Indianöverfall.

Att åka tåg förr och nu

Att jämföra hur det var att åka tåg förr och hur det är nu.

Att beskriva hur tågen såg ut förr i tiden och hur de ser ut nu.

Förslag till bearbetning och redovisning

Berätta om resor med de första tågen.

Jämför med hur det är i våra dagar.

Låtsas intervju några resenärer från 1800-talet. Berätta om George Stephenson och "The Rocket", samt om John Ericsson och "The Novelty". Dramatisera någon episod från en tågresa (avstigning, påstigning, konduktören kommer, restaurangvagn, sittvagn, sovvagn).

Visa film och bilder och berätta om utvecklingen.

Samverkan med teckning

Se teckningsuppgiften till gruppuppgiften Järnvägar i andra länder.

Båtar

Att kort kunna redogöra för båtarnas utveckling samt beskriva olika drivordningars för- och nackdelar (stakning, rodd, vind, ångmaskin, explosionsmotor, hjuldrift, propellerdrift, svävare).

Förslag till bearbetning och redovisning

Illustrera utvecklingen med bildserier för arbetsprojektorn eller episkopet (bildband).

Visa särskilt vilka behov sådana uppfinningar som ångmaskinen, förbränningsmotorn och propellern täckte.

Dramatisera episoder från en båtresa.

Samverkan med teckning

Fantasibåtar av äldre modell.

Redovisning, sammanfattning och värdering

Vid aktuella tillfällen under redovisningen och vid *sammanfattningen* kan industrialiseringens sociala följder utgöra ett huvudtema. Några av följande moment kan då belysas:

från naturhushållning till penninghushållning

bostads- och arbetsmiljöer

arbetstider

löner

barnarbete

olycksfall och arbetarskydd

arbetslöshet och möjligheterna att få arbete

strejker — föreningsrätt

sociala skillnader

jämförelse "då — nu" med eventuell uppföljning genom aktuella tidningsartiklar.

Kommentarer till intresseområdet

Enligt föreslagen arbetsplan bearbetar eleverna grundkurs och överkursuppgifter samtidigt. Varje elev kommer alltså att bearbeta endast en del av grundkursstoffet. Insikter om det övriga stoffet får eleverna vid kamraternas redovisningar och lärarens kompletteringar av dessa. Därför ställs stora krav på elevernas redovisning och på att de lyssnande grupperna för anteckningar på grundkursavsnitten inom varje gruppuppgift.

Arbetsplanen förutsätter vidare att läraren vid behov åtar sig något eller några moment, vilket kan innebära att läraren antingen enbart redovisar eller i någon form av gemensamt arbete leder bearbetningen av stoffet. Vid val av stoff kan läraren ta hänsyn till momentets svårighetsgrad, brist på lämpliga läromedel, det aktuella behovet av färdighetsinläring eller brist på intresse från elevernas sida för just det momentet.

Ett sådant lärarlett, sammanfattande moment kan utgöras av "Industrialiseringen och de sociala följderna", vilket kan behandlas i samband med gruppernas redovisning när momentet blir aktuellt.

Flertalet moment kan locka mer än en grupp. En del uppgifter går att dela upp i flera. Uppgifterna kan bearbetas individuellt, parvis eller i grupp.

Det kan även inträffa att vissa moment inte väcker något spontant intresse hos eleverna. Läraren får då ta uppgiften själv eller försöka påverka valet med motiveringen att alla moment måste redovisas för klassen och att lärare och elever har ett gemensamt ansvar för detta.

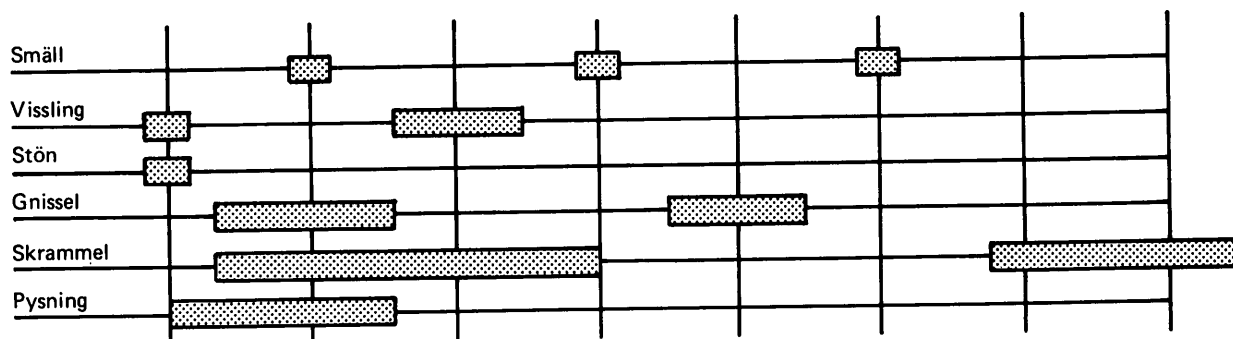
Övriga kommentarer

Samverkan bör på ett naturligt sätt ske med andra ämnen. I anslutning till **svenska** kan eleverna t ex övas i att samla fakta, göra intervjuer, skriva och framföra enkla dramatiseringar, redovisa med hjälp av arbetsprojektor, planera och fördela arbetet inom gruppen osv. I **slöjd** kan eleverna tillverka enkla modeller av maskiner som kan drivas av ångmaskiner.

I samverkan med **musik** och **gymnastik** kan nedanstående övningar utföras:

Försök med en **rörelseövning** där hela klassen får agera maskin. Eleverna intar olika positioner och väljer ut en rörelse som upprepas mekaniskt. Värdera rörelserna och intrycken och ändra till dess att en vision av en maskin i rörelse uppnås.

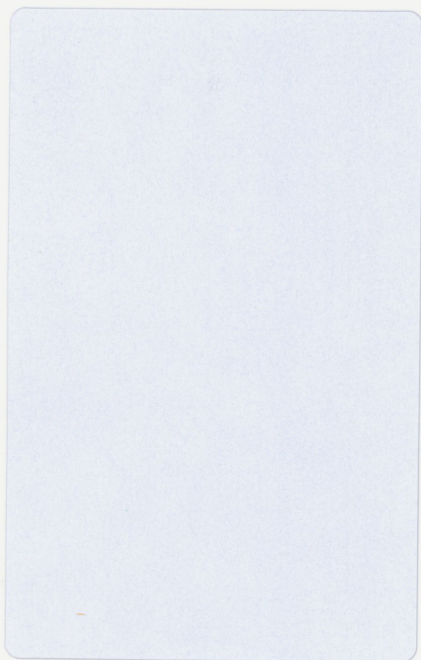
Eleverna får i uppgift att sätta *ljud* till olika rörelser. Gör ett partitur. Exempel:

För pekpinnen utefter partituret. Ljud kommer in när pinnen berör respektive markering.

A series of horizontal dotted lines for writing, intended for students to write their own sound descriptions for the movements.

BIBLIOTEKET
LÄRARHÖGSKOLAN
I MÖLNDAL

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

Planeringsexempel. Lågstadiet. Mellanstadiet

Plex

Allmän del (Lgr 69 I)

Supplement (Lgr 69 II)

Svenska
Matematik
Främmande språk. Engelska
Musik
Teckning
Slöjd
Hemkunskap. Barnkunskap
Gymnastik
Orienteringsämnen. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Orienteringsämnen. Högstadiet
Praktisk yrkesorientering
Främmande språk. Franska. Tyska
Ekonomi
Konst
Teknik
Maskinskrivning.
Fritt valt arbete
Lägerskola
Planering
Planeringsexempel. Lågstadiet.
Mellanstadiet

Sameskolor
Specialskolan för syn-, hörsel- och
talskadade
Specialundervisning
Undervisning av invandrabarn m fl
Undervisning i klasstyp b och B
Undervisning om alkohol, narkotika
och tobak

1972 BERÄKNAS UTKOMMA

Resurstimmarnas användning
Kring skolstarten
Trafikundervisningen i grundskolan

Skolöverstyrelsens handledningar

Friluftsverksamheten i skolan
Handskrivning

Utbildningsförlaget

ISBN 91-47-